

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKÂR SANAT TARTIŞMALARI
PERSPEKTİFİNDE OYUN İNCELEMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Burak HAKTANIR

Drama ve Oyunculuk Anasanat Dalı
Sahne Sanatları Bilim Dalı Programı

Ekim, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKÂR SANAT TARTIŞMALARI
PERSPEKTİFİNDE OYUN İNCELEMELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Burak HAKTANIR
(Y1212.210007)

Drama ve Oyunculuk Anasanat Dalı
Sahne Sanatları Bilim Dalı Programı

Tez Danışmanı: Prof. Mehmet BİRKİYE

Ekim, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Enstitümüz Drama ve Oyunculuk Anasanat Dalı, Tiyatro Yönetmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı Y1212.210007 numaralı öğrencisi **Muhammed Burak HAKTANIR**'ın “Türkiye’de Muhafazakar Sanat Tartışmaları Perspektifinde Oyun İncelemeleri” adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13.06.2019 tarih ve 2019/13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Tezli Yüksek Lisans tezi 01.10.2019 tarihinde kabul edilmiştir.

	<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
ASIL ÜYELER				
Danışman	Prof.	Mehmet BİRKİYE	İstanbul Aydın Üniversitesi	
1. Üye	Doç. Dr.	Selen Korad BİRKİYE	İstanbul Aydın Üniversitesi	
2. Üye	Doç. Dr	M. Melih KORUKÇU	İstanbul Aydın Üniversitesi	
3. Üye	Doç.	Arif Can GÜNGÖR	İstanbul Aydın Üniversitesi	
4. Üye	Doç.	N. Uğur ÖZÜAYDIN	İstanbul Üniversitesi	

ONAY

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “TÜRKİYE’DE MUHAFAZAKÂR SANAT TARTIŞMALARI PERSPEKTİFİNDE OYUN İNCELEMELERİ” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografya ’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (01/10/2019)

Muhammed Burak HAKTANIR

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi kadar geçmişi olan tiyatronun dini ritüellerden doğduğu kaynaklarda görülmektedir ancak zamanla dinin kalıplarından çıkmış ve kendine özgü bir sanat dalı olarak gelişmiştir.

Din hayatın her anına bir nizam ve intizam getiren normlar silsilesini oluşturduğu için doğal olarak sanatın alanına da müdahale eder ancak sanat ise doğası gereği özgürdür ve sınırlanamaz, sınırlanmaya kalkışıldığında hep eksik kalacaktır ki ortaya çıkan şeye de sanat demek pek mümkün olmayacaktır.

Kâhir ekseriyeti Müslüman olan toplumumuzda insanlar kendilerini çoğunlukla dindar veya muhafazkâr olarak tanımlarlar. Sanat ile dinin bir birlerinin alanlarına girdikleri ve karşı karşıya geldikleri durumlarda bir birlerinden uzaklaşma başlar ve bu da dindar/muhafazakar insanların sanata, sanatçıların ise dine mesafeli oluşuna sebep olur.

Din ve sanatın insanların hayatında her daim bulunacağı gerçeğini düşündüğümüzde din ile sanatı bir başka deyişle dindarlar ile sanatçıları barıştırmaktan başka yolumuz yoktur.

Bu çalışmada sanatın muhafazakar kıstaslar içine hapsedilmesinin mümkün olmadığı ancak muhafazakar kimliğe sahip olan insanların kendi değer yargılarını koruyarak sanatla meşgul olabilecekleri anlatılmaktadır.

Bu tezin hazırlık aşamasında teşvik ve desteğiyle beni yüreklendiren aile dostumuz Figen Kılıç'a öğrencisi olmaktan gurur duyduğum hocam ve tez danışmanım Prof. Mehmet Birkiye'ye, konunun seçiminde ve gelişiminde çok büyük emeği olan Doç. Dr. Selen Korad Birkiye'ye, tecrübelerini benimle paylaşan okul arkadaşlarım Şafak Tok ve Yasin Çetin'e, Başakşehir Millet Kütüphanesi çalışanlarına, Beyazıt Devlet Kütühanesi çalışanlarına ve çalışmam boyunca ihmal ettiğim değerli eşim Hatice Haktanır ve çocuklarım Mehmet Akif ile Ayşe Nazenin'e en derin sevgi, hürmet ve şükranlarımı sunarım.

Ekim, 2019

Muhammed Burak HAKTANIR

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
2. MUHAFAZAKÂRLIK	3
2.1 Türkiye’de Dönemsel Olarak Muhafazakarlık Anlayışı	6
2.2 Türkiye’de Cumhuriyet Öncesi Muhafazakârlık.....	7
2.3 Cumhuriyet Döneminde Muhafazakârlık	8
2.4 Demokrat Parti Dönemi Muhafazakarlık	9
2.5 Anavatan Partisi Dönemi Muhafazakarlık	10
2.6 2000’li Yıllar ve Ak Parti Dönemi Muhafazakarlık.....	11
2.7 Sonuç:.....	14
3. MUHAFAZAKÂRLIK/DİNDARLIK VE TİYATRO	15
3.1 Din ve Tiyatro İlişkisi	15
3.2 Muhafazakârlar ve Tiyatro	16
3.3 Sonuç	16
4. TÜRKİYE’DE MUHAFAZAKAR SANAT TARTIŞMASI.....	17
4.1 İskender Pala/Günlük Müstehcen Sırlar.....	17
4.2 İskender Pala’ya Verilen Cevaplar.....	18
4.3 Mustafa İsen’in İskender Pala’ya Cevabı ve Bir Çağrıda Bulunması 23 Mart 2012.....	19
4.4 Emre Aköz/Devlet ve Sanat: İcracı mı, Destekleyici mi? 8Nisan 2012	21
4.5 İskender Pala/Muhafazakarın Sanat Manifestosu 10 Nisan 2012	21
4.6 Beşir Ayvazoğlu/Muhafazakar Sanat ve Estetik Meselesi 12 Nisan 2012	27
4.7 Murat Belge/Muhafazakar Sanat/13 Nisan 2012	28
4.8 Yusuf Kaplan/İrfan’ın Çocukları ve Kültür’ün Canavarları/13 Nisan 2012....	28
4.9 Yalçın Çetinkaya/Sanata Muhafazakar Normlar Koymak/12 Nisan 2012	29
4.10 Ahmet Hakan/Muhafazakar Sanat Neden Olmaz/19 Nisan 2012.....	29
4.11 Fehmi Kuru/Muhafazakarlık Ceberrutluk Değildir/20 Nisan 2012	30
4.12 Ömer Lekesiz/Muhafazakarın Sanat Kârı/21 Nisan 2012.....	30
4.13 Akif Beki/Özgür Tiyatro Muhafazakar Sanata Karşı/25 Nisan 2012	31
4.14 Sonuç	31
5. CUMHURİYET SONRASI DÖNEMLERE GÖRE MUHAFAZAKAR OYUN İNCELEMERİ	33
5.1 Necip Fazıl Kısakürek/Reis Bey Oyunu İncelemesi	33
5.1.1 Künyesi	33
5.1.2 Özeti	34

5.1.3 Tema ve yan temalar	34
5.1.4 Çatışması	34
5.1.5 Muhafazakar göstergeler	35
5.1.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma	35
5.2 Hasan Nail CanatMoskof Sehpaı Oyunu İncelemesi.....	39
5.2.1 Künyesi	39
5.2.2 Özeti	39
5.2.3 Tema ve yan temalar	40
5.2.4 Çatışması	40
5.2.5 Muhafazakar göstergeler	41
5.2.6 Muhafazakar sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma	41
5.3 Necip Fazıl Kısakürek/Yunus Emre Oyunu İncelemesi	45
5.3.1 Künyesi	45
5.3.2 Özeti	46
5.3.3 Tema ve yan temalar	47
5.3.4 Çatışması	47
5.3.5 Muhafazakar göstergeler	48
5.3.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma	48
5.4 Yasin Çetin/Felah Oyunu İncelemesi	52
5.4.1 Künyesi	52
5.4.2 Özeti	52
5.4.3 Tema ve yan temalar	53
5.4.4 Çatışması	53
5.4.5 Muhafazakar göstergeler	54
5.4.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma	55
5.5 Şafak Tok/Şems ile Mevlana (Meracel Bahreyn) Oyun İncelemesi	60
5.5.1 Künyesi	60
5.5.2 Özeti	60
5.5.3 Tema ve yan temalar	61
5.5.4 Çatışması	62
5.5.5 Muhafazakar göstergeler	62
5.5.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma	64
5.6 Osman Doğan/Ziyafet Sofrası Oyunu İncelemesi.....	68
5.6.1 Künyesi	68
5.6.2 Özeti	68
5.6.3 Tema ve yan temalar	70
5.6.4 Çatışması	70
5.6.5 Muhafazakar göstergeler	70
5.6.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma	72
5.7 Fahrettin Eren Dinler/Gün Son Kale Medine Oyunu İncelemesi.....	76
5.7.1 Künyesi	76
5.7.2 Özeti	77
5.7.3 Tema ve yan temalar	78
5.7.4 Çatışması	78
5.7.5 Muhafazakar göstergeler	78
5.7.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma	79
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	84
KAYNAKLAR	89
ÖZGEÇMİŞ.....	90

KISALTMALAR

BKZ.	: Ayrıca bakınız.
M.S.	: Muhafazakar Sanat
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
V.B	: Ve benzeri

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 5.1: Eserlerin Genel imcelenmesi.....	83

TÜRKİYE’DE MUHAFAZAKÂR SANAT TARTIŞMALARI PERSPEKTİFİNDE OYUN İNCELEMELERİ

ÖZET

İlk insandan günümüze kadar insanlar topluluk içinde bir arada yaşarlar, bir arada yaşamanın sebebi insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için lazım olan gereksinimlerin ancak bir aradayken temin edilebilmesinden kaynaklanır.

İbn Haldun’un veya Maslow’un sıraladığı ihtiyaçlar listesinin başında beslenme ve dış tehditlere karşı korunma vardır, bunlar asli ihtiyaçlardır. Bunlar karşılandıktan sonra kültürel ihtiyaçlar gelir.

Bir ülkede sanatın tartışılabilir noktaya gelinebilmesi için belirli bir ekonomik eşğin aşılmış olması ve zaruri ihtiyaçların rahatlıkla karşılanabilir seviyeye gelmiş olması gerekmektedir.

Türkiye son dönemde ekonomik hayatta göstermiş olduğu kalkınma hamlelerinden sonra yani asli ihtiyaçlarını geride bırakıp sanatı konuşabilecek seviyeye geldikten sonra “Muhafazakar Sanat” tartışmalarına muhatap olmuştur.

2012 yılında Edebiyat Profesörü İskender Pala’nın İbb Şehir Tiyatrolarında sahnelenen bir oyunu eleştirmesi üzerine başlayan “muhafazakar sanat” tartışmaları gündem de uzun süre kalmış ve toplumun bir çok kesiminden yazar ve akademisyeni tartışmanın içine çekmiştir. Bu tartışmalar neticesinde somut bir adım atılmamış olsa da sanatın tartışıldığı bir seviyeye gelmiş olması ülkemiz adına sevindirici bir gelişmedir.

Bu tartışma her ne kadar somut bir gelişmeye varmasa da literatürümüze ölçüt olarak kullanabileceğimiz bir manifesto kazandırmıştır.

Bu çalışmada muhafazakarlığın tanımını, bu tanıma göre sanata muhafazakarlık kıstasının getirilip getirilemeyeceğini, 2012 yılı içinde yapılan muhafazakar sanat tartışmalarını, muhafazakar yaşantıya sahip sanatçıların tartışmalar sonrası ortaya çıkan manifestoya göre ve muhafazakarlık göstergelerine göre tiyatro eserlerinin incelemesini bulacaksınız.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Muhafazakâr, Sanat, Tartışma, Tiyatro*

PLAY REVIEWS IN THE PERSPECTIVE OF CONSERVATIVE ART DEBATES IN TURKEY

ABSTRACT

People live together in a community from the first people to the present day, the reason for living together is that the needs necessitated for people to continue their lives can only be provided when they are together.

At the bottom of the list of needs listed by Ibn Khaldun or Maslow are nutrition and protection against external threats; these are essential needs. Once these are met, cultural needs come.

In order for art to be debatable in a country, a certain economic threshold must be passed through and essential needs must reach to a level that can be easily met.

After the development moves that Turkey has shown in economic life recently, that is, after leaving behind its basic needs and reaching the level to talk about art, it engaged in “conservative art” discussions.

The “conservative art” debate, which began in 2012 when literature professor Iskender Pala criticised a play staged in Istanbul City Theatres, remained on the agenda for a long time and drew writers and academics from many sections of society into the debate. Although no concrete steps have been taken as a result of these discussions, the fact that art has reached a level where it is discussed is a gratifying development for our country.

Although this debate has not reached a concrete development, it has given our literature a manifesto that we can use as criteria.

In this study, the definition of conservatism, according to this definition, whether conservatism can be applied to or not, the conservative art debate in 2012 and reviews of plays you will find according to the indicators of conservatism and to the manifesto provided by artists with a conservative life style after the debates.

Keywords: *Turkey, Conservative, Art, Debate, Theatre*

1. GİRİŞ

Kahir ekseriyeti Müslüman olan bir coğrafyada yaşamaktayız. Mezhep, etnik köken, siyasi görüş gibi farklılıklara rağmen son tahlilde Türkiye toplumu genel itibariyle kendisini muhafazakar veya dindar olarak tanımlamaktadır.

Cumhuriyetin kurulduğu ilk dönemde yönetim sisteminde dini muhafazakarlık bulunmasa da çok partili sistemle beraber Türkiye’de yönetimler ağırlıkta muhafazakar yapıda ki siyasetçilerin eline geçmiştir.

Her siyasi iktidar kendi dünya görüşüne göre politikalar izlemiş ve toplumu bu yönde yönlendirmeye çalışmıştır. Bu yönlendirmeler esnasında kullanılan en etkili araçlardan biri de sanattır. Sanatın bir çok dalı bulunmaktadır bunlar arasında kitlelere en hızlı ulaşan ve etkileme gücü yüksek olan sanat dalı tiyatrodur.

Sanatın ve özelde de tiyatronun en önemli özelliklerinden biri özgür ve sınırlandırılmaz oluşudur. Başlangıçta tiyatro her ne kadar dini ritüellerden doğmuş olsa da zamanla bu kabuğu kırarak bağımsız bir sanat kolu olmayı başarmıştır.

Sanatın sınırlandırılmaz ve özgür oluşu zaman zaman din, gelenek, ideoloji vb gibi olgularla karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Çoğunluğu Müslüman olan bir toplumda da zaman zaman tiyatro ile din bir başka deyişle tiyatrocular ile dindarlar karşı karşıya gelmektedir. Bu karşı karşıya geliş ise dindar insanlarla tiyatro sanatı arasına bir mesafe sokmuştur ancak dindar kimliği ile tiyatro sanatıyla ilgilenmek isteyen sanatçılar ortaya çıktıkça beraberinde başka tartışmalar doğmuştur. Bu tartışma sanata bir ölçüt getirilip getirilemeyeceği üzerinedir.

2012 yılında İbb Şehir Tiyatrolarında oynanan bir oyunun Edebiyat Profesörü İskender Pala tarafından eleştirilmesi üzerine başlayan tartışma da “muhafazakar sanat olur mu, olursa nasıl olur” sorusuna cevap aranmış ve bu konu da bazı kıstaslar belirlenmiştir.

Bu çalışmada sırasıyla “muhafazakarlık” kavramının doğuşu, Türkiye’de neye tekabül ettiği, Cumhuriyet sonrası geçtiği evreler, dindarlık ve tiyatro, muhafazakar sanat tartışmaları ve bu tartışmalar ışığında muhafazakar kimliği ile tiyatro eseri yazan sanatçıların oyunları incelenmiştir.

Ayrıca sanatın mı muhafazakar olacağı yoksa muhafazakar birinin kimliğini koruyarak nasıl sanat icra ettiği sorusunun cevabı aranmıştır.

2. MUHAFAZAKÂRLIK

Ülkemizde sık kullanılan fakat batıda kullanıldığı biçimden çok farklı olan muhafazakârlık, Türkiye’de dindarlık ya da geleneklere bağlı olmak şeklinde yorumlanır. Ancak batıda radikal değişimlere direnen ve toplumdaki sınıfsal ayrımların korunması gerektiğini savunan bir ideolojidir.

Bu farklılıklara rağmen benzer yönleri de mevcuttur. Geleneksel bağlara ve kurumlara önem verme, dinin günlük hayattaki yeri, aile kavramının önemi gibi meseleler benzer taraflarıdır.

Muhafazakârlık dendiğinde akla ilk “dindarlık” veya “tutuculuk-statükoculuk” kavramları gelir. Kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan insanlarda bu özellikleri görmek mümkün olsa da muhafazakârlık kavramı çok daha farklı anlamlar taşımaktadır.

Kavramların anlamları doğru bilinir ve doğru kullanılırsa o kavramla ilgili sözler daha güçlü olacak ve o kavramlarla bağlantılı çalışmalar daha etkili olacaktır.

Mehmet Doğan’ın hazırladığı Büyük Türkçe Sözlükte; *Muhafaza: Hıfz etme, saklama, koruma. Terk etmeme, değiştirmeme, bırakmama, yürürlükte tutma.*¹ tanımı kullanılır.

Bekir Berat Özipek’in “Muhafazakarlık Nedir” isimli kitabında Batı ile İslam dünyasının muhafazakarlık kavramına karşılaştırmalı bir benzetmesi bulunmaktadır buna göre İngilizce’deki “conserve” ile İslam dünyasında ki “hıfz” ve “muhafaza” kavramları da bir birbirine çok yakındır. Burada asıl hedeflenen dış tehditlere karşı koruma altına alma, saklama eylemidir. Yemeklerin bozulmasını engellemek için kullanılan konserve veya Kuran’ı Kerim’in ezberde tutulması işlemi olan hıfz etme

¹ D. Mehmet Doğan (haz.) Büyük Türkçe Sözlük-Türkçe/Osmanlıca/Yabancı Dillerden Türkçeye Geçen ve En Çok Kullanılan Kelimeler, Hazırlayan Birlik Yayınları, Ankara, 1981 s.708

temel de aynı şeyi hedeflemektedir, dış tehditlere karşı bozulmamasını sağlamak için muhafaza etme anlamında kullanılmaktadır.²

Dünyanın en saygın bilgi kaynaklarından biri olan Ana Britannica Ansiklopedisi'nde Muhafazakârlık kavramı için bkz. *Tutuculuk* sözcüğü ile karşılaşılmaktadır. Aynı kaynakta tutuculuk kavramı ise: **Tutuculuk:** *Yürürlükteki düzenin olabildiğince korunması gerektiği inancına bağlılık. Kişisel davranışların yönlendirilmesinde zaman ve deneyimle sınanmış gelenek ve kurumları koruma altına alma, bunlarda da hızlı ve sık değişiklik istememe eğilimidir.*³ tanımı yer almaktadır.

Türkiye'de muhafazakarlık kavramı araştırıldığında ilk karşılaşılabilecek isimlerden biri Prof. Bekir Berat ÖZİPEK'tir. Özipek'in muhafazakârlık kavramı ile ilgili "Muhafazakârlık Nedir" isimli bir eseri bulunmaktadır. Bu eserde muhafazakârlığın tanımı en sade haliyle şöyle anlatılmaktadır.

"Muhafazakârlık;

- *Keskin değişime karşı derece derece (tedrici) değişimi savunan*
- *Aile, gelenek ve din gibi kurum ve değerlere saygı duyan*
- *Siyasete bu duyarlılıklar çerçevesinde sınırlı bir işlev yükleyen*

*Bir fikir geleneği ve bir siyasi ideolojidir."*⁴

Özipek'e göre muhafazakarlık böyle iken Prof. Atilla Yayla'ya göre ise muhafazakârlık;

*"Modern zamanlarda ortaya çıkan, bireyin kendini gerçekleştirmesinin araçları olduğuna inandığı aile ve din gibi sosyal kurumların korunması duyarlılığından hareket eden, devlete ve siyasete bu doğrultuda sınırlı bir rol biçen bir düşünce geleneği, bir siyasi ideoloji ve felsefi ve edebi bir akım."*⁵ şeklindedir.

Tekrar bu tanım üzerinden detaylandırmak istenildiğinde Özipek;

"Bir düşünce tarzı, bir "zihinsel durum" veya "mizaç" olarak muhafazakârlığın tarihini çok eskilere, hatta insanlık tarihinin başlangıcına kadar geriye doğru

² Bekir Berat Özipek Muhafazakarlık Nedir Sayfa 15

³ Ana Britannica 21. Cilt Sayfa 242

⁴ Bekir Berat Özipek Muhafazakarlık Nedir Sayfa 16

⁵ Atilla Yayla, Siyasi Düşünceler Sözlüğü, 3. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2005 S, 134

izlemek mümkünse de, bir siyasiideoloji olarak muhafazakârlık, Avrupa'da yaklaşık olarak üç yüzyıllık bir geçmişe sahiptir. Önce Avrupa'da belirginleşen ve zaman içinde oradan bütün dünyaya yayılan diğer ideolojiler gibi. Muhafazakâr siyasi ideolojinin felsefi, sosyolojik ve siyasi olmak üzere üç ana kaynağından söz edilebilir.

- *İlk olarak muhafazakârlık, 18. Yüzyıl aydınlanmasının ortaya çıkardığı felsefi değişim ve dönüşüme, özellikle aydınlanmanın ürünü olan evren ve insan tasarımlarına bir cevap olarak şekillenmiştir.*
- *İkinci olarak muhafazakârlık, özellikle sanayi devrimiyle birlikte gelen altüst oluşların, bu süreçte tahrip olan sosyal değer ve kurumların sığınaksız bıraktığı kitlelerin güvenlik ve aidiyet ihtiyaçlarının zemininde yeşermiştir.*
- *Son olarak muhafazakârlık, Fransız Devrimiyle başlayan radikal siyasi değişimlere, devrimci kopuşlara ve onun topluma yönelen projelerine duyulan bir tepkiyi ve alternatif bir siyaseti ifade etmektedir.”⁶ şeklinde yorumlamıştır.*

Muhafazakârlık anlayışına göre nesiller boyunca süregelen deneyimler, tecrübeler ve buna bağlı yerleşmiş gelenekler her türlü zorlu sınavdan geçerek günümüze gelebildiği için doğruluğunu ve işlerliğini ispatlamıştır ve bu yüzden korunmalıdır. Değişim şüphesiz kaçınılmazdır lâkin yavaş ve kademeli olarak yapılmalıdır.

Muhafazakârlığın siyasal yönü Avrupa'da 19. ve 20. yüzyıl siyasetini derinden etkilemiştir. Muhafazakârlık kavramı 1815 yılından sonra Chateaubriand tarafından genel olarak siyasette “sağ” tarafı tarif etmek için kullanılmıştır. Almanya'da ise 1830'larda ortaya çıkmış, 1835'ten sonra da İngiltere'de benimsenmiştir.⁷

Muhafazakârlığın en önemli kuramcısı Edmund BURKE (1729-1797) dir. Fransız Devrimi devam ederken yazdığı “*Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler*” isimli çalışmasında muhafazakâr düşünce ile ilgili genel öğelerin tamamını bulmak mümkündür.

Dublin doğumlu olan Burke aynı zaman da aktif politika ile de uğraşmış bir siyasi düşünürdür. Kendisi Whig partisi içinde yer almış ve ülkesinde 1765 sonrası gelişen tüm siyasi olaylarda etkili olmuştur.

⁶ Bekir Berat Özipek Muhafazakarlık Nedir Sayfa 19

⁷ H. Birsen Örs, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, S 119

Durgunluk ve sessizlik hali Burke'ye göre insanın doğal halidir ve bu durumun mümkün olduğunca korunması gerekir. Yüzyılların biriktirdiği akıl ve deneyim gözetilerek, özgürlükler bu özellikler bozulmaksızın son derece yavaş ve tedrici bir biçimde elde edilmelidir; hızlı bir değişim ve reform programına karşıdır. Burke'e göre toplumda istenen istikrardır, bunun sağlanabilmesi için toplum düzenini bozacak şeylerden kaçınmak gerekir. Burke'e göre toplum düzeni istikrarla sağlandığı için mutlaka korunmalı ve bunu bozacak şeylerden kaçınılmalıdır. Ona göre toplumdaki sınıf farkları gayet tabii ve olması gerekendir. Toplumdaki bu sınıf farkı, eşitsizlik bütünün birliğini ve uyumunu bozamaz. Doğal olarak bir birinden farklı düzeyde olan insanları aynı düzeye getirmeye çalışmak, tarım ve ticaret yararına tüm ülkeyi düzleyerek tarım toprağı haline getirmeye benzer ki bu da hem yararsız hem de olanaksızdır.⁸

Muhafazakârlık toplumu radikal şekilde hızlıca değiştirmenin telafisi mümkün olmayan etkilere neden olacağını ve büyük yıkımlara yol açacağını ileri süren bir akımdır. Fransız devriminin alt yapısını hazırlayan aydınlanma hareketine tepki olarak doğmuştur. Kavramın kelime anlamından da anlaşıldığı gibi "muhafaza etme" manasını taşır, ancak buna rağmen tamamen eski düzenin savunucusu değildir. Radikal değişime karşıdır ve eski düzendeki bazı yerleşik geleneklerin yeni düzende de var olması gerektiğini savunur.

Muhafazakârlık toplumdaki değişimin birden-devrim yoluyla değil de zamanla evrim yoluyla gerçekleşmesinin daha sağlıklı olduğunu iddia eder. Muhafazkârlıkta değişimin kaçınılmaz olduğu kabul edilmiştir, ancak bunun kontrollü olması gerektiği savunulur.

2.1 Türkiye'de Dönemsel Olarak Muhafazakarlık Anlayışı

Türkiye'de muhafazakarlığın seyri Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olarak iki ana başlık altında incelenebilir. Batı'da muhafazakarlık kavramının ilk ortaya atıldığı yıllar Osmanlı'nın son dönemlerine denk gelmektedir ve son derece kaotik bir siyasi atmosfer bulunmaktadır. İmparatorluğu ayakta tutabilmenin yolları aranırken bir yandan da yeni düzenin kaçınılmaz olduğu bu dönemde siyasi iktidarda muhafazakarlık ideolojisinin kendisine çok yer bulamadığını görmekteyiz.

⁸ H. Birsen Örs, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, S 120

Rejimin değişmesi sonrası Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni sistemin hayata geçirilebilmesi için uygulanan sert yöntemlerle eskiye dair ne varsa hepsini silmeye yönelik çalışma devam ederken aslında Cumhuriyet kendi muhafazakarlığını farkında olmadan kurmaya başlamıştır.

Yeni sistem öylesine statükocu ve baskıcı bir yöntem uygulamıştır ki kendi normlarını muhafaza edebilmek için her yolu denemiş ve sonuçta kendi ideolojisinin muhafazakarlığını oluşturmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke tek parti sistemiyle yönetilmiş ve araştırmamızda karşımıza çıkan dindarlıkla eş tutulan muhafazakarlık kendisine yer bulamamıştır. Sonraki yıllarda çok partili sisteme geçişle beraber Demokrat Parti döneminde ilk muhafazakar atılımlar gerçekleştirilmiş ardından kendisinde dört eğilimi buluşturduğunu iddia eden Anavatan Parti'li yıllar da muhafazakar atılımlar artarak devam etmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde kendisini muhafazakar-demokrat olarak tanımlayan Ak Parti iktidara gelmiş ve Cumhuriyet tarihi boyunca en fazla muhafazakar atılımı gerçekleştirmiştir.

2.2 Türkiye'de Cumhuriyet Öncesi Muhafazakârlık

Fransız Devrimi ile başlayan muhafazakârlık kavramı, Osmanlı'da aynı tarihlerde III. Selim'in tahta çıktığı döneme denk gelir. Bu tarih Osmanlı'da Türkçülük, İslamcılık, Osmanlıcılık gibi ideolojik tartışmaların başladığı dönemdir.. II. Mahmut döneminde Batıya benzeme kararlılığı aynı şekilde devam etmiştir.

İkinci Meşrutiyet döneminde Osmanlı'daki fikir hareketleri hız kazanmaya başlamıştır. Bu fikir hareketlerinin ortak amacı imparatorluğun çökmesini engellemeye çalışmaktı. Sait Halim Paşa muhafazakâr fikir adamlarının başında gelmektedir. Bir maziden beslenmeyen, sadece akıl ve düşünce gibi son derece değişken bir zeminde sağlam bir ideal çıkmayacağını savunmaktaydı.

Muhafazakâr siyasetin etkisi gerek Osmanlı'da gerekse Cumhuriyet döneminde 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar çok fazla olamamıştır, çünkü toplumda aydın olarak tanımlanan insanların çoğu büyük bir Batı hayranlığı içindeydi ve bu da muhafazakâr ideolojiyle ters düşüyordu. Kendisini aydın olarak tanımlayan etkin insanlar, muhafazakârlığı geri kafalılık ve tutuculuk ile eş değer tutmuş ve bu yüzden

muhafazakâr söylemin alt yapısını oluşturan felsefeyi tam anlayamamışlardır. Oysa o dönemin muhafazakarları yeniliğe karşı çıkmadıklarını, değişimin doğal sürecinde kademeli olarak yapılması gerektiğini, dinin önemini ve değişimin gelenekten istifade ederek yapılması gerektiğini savunmaktaydılar.

2.3 Cumhuriyet Döneminde Muhafazakârlık

Her dönem kendi kültür-sanat dünyasını inşa eder. Osmanlı'da daha çok gayrimüslim sanatçıların sahnelediği oyunlar bulunmaktaydı. Müslüman sanatçılar daha çok orta oyunu ile seyircileriyle buluşmaktaydılar. Darülbedayi'nin kurulmasıyla ilk defa Müslüman Kadın oyuncular sahneye çıkma imkanı buldular. Bu dönem Batı'lı oyunların ağırlıkta sahnelendiği oyunlardı. O gün temeli atılan Darülbedayi, günümüze kadar faaliyetlerini devam ettiren bir kurum olarak gelmeyi başarmıştır aynı zamanda Devlet Tiyatrolarının kurulmasında öncülük etmiştir.

Gerek Darülbedayi sonraki ismiyle İstanbul Şehir Tiyatroları gerekse Devlet Tiyatroları uzun yıllar Batı'da kabul görmüş oyunları veya onların yerli türevlerini sahnelemişler ve kendisini muhafazakar olarak tanımlayan yazarların oyunlarına yer vermemişlerdir.

Cumhuriyet devrimini, Fransız devriminden ayıran en önemli özellik Fransa'daki gibi arkasında halk desteğinin bulunmamasıdır. Cumhuriyetin kurucuları devrimi tüm topluma kabul ettirebilmek için dayatmacı ve bir o kadar da sert bir yöntem uygulamışlardır. Bu yöntemler arasında sanat ve tiyatro da kullanılmış ve bu şekilde toplum dizayn edilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında da muhafazakârlar Osmanlı'nın son dönemlerinde olduğu gibi gericilikle yaftalanmıştır. Üzerlerine yapıştırılmak istenen bu algıdan kurtulabilmek için her fırsatta eskiye takılıp kalmadıklarını, değişimden ve dönüşümden yana olduklarını dile getirseler de pek etkili olamamışlardır. O dönemin muhafazakârları ısrarla geçmişin silinemeyeceğini, tarihten kaçılmayacağını ve dinin toplum için son derece elzem olduğunu vurgulamakla beraber modernleşmenin ve değişimin her toplumun kendi özel şartları çerçevesinde gerçekleşebileceğini dile getirmişlerdir.

1940'lara gelindiğinde muhafazakârlık farklı boyutlarıyla tartışılmaya başlanmış ve genel hatlarıyla üçe ayrılmıştır. İslamcı Muhafazakârlık, Milliyetçi Muhafazakârlık,

Liberal Muhafazakârlık. İslamcı muhafazakarlığı savunanlar dini argümanları ön planda tutarken ümmet birliğini savunmaktaydılar. Milliyetçi muhafazakarlar Türklüğü ön planda tutarken Dünya üzerinde ki bütün Türklerin birlikte hareket etmesi gerektiğini savunmaktaydılar. İslamcı ve Milliyetçi muhafazakarlara göre devlet önemliydi çünkü bu birliktelik ancak güçlü bir devlet yapısı ile gerçekleşebilirdi. Liberal muhafazakarlar ise bireyi önceleyen kişinin hak ve özgürlüğünün devletin varlığından daha değerli olduğunu savunan görüşteydiler.

İslamcı muhafazakârlık olarak tanımlanan akımın öncüsü kabul edilen Sait Halim Paşa'dan sonra Ahmet Cevdet Paşa ve birçok İslamcı da katkıda bulunmuştur. Bu dönemin en etkili fikir adamlarından biri de Necip Fazıl Kısakürek'tir.

Milliyetçi Muhafazakârlık akımının öne çıkan fikir adamlarının başında Nurettin Topçu, Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Semiha Ayverdi ve Abdülhak Şinasi sayılabilmektedir.

Liberal muhafazakârlık diyince akla gelen ilk isim Ali Fuat Başgil'dir. Başgil muhafazakârlık ve liberalizmi aynı çatı altında cem etmiş bir fikir insanıdır.

2.4 Demokrat Parti Dönemi Muhafazakarlık

1950 yılında yapılan seçimde çok partili sistemde Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Bu seçim, devletçi seçkinlerin gelenekçi liberaller karşısında hüsrana uğradığı bir seçim olmuştur.

Demokrat Parti döneminde dini hayatta birçok özgürlüğün önü açılmıştır. Haftanın belli günlerinde devlet radyosundan Kuran-ı Kerim okunmaya başlanması, ilkökul müfredatına din dersinin eklenmesi, Fatih Sultan Mehmet'in türbesinin ziyarete açılması, müze olarak kullanılan Dolmabahçe Camisinin tekrar ibadete açılması ve en önemlisi Türkçe okunan ezanın tekrar aslına döndürülerek Arapça okunması öne çıkan önemli değişimlerdir.

İlerleyen yıllarda çok sayıda siyasi parti kurulmuştur. Bu partiler kendilerini siyasetin sağında ve solunda olmak üzere tanımlamışlardır. Bunların içinde sağda ve solda ön plana çıkan partiler kendilerini o cenahın merkez partisi olarak kabul ettirmişlerdir. Solun merkezinde olan partiler kendilerini Batıcı, ilerici ve çağdaş olarak tanımlarken sağ da bulunan partileri de gericilik ve irtica ile ilişkilendirmeye çalışmışlardır. Merkez sağda kendini konumlandıran partiler ise aile ve din gibi

değerlerin önemi, düzen, istikrar, toplumsal mirasın korunması konusunda hassasiyetlerini dile getirmekteydiler.

1950’de Demokrat Partinin, 1965’te Adalet Partisinin ve 1970’lerdeki CHP’nin zaferinde halk, partilerin parti programlarını okuyarak veya siyasal kimliklerini inceleyerek değil de, daha çok siyasetçilerin halkın diline ne kadar yakın bir dil kullandıklarına bakarak tercihlerini yaptılar. Süleyman Demirel’in “Çoban Sülo” imajı ve Bülent Ecevit’in “Karaoğlan” imajı buna en iyi örneklerdir.

Cumhuriyet sonrası Türk siyasi hayatında ilk muhafazakâr siyasi hareket Adnan Menderes’in Demokrat Partisidir. İkinci önemli çıkış Milli Görüş hareketidir. Milli Görüş Hareketinin kurucu lideri Necmettin Erbakan Milli Görüş Partilerinin ilki olan Milli Nizam Partisi’nin kuruluş felsefesini şöyle tarif etmiştir. *“Milletimizin tarihi an’anevi ve bütün değerlerine saygılı olan görüş milli görüştür. Milli görüş demek, bizim milletimizin kendi görüşü demektir. Sultan Fatih’in İstanbul’u fethederken kalbindeki inanç ne ise, milli görüş o dur. Bizim milletimiz bin yıl milli görüş ile dünyaya hâkim oldu. Bugün de bütün dertlerimizin ilacı Milli Görüş’tedir”*⁹.

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Milli Görüş hareketi tam anlamıyla geleneğe bağlı ve muhafazakârdır. Gücünü ve motivasyon kaynağını kendi tarihinden alır. Milli Görüş iki alanda kalkınmayı hedeflemiştir. Ahlâki alanda kalkınma ve maddi alanda kalkınma. Milli Görüşün ilk ve en çarpıcı sloganı “önce ahlak ve maneviyat” tır. Milli Nizam Partisi kültür alanında muhafazakâr, ekonomik alanda devlet teşebbüsü ile sanayileşme söylemini benimsemiştir. 12 Eylül sonrasında da halkın tercihleri yine aynı doğrultuda olmuştur. Turgut Özal’ın halk ile kurduğu sıcak ilişki, başarısının sebebi olarak gösterilebilir.

2.5 Anavatan Partisi Dönemi Muhafazakarlık

Turgut Özal 1983 yılında Anavatan Partisini kurduğunda Milliyetçilik, Muhafazakârlık, Demokratlık ve Liberalizm kavramlarını partisi bünyesinde bir araya getirmeyi başarmış bir liderdi. Partisinin 7. kuruluş yıl dönümünde bir programda partisinin muhafazakârlığını şöyle tanımlamıştır. “Aslında biz yurtiçi bir partiyiz. Kendimize milliyetçi, muhafazakâr, serbest rekabet ekonomisini

⁹ http://isamveri.org/pdfdrg/D03416/2014_34/2014_34_OZTURKTA.pdf

destekleyen, sosyal adaleti savunan, aynı zamanda yenilikçi bir parti olduğumuz meydandadır.”¹⁰

Aynı konuşmasında Özal milliyetçilik ve muhafazakârlık anlayışlarının, özellikle de muhafazakârlık anlayışlarının temelinde milli ve manevi değerlerin güzel taraflarını, iyi olan taraflarını muhafaza etmekten geçtiğini dile getirir. Her ne kadar muhafazakâr bir parti olsalar da yeniliğe ve değişime açık olduklarını her fırsatta vurgulamıştır.

Ülkemizde muhafazakârlık kavramı bazı çevreler tarafından tutuculuk kavramıyla eşdeğer görülmüş ve muhafazakâr görüşe yakın olanlar gericilik yaftası ile itham edilmiştir.

2.6 2000’li Yıllar ve Ak Parti Dönemi Muhafazakarlık

2001 Yılı Ağustos ayında Türk Siyaset tarihine yeni bir parti katılmıştır. Liderliğini Recep Tayyip Erdoğan’ın yaptığı Adalet ve Kalkınma Partisi her ne kadar Milli Görüş hareketinden kopanların kurmuş olduğu bir siyasi parti olsa da Milli Görüş’ün bir marka olduğunu kabul etmekle beraber yeni partilerinde bu markanın dışında yeni bir söylemle yola çıkmışlardır. Bu yeni söylem Muhafazakâr-Demokrat olarak tanımlanmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 seçimlerinde %34 oy alarak tek başına iktidar olmayı başarmış ve 2019 yılı itibariyle 17 yıldır Türkiye’yi yöneten bir parti olarak siyasi hayatına devam etmiştir. Bu kadar uzun süre ülkeyi yöneten bir partinin hayata bakış açısı kültür-sanat politikalarına da yansımaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin kurulduğu dönemde parti programında kültür ve sanat başlığı altında açılan maddeler incelendiğinde iktidarın kültür-sanat alanında neleri hedeflediği daha iyi anlaşılmaktadır.

Adalet ve Kalkınma Partisi’nin kuruluş manifestosundaki kültür politikaları bölümünde geçen ibareye göre

“Türkiye, her geçen gün maddi kaygıların ön planda olduğu, ruh ve mânâ dünyamızı zenginleştiren, süsleyen unsurların kenara itildi bir ülke haline gelmektedir.

¹⁰ Turgut Özal, “Turgut Özal’ın Açılış Konuşması: Türk Siyasi Hayatında Siyasi Kültür ve Ekonomik Politika Bakımından Anavatan Partisi” (Anavatan Partisi Yayını: Ankara,1989) s. 11

İnsanımız renksiz, şiirsiz, içeriksiz ve estetik kayguların önemsenmediği bir dünyada yaşamaya itilmektedir. Bu nedenle kültürün ve kültür politikalarının önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Her kültürel form kendi çağının anlayışını, zevkini ve estetiğini yansıtır. Kültürler, kendilerini iç dinamikleri ve kültürel alışverişlerle zenginleştirerek yenilerler. Bu anlamda geleneği olmayan ve kendi kimliğini özgün bir biçimde sunamayan kültürlerin yabancı kültürlerle rekabet etmesi zordur. Ülkemizin kültür ve sanat alanlarında göstereceği etkinlik, uluslar arası camiada saygınlığımızı artıracaktır. Ülkemiz, binlerce yıllık tarihinin sonucu olan zengin bir kültürel birikim ve dokuya sahiptir.

Partimiz; • Milli değerlerin korunup geliştirilmesi konusunda azami bir gayret içerisinde olacaktır. Yeryüzünde saf bir dil, musiki, mimari vb. bulunmadığı gerçeğinden hareketle kültürel etkileşim bir zenginlik olarak kabul ediyoruz.

• Partimiz, milli kültürümüzdeki esas yapıyı, üslubu koruyarak evrensel değerlerle milli kültür arasındaki etkileşimi en üst noktaya çıkarmayı amaçlamakta, gerçek bir çağdaş kültür atmosferi oluşturmanın bu yoldan geçtiğine inanmaktadır. Bu iki alanı, çatışma konusu olmaktan çıkarıp, her iki unsurun zenginliklerinden birlikte yararlanmak, kültür politikamızın temelidir.

• Partimiz, kültürün taşıyıcı unsurları olan dil, edebiyat, folklor, musiki, plastik sanatlar, etnografya, sinema, temsil sanatları vb. alanlardaki mevcut yapıyı, yaklaşım ve anlayışı eksik ve sağlıksız bulmaktadır. Bütün bu alanlarda konuların uzmanları ve sivil toplum örgütlerinin de görüşlerinden yararlanılarak yeni vedoyurucu politikalar geliştirilecektir.

• Plastik sanatlar ve Türk-İslam sanatlarının gelişimine özel bir önem verilecektir. Tüm sanat çalışmalarının gerçekleştirilmesinde yerel yönetimler ağırlıklı olarak öne çıkarılacak, konuyla ilgili tüm yasal düzenlemeler hızla yapılacaktır.

• Kültürel yozlaşma, müstehcen ve şiddet unsurlarının ön plana çıkarılması, kitabın hayatımızdan her gün biraz daha uzaklaşması, Partimizin öncelikle mücadele edeceği konular olacaktır.

• Ülkemizin kültür ve sanat zenginliğini tanıtan ve gelişmesine katkıda bulunan tüm projeler desteklenecektir. Yurt içi ve yurt dışında çok amaçlı kültür merkezleri ve kültür evlerinin yaygınlaştırılması desteklenecektir. ”

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin parti programında milli değerlerin "muhafaza" edilip geliştirilmesi hususunda büyük bir gayret içerisinde olması gerekliliği vurgulanmaktadır ve dünyada saf bir dil, kültür, mimari, musiki vb. olmadığı gerçeğinden yola çıkarak kültürel etkileşimi büyük bir zenginlik kaynağı olarak kabul etmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi programında, milli kültürdeki asıl yapıyı, "muhafaza" ederek evrensel bir dille yerli kültür arasındaki etkileşimi zirveye çıkarmayı hedeflemekte, hakiki bir çağdaş kültür iklimi ortaya çıkarabilmenin bu yöntemden geçtiği düşünülmektedir. Bu iki alanı, yani yerli ve evrensel olanın çatışma konusu olmasını bir kenara bırakıp her iki kavramın zenginliklerinden birlikte bir harmanla, kültür politikasının temelini oluşturması hedeflenmiştir.

Kültürün bir taşıma aracı olan dil, musiki, folklör, edebiyat, plastik sanatlar, etnografya, sahne sanatları sinema vb. sahalardaki mevcut yapıyı, anlayış ve yaklaşımı sağlıklı, yetersiz ve eksik bulmaktadır. Bütün bu alanlardaki önde gelen uzmanlar ve sivil toplum kuruluşlarının da fikirlerinden istifade ederek yeni ve doyurucu birtakım yeni politikalar geliştirilmek istenmektedir.

Kültürel asimilasyon, yozlaşma, müstehcenlik gibi bazı rahatsızlık duyulan unsurlar ve şiddet unsurlarının bu noktada ön plana çıkarılması, kitabın insan hayatından her geçen gün biraz daha uzaklaşması, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin öncelikle mücadele edeceği hususlar olacağı belirtilmiştir.

Türkiye'nin kültür ve sanat alanındaki zenginliğini tanıtan ve daha da gelişmesine katkı sunan tüm projelerin desteklenmek istendiği belirtilmektedir. Yurt içi ve yurt dışında birçok farklı yerde çok amaçlı salonlar, kültür merkezleri ve bu niyetle kültür evlerinin yayılması yaygınlaştırılması fikrinin destekleneceği belirtilmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 17 yıllık iktidarı döneminde gerek yerel yönetimler gerekse merkezi yönetim eliyle kültür-sanat alanında birçok işe imza atmış ve sanat faaliyetlerini desteklemiş olsa da defaatle "kültür-sanat alanında maalesef arzu edilen noktada değiliz" itirafında bulunmuştur. Bunun nedenleri hiç şüphesiz üzerine kapsamlı bir çalışma gerektiren ayrı bir meseledir.

2.7 Sonuç:

Türkiye’de Muhafazakarlık kavramının tarihi seyri ana hatlarıyla Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak incelenmiştir. Cumhuriyet sonrası dönemde Demokrat Parti döneminde başlayan muhafazakar atılımlar sonraki yıllarda Turgut Özal döneminde ve Recep Tayyip Erdoğan döneminde artarak devam etmiştir.

Bu üç ayrı dönemin bir başka ortak özelliği ise ülke de kalkınmanın ve ekonomik atılımların yükselişe geçmesidir. Bu üç lider kendi dönemlerinde ekonomik kalkınmayı belli ölçü de başarabildikleri için gerçekleştirmek istedikleri muhafazakar atılımlar da toplumda karşılık bulmuştur.

İnsanlar için asli ihtiyaçlar ideolojilerin önünde geldiği için gerek Demokrat Parti gerekse Anavatan ve Ak Parti döneminde ki muhafazakar atılımlara toplumdaki destek gelebilmesi için eş zamanlı olarak kalkınma hamlelerinin de yapılmış olması gerekirdi ki öyle yapılmıştır.

3. MUHAFAZAKÂRLIK/DİNDARLIK VE TİYATRO

Bu çalışmada muhafazakarlık kavramının gerek dünyada gerek ülkemizde siyasi ve ideolojik nasıl karşılık bulduğu anlatılmıştır. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde muhafazakarlık kavramı dindarlık kavramıyla beraber anılmaktadır.

Dindarlığın yanı sıra geleneklere bağlılık, aile kavramının önemi, toplumun geçmişten beri önem verdiği şeyleri koruma iç güdüsü muhafazakarlığın tanımları arasındadır.

Dindarlık kavramı bunların tamamını içinde barındırdığından “din ve tiyatro ilişkisi” ve “dindarlar ve tiyatro” ilişkisine değinmekte fayda olacaktır.

3.1 Din ve Tiyatro İlişkisi

Din bireyin ve toplumun tüm alanlarına bir ölçüt ve nizam getiren yaşam sistemidir. Hayatın her anına yön veren ve bazı kısıtlamalar getiren din sanata ve tiyatroya da ölçü getirir. Özelde tiyatronun, genelde ise sanatın tanımını yaparken “sınırlandırılmaz ve özgür” olma özelliklerini düşündüğümüzde din ve tiyatro çoğu zaman karşı karşıya gelmektedir.

Bu karşı karşıya gelme durumu dindar insanların tiyatroya karşı bir tavır sergilemelerine ve tiyatro sanatçılarının da oyunlarında sık sık dini ve dindarları gerek yargılamalarına gerekse alaya almalarına neden olmuştur.

Oysa birçok kaynakta tiyatronun doğuşu anlatılırken dini ritüellerden doğduğu söylenir ancak zamanla dinin kalıpları içinde kalmadığını ve hızla kendisini geliştiren bağımsız bir sanat dalına dönüştüğünü görürüz.

Din, Türkiye özelinde incelersek İslam Dini sadece bireyin özel hayatına müdahale etmez, aynı zamanda sosyal ve toplumsal kuralları da olan bir sistemdir. Böyle bir hayat sistemi doğal olarak kendi otoritesini sarsıcı, bazı yasak ve öğretilerini alaya alıcı her türlü eyleme sert biçimde karşı çıkar.

% 98'inin Müslüman olduğunun kabul edildiği Türkiye'de büyük bir çoğunluk kendisini muhafazakâr veya dindar olarak tanımlar. Dinle bağı bu derece güçlü bir toplumda sanatın da insan için olmazsa olmaz bir ihtiyaç olduğunu kabul edersek tiyatro ile dini barıştırmaktan, başka bir deyişle tiyatrocular ile dindarları barıştırmaktan başka yolumuz yoktur.

3.2 Muhafazakârlar ve Tiyatro

1960'lı yıllarda, Cumhuriyetin baskıcı rejiminin biraz olsun yumuşadığı yıllardan itibaren kendisini muhafazakâr veya dindar olarak tanımlayan bazı insanlar kendi inanç değerlerini de koruyarak tiyatro yapmaya başlamışlardır. Şüphesiz bir yanda rejimin baskılarıyla muhatap olurken bir yandan da kendi değer yargılarını taşıyan insanların (başta aileleri olmak üzere) tepkilerine de göğüs germek durumunda kalmışlardır. Bu yıllarda muhafazakâr hassasiyetlere uygun tiyatro yapan ilk isimlerden biri de Hasan Nail Canat'tır. Hasan Nail Canat'ın öncülük ettiği bu yoldan sonraki yıllarda bir çok tiyatro insanı geçerek çeşitli eserler vermiştir.

3.3 Sonuç

İslam dini her ne kadar hayatın her alanına ve her anına müdahale ediyor gibi görünse de aslında hayatın bütününe bir nizam ve intizam getirmektedir. Kendi kuralları içinde tanımış olduğu özgürlük alanı bir çok şeye müsaade ettiği gibi insanların sanatla ve tiyatro ile uğraşmasına da alan açmıştır.

Dindar bir insan başka bir deyişle muhafazakar bir insan kendi değer yargılarını koruyarak pekala sanatın bir çok alanıyla meşgul olabileceği gibi tiyatro ile de ilgilenebilir. Yeter ki bunu yapabileceği bir imkan yakalayabilsin.

4. TÜRKİYE’DE MUHAFAZAKAR SANAT TARTIŞMASI

2000’li yılların ilk çeyreğine damgasını vuran, kendisini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlayan Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı boyunca toplumu yakından ilgilendiren bir çok alanda yenilik ve değişiklik yapmıştır.

2012 yılına gelindiğinde iktidar partisinin dünya görüşü ile aynı fikirleri paylaşan yazar ve akademisyenler bir tartışma başlatmış ve farklı görüşlerden insanlarda bu tartışmaya müdahil olmuşlardır.

2012 yılı içinde İBB Şehir Tiyatroları Şili’li yazar ve yönetmen Marco Antonio de la Parra’nın oyunu "Günlük Müstehcen Sırlar"ı Yıldırım Fikret Urağ yönetiminde sahneye koymuştur. Şili’de bir kız okulunun yakınındaki parkta denk gelen ve bir bankta oturan iki teşhircinin diyaloglarını anlatmaktadır. Karakterler birbirlerinden oldukça farklı iki kişi olup teşhircilerden birisi Freud’u diğeri de Marx’ı temsil etmekteydi.

“Günlük Müstehcen Sırlar” oyunu sahnelendiği dönemde iktidar partisi ile aynı dünya görüşüne sahip olduğu bilinen edebiyatçı, yazar İskender Pala’nın 12 Şubat 2012 tarihinde yazdığı bir yazı üzerine Türkiye’de “Muhafazakâr Sanat” tartışması başlamıştır.

İskender Pala yazısında oyunu çok sert bir dille eleştirirken aynı zamanda o dönem İBB Kültür Sanat Danışmanı olan Kenan Işık’ı da bu durumdan sorumlu tutmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde İskender Pala’nın İbb Şehir Tiyatrolarında oynanan bir oyuna yazmış olduğu eleştiriyi ve sonrasında ona verilen cevaplarla beraber başlayan muhafazakarlık tartışmasını ve bu tartışmadan doğan “muhafazakar sanat manifestosu”na yer verilmiştir.

4.1 İskender Pala/Günlük Müstehcen Sırlar

İskender Pala kaleme aldığı köşe yazısında “Kenan Işık’ın Kültür Sanat danışmanı olarak çalıştığı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları’nın yeni bir oyun sahneye koyduğundan bahsederken oyunu acımasızca eleştirmiştir. Oyunun adı

Günlük Müstehcen Sırlar'dır. Oyunun afişinde çember içine alınmış 16+ işaretine vurgu yaparak oyunun konusuna değinir.

Oyunun konusu bir lisenin önünde karşılaşan iki teşhirci sapığın müstehcen sırlarıdır. Oyuna ilk yorum olarak müstehcenliğin diz boyu, fakat içinde seyirciyi alakadar edecek ne bir hayat dersi ne de bir tür erdem ya da tiyatronun genel niyetine, amacına yönelik bir toplumsal eleştirinin olmadığını aktarır. Bu oyunun hedefi seyirciye teşhircilik hakkında bir takım hayat dersleri vermek amacı taşıyorsa buna devletin imkânlarıyla basitlikten başka bir şey diyemeyeceğini söyleyerek eleştirir. Ve seyirciye birtakım hakaretler ettiğini de belirtir. Ayrıca köşe yazısında kurumun repertuarındaki oyunlarının yaklaşık %80'inin de içerisinde cinsellik, sululuk ve bununla bağlantılı öğeler içerdiğini de aktarır.

Yazının devamında İskender Pala şu soruları sorar. Kenan Işık'ın Günlük Müstehcen Sırlar oyununun sanat danışmanı sıfatı ile neresinde durmaktadır? İBBŞT halktan toplanan vergilerle oyun üreten bir kurum sıfatındayken acaba tiyatro mu amacından sapmıştır ya da sanatçıların üretim kalitesi mi düşmüştür? Veya bir ay çift, bir ay tek maaş alan oyuncular, kaliteli oyunlar ortaya koymak-üretmek için bir takım dizi setlerinden vakit mi bulamıyor oldular? Peki türlü imkansızlıklarla ayakta kalmaya çalışan ödenekli kurumlarda imkan bulamayan özel tiyatro yapan sanatçıların suçu nedir? Onlar devlete sırtlarını yaslamadıkları için hayatta kalma mücadelesi verirken bu imkanlardan yararlanan sanatçılar üretim yapmıyorlarsa özel tiyatrodaki mücadele veren sanatçıların suçu ne? Devamında okuyucuların bunun icabına belediye baksın diyeceğini fakat belediyenin de “onların istediğini verin, şerrinden uzak durun” dediğini belirtir. Sanatçıların da bu durumdan hem haberdar hem de memnun olduğu için rahat olduğunu belirtmektedir.¹¹

4.2 İskender Pala'ya Verilen Cevaplar

İskender Pala'nın bu yazısı üzerine Kenan Işık'ın cevabı oldukça kısa ve bir o kadar da sert üslupla olmuştur;

Kenan Işık'ın yazısına göre kendisinin durduğu yer elbette ki kaleme aldığı yazıdan da anlaşılabilir gibi İskender Pala'nın perspektifi ve durduğu yer ile aynı değildir.

¹¹ <http://www.tiyatrodunyasi.com/haberdetay.asp?haberno=5242>

Sayın Pala'nın bunu böyle bilmesini ve bir daha ona asla 'dostum' kelimesi ile başlayan saçma sapan birtakım sorular sormamasını istemiştir.

Danışmanlığını yaptığı İBBŞT'nin repertuvarına karışmaya yetkisi olmadığını vurgulayan Işık "Günlük Müstehcen Sırlar oyununun darbe karşıtı bir önermesi olduğunu, oyunun asıl odaklanması gereken merkezinin bu olduğunu belirtir. Oyunun ana temasını bir kenara itip herkesin günlük hayatta birden fazla kullandığı sıradan diyaloglara odaklanması bir edebiyat profesörü olan Pala için çok enteresan bulduğunu ifade eder. Bu oyunu "Pala sevmeyebilir ama seven çok kişi var" ifadelerini kullanmıştır. Son olarak "tiyatro şöyle olsun, böyle olsun, tiyatrodaki bu olsun, şu olsun" gibi şeylerin kabul edilemez olduğunu belirtirken sanatın her zaman özgür ve bağımsız olduğunu vurgulayarak yazısını sonlandırır.¹²

Pala'nın yazısına sert bir cevapta Uluslararası Tiyatro Eleştirmenleri Birliği'nin Türkiye Merkezi Başkanı Üstün Akmen'den gelmiştir.

"Oyunu izlerken edep duygunuz mu incindi, şehvet duygunuz mu kabardı İskender Bey"¹³

İskender Pala'nın bu yazısına tiyatro dünyasından başka isimlerden de cevaplar gelmiştir, ancak araştırma konusunun içeriğinden uzaklaşmamak adına bu çalışmada yer verilmemiştir.

4.3 Mustafa İsen'in İskender Pala'ya Cevabı ve Bir Çağrıda Bulunması 23 Mart 2012

2012 yılı Mart ayında Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Prof. Mustafa İsen İstanbul'da Suriçi Grubu Platformu adında bir STK'nın davetlisi olarak katıldığı programda mevcut iktidarın birçok alanda büyük değişimlere imza attığını ve birçok meselede yeni normlarını oluşturduğunu hatırlatarak "muhafazakâr sanat" ın da kendi normlarını oluşturması gerektiği çağrısında bulundu. Ayrıca İskender Pala'nın yukarıda paylaşmış olduğumuz yazısına da atıfta bulunan İsen, İskender Pala'ya

¹² <http://www.tiyatrodunyasi.com/2012/02/kenan-isiktan-iskender-palaya-cevap-sacma-sapan-sorular-sormasin-42736>

¹³ <http://www.tiyatrodunyasi.com/2012/02/kenan-isiktan-iskender-palaya-cevap-sacma-sapan-sorular-sormasin-42736>

verilen cevapların üstten bakan, küçümseyici bir tavırla yazıldığına dikkat çekti. İsen'in konuşmasının konuyla ilgili belirli yerleri şöyledir.

O dönem Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olan Prof. Dr. Mustafa İsen, gerçekleştirilen toplantıda yaptığı bir konuşmada Türkiye'de iktidara gelindikten sonra 10 yıldan bu yana çok iyi işler yapıldığını ve ülkeyi dünyayla yarışabilecek bir duruma doğru getiren iktidarla hukuki manada birçok yenilik yapıldığını ve ekonomik manada ilerlemeyi devam ettirdiğini belirterek, kültürel manada da diğer faaliyetlerle at başı giden bir atılıma ihtiyaç olduğunu belirtir. Devletin tiyatro, opera, bale, senfoni, korolarda kadrolu sanatçıların en az üçte birini, mesela balede yüzde 60-70'ini kullanmadığını belirten İsen, "Bundan dolayı bürokratik anlayışla yönetilen, yeniliklere ve yeni nesillerin katılımına kapalı kültür ve sanat kurumlarında, güncel, yenilikçi ve sivil bakış açısıyla beklenen yaratıcı gelişmeyi hiçbir zaman görmek mümkün değildir" der. İsen, bu zamana kadar bu alanların toplumla buluşmadığını, kucaklaşmadığını, toplumun ilgisini çekecek faaliyetler ortaya koyamadığını iddia eder.

İsen, "Muhafazakar kesimin nasıl bir demokrasi anlayışı varsa, muhafazakar demokrasi diye bir şeyden bahsedebiliyorsa, o zaman 'muhafazakar estetik' ve 'muhafazakar sanat' diye bir şeyden de bahsetmek, bunun normlarını ve yapısını oluşturmak gibi bir yükümlülük içindeyiz" diye konuşur.¹⁴

Mustafa İsen'in konuşmasının en önemli kısmı *"Muhafazakâr kesimin nasıl bir demokrasi anlayışı varsa, muhafazakâr demokrasi diye bir şeyden bahsedebiliyorsa, o zaman 'muhafazakâr estetik' ve 'muhafazakâr sanat' diye bir şeyden de bahsetmek, bunun normlarını ve yapısını oluşturmak gibi bir yükümlülük içindeyiz"* sözleridir.

Mustafa İsen bu konuşmasıyla Türkiye'de yeni bir tartışmanın fitilini ateşlemiş ve muhafazakar sanat normlarının oluşturulabilmesi için adres belirtmeden bir çağrıda bulunmuştur.

¹⁴ <http://www.fatihhaber.com/fatihhaber/surici-akgun.html>

4.4 Emre Aköz/Devlet ve Sanat: İcracı mı, Destekleyici mi? 8 Nisan 2012

İsen'in bu çağrısına ilk yanıt 8 Nisan 2012 tarihinde Sabah Gazetesinde yazan Emre Aköz'den gelmiştir. "Devlet ve Sanat": İcracı mı, destekleyici mi?" başlıklı bir yazı yazar ve yazısında bir çağrıda bulunur. 8 Nisan 2012 tarihinde Sabah gazetesinde kaleme aldığı yazıda "Muhafazakar Sanat Nedir?" üzerine şunları söyler; *Mustafa İsen bir konferansta, "nasıl muhafazakâr kesimin bir demokrasi anlayışı varsa, 'muhafazakâr estetik ve sanatın' normlarını ve yapısını oluşturmak gibi bir yükümlülük içindeyiz..." demişti. Ben de bunun üzerine "Muhafazakâr sanat derken, Mustafa Bey acaba tam olarak neyi kastediyor" diye sormuştum. (27 Mart)*

Prof. Mustafa İsen bu konudaki fikirlerini işleyen bazı metinler gönderdi. "Muhafazakâr sanat" konusunun medyada tartışılmasının çok iyi olacağını konuştuk.

Bizim gazeteden Engin Arduç ve Hasan Bülent Kahraman, Zaman gazetesinden Hilmi Yavuz, Beşir Ayvazoğlu, İskender Pala, Ahmet Turan Alkan hemen akla gelenler...

Leyla İpekçi, Cihan Aktaş, Fatma Barbarosoğlu gibi, aynı zamanda gazete yazarı olan kadın romancılar, hikâyeciler var mesela. Onların da bu tartışmaya girmesi gerekir.

Başlangıç soruları şunlar olabilir: Muhafazakâr sanat (ve estetik) diye bir şey mümkün mü? Mümkünse nedir, hangi ilkelere dayanarak, nasıl yapılır? Bunlardan hareketle daha birçok soru üretilebilir. (Aköz, 2012)¹⁵

Emre Aköz yazısında "Muhafazakâr sanat (ve estetik) diye bir şey mümkün mü? Mümkünse nedir, hangi ilkelere dayanarak, nasıl yapılır?" diye bir tartışma başlatmış ve bazı isimlerden bu konuyla alakalı görüş talep etmiştir. İki gün sonra 10 Nisan 2012 tarihinde İskender Pala bu çağrıya cevap olarak "Muhafazakârın Sanat Manifestosu" başlıklı bir yazı kaleme almıştır.

4.5 İskender Pala/Muhafazakarın Sanat Manifestosu 10 Nisan 2012

Cumhuriyet tarihimiz boyunca kültür ve sanat konularının her zaman siyasi konuların gerisinde kaldığını ve gelinen noktada toplumun kültür ve sanat hakkında

¹⁵ <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/akoz/2012/04/08/devlet-ve-sanat-icraci-mi-destekleyici-mi>

görüş sahibi olmak istediğini ve muhafazakâr sanatı tartışır hale geldiğini vurgulayarak bu durumdan duyduğu memnuniyeti dile getirir.

Pala, Maslow'un veya İbn Haldun'un "zaruri ihtiyaçlar" teorisinde belirttiği üzere toplumun ekonomik yeterliliğe kavuşması sonrası bu tartışma ortamının oluşabildiğini vurgular.

İskender Pala'ya göre Mustafa İsen'in "muhafazakar sanatın normları oluşturulmalı" ve Emre Aköz'ün "muhafazakar sanat mümkün mü" tartışmalarından önce "muhafazakarlık" kavramının tartışılması gerektiğini söyler. Çünkü muhafazakarlık kavramının tartışmanın taraflarına göre farklı anlamlara geldiğini belirtir.

İskender Pala kendi dünya görüşüne muhalif olanların muhafazakarlıkla ilgili "*her şeyi din penceresinden gören, yalnızca dini referans alan*" tanımını kabul etmediğini "*Milli, manevi değerlere, eserlere, âdet ve geleneklere bağlı olan, onları korumak, yaşatmak, devam ettirmek isteyen*" tanımı daha doğru bulduğunu ve kendisini de burada konumlandığını söyler.

Bu tanımlamaya göre "muhafazakar sanat" olamayacağını çünkü bunun sınırlandırıcı olduğunu bunun yerine "muhafazakarın sanat anlayışı" ifadesinin daha doğru olacağını belirtir.

İskender Pala kendisini konumlandığı muhafazakarlık anlayışı doğrultusunda "Muhafazakarın Sanat Manifestosu" olarak adlandırdığı 20 maddelik bir manifestoyu kaleme almıştır.

Daha önce bu içerikte bir bildirinin yayınlanmamış olması İskender Pala'nın bu manifestosunu önemli kılmakla beraber, bu alanda verilen eserleri tahlil etme noktasında yardımcı bir kaynak olma niteliğindedir.

20 maddelik manifesto ve açılımı aşağıda sıralanmıştır.¹⁶

- *Muhafazakâr sanat (MS), geçmişiyle bağları travmatik biçimde koparılmış bir toplumun öz benliğiyle barışma çabasının estetik boyutudur.*

Cumhuriyet kurulduğunda halkın devlet eliyle kendi geçmişinden koparılışını ve kopartma sürecinde buna direnenlerin ağır şekilde cezalandırılmasını kastederek bu kopuşu oldukça travmatik bulmaktadır. Şu unutulmamalıdır ki, muhafazakârlık

¹⁶ <https://t24.com.tr/haber/iskender-paladan-muhafazakar-sanat-protestosu,201406>

anlayışında yeniliğe karşı çıkma olmadığı gibi, değişimin zamana yayılarak ve sindirilerek yapılması gerektiği, toplumun değişimden sadece bünyeye uyan kısımlarını kabul edip uymayanları reddetmesi gerektiği, yani değişimin tabii ve doğal yollarla olması gerektiği gerçeğinin gözden kaçırılmaması gerekir. Oysa Cumhuriyet rejimi bu değişimi çok kısa süre içinde gerçekleştirmeyi hedeflemiş ve metazori yöntemlerle sünü şekilde uygulamayı tercih etmiştir. Bu nedenle zorla geçmişine küstürülen toplumun öz benliğiyle barışması gerektiğini dile getirmiştir.

- *MS, toplumun kendi kimliğinden kaynaklanıp bağrında görünür kılınan sanattır.*

Kendi medeniyet hafızamızın sanat için yeterli zenginliğe sahip olduğunu bu yüzden sanatımızda kendi kimliğimizden istifade etmemiz gerektiğine vurgulamaktadır.

- *MS, ekonomik gelişmişliği 16. sırada ama insani gelişmişliği 92. sırada olan bir milletin, yapısal değişikliğini tamamlayabileceği ve özgürce kendini ifade edebileceği bir estetik alandır. Irmağın tabii seyrini bulmasına engel olanlara ve yapay surette değiştirmek isteyenlere ürettikleriyle karşı çıkar.*

Ekonomik gelişmişliğimizle insani gelişmişliğimizin paralel gitmediğine vurgu yapan Pala, aynı zamanda zoraki ve yapay değişime karşı sanat alanındaki üretimlerle karşı çıkmamız gerektiğini savunmaktadır.

- *MS, üretimleriyle toplum barışına, aydınlanmasına, maddi-manevi gelişimine katkı sağlamayı amaç edinir.*

Sanat, sanat için midir, toplum için midir? Sorusuna cevap niteliğinde üretimleriyle sanatın hangi alanlara katkı sağlaması gerektiğini söylemektedir.

- *MS, özgürlüğün ve özgür ortamların her sanatçı için kaçınılmaz olduğunu ön şart kabul eder. Ancak sanat adına yapılmış bayağılığa, kalitesizliğe ve ayrımcılığa karşı çıkar.*

Özgürlüğün sanat ve sanatçı için olmazsa olmaz bir gereksinim olduğunu kabul ederken aynı zamanda özgürlük adı altında bayağılık ve kalitesizliğe düşmemek gerektiğini vurgulamaktadır. Zira ülkemizde bu hataya çok sık düşülmektedir. Hatta özgürlüğü kalkan olarak kullanan bazı insanların söylemlerinin aksine başkalarının özgürlük alanına tecavüz ettikleri aynı zamanda da ayrımcılığa ve kalitesizliğe başvurduklarını çok kez görülmektedir.

- *MS, sivildir; devlet eliyle kontrole karşı çıkar, devletin patron değil sponsor olarak katkı sağlamasından yanadır.*

Devletin sanata katkıda bulunması ve desteklemesi zaruridir, ancak bu desteği sağladığı için “patron benim ve benim dediğim olur” yaklaşımına düşmemeli, bir sponsor gibi sadece ihtiyaçların karşılanmasında katkı sunması gerektiği vurgulanmaktadır.

- *MS, din eksenli bir sanat değildir, ama dini duyarlılıkları mutlaka dikkate alır.*

Muhafazakârlık kavramının ülkemizde büyük ölçüde dindarlıkla eşdeğer tutulduğunu hatırlatarak muhafazakârca sanat yapmanın din eksenli bir sanat olmadığını ancak dini hassasiyetlerin de göz ardı edilmemesi gerektiğini hatırlatmaktadır.

- *MS, halk ile kavga etmez. Bu bakımdan İngiltere'deki muhafazakâr sanat ortamını destekler ve mesela nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan bir toplumda İslami değerlere küfredilmesinden rahatsızlık duyar.*

Sanat yapanların halka ve halkın kutsallarıyla kavgalı olmaması gerektiğini vurgular.

- *MS, Batı'yı reddetmez, metodoloji ve üretimlerini kabul eder, ama ruhuna mesafeli yaklaşır.*

Kabul etmek gerekir ki, Batı birçok konuda bizden ve İslam Dünyasından çok ileridedir. Bu yüzden Batı'nın bu başarısındaki metodolojiyi ve üretimlerini kabul etmekle beraber aynı zamanda Mehmet Akif Ersoy'un “tek dişi kalmış canavar” olarak tanımladığı bu medeniyetin ruhuna mesafeli yaklaşmak gerektiğini hatırlatmaktadır.

- *MS, söz gelimi Fuzuli veya Dede Efendi'yi, Şekspir yahut Molier'i, Brahms veya Vivaldi'yi, Kurosawa yahut Coppola'yı bilir ama onların bilmem kaçınıcı taklit versiyonunu üretmek yerine bir Fuzuli, bir Molier, bir Vivaldi yahut Coppola olma idealiyle kendi eserini üretir.*

Gerek kendi medeniyetimizde gerekse Batı medeniyetinde birçok değerli sanatçı bulunmaktadır. Bizlerin bu değerli isimlerden istifade etmekle beraber kendimize hedef belirlerken bu isimlerin daha ötesinde bir noktaya çıkmamız gerektiğini vurgulanmış ve onların basit kopyaları olmaktan kaçınmamız gerektiğini vurgulamıştır.

- *MS, Mehmet Akif veya Necip Fazıl'a kapılanıp kalmadan Nazım Hikmet veya Orhan Kemal'i, Karacaoğlan veya Şeyh Galib'i, Dostoyevski veya Dante'yi vb. harmanlayarak üretim yapma idealini taşır.*

Burada muhafazakâr kesime bir eleştiri bulunmaktadır. Mehmet Akif Ersoy ve Necip Fazıl Kısakürek'in dışında da gerek aynı dönemde gerekse geçmişte farklı görüş ve medeniyetlerde çok sayıda değerli sanatçının varlığı hatırlatılmış ve birkaç isim dışındakilere kapılarını kapatmaması gerektiği ve bir arı misali birçok çiçekten beslenerek ortaya bir bal çıkartması gerektiği tavsiye edilmiştir.

- *MS, -klasik olanın her daim yoruma açık oluşu ilkesinden hareketle- klasik anlayış, sanat ve kültürü aynen tekrar veya taklit yerine, yeniden yorumlayıp üretme azmindedir.*

Klasik olan her zaman yeniden yorumlanmaya açıktır, belki de klasik olabilmesinin sebeplerinden biri de budur. Ancak bu yeniden yorumlamada taklide düşmemeye özen gösterilmelidir.

Bizler kadim bir medeniyetin torunlarıyız, ama ne yazık ki Pala'nın 1. madde de üzerinde durduğu geçmişimizle bağlarımızın travmatik bir biçimde koparılmasından dolayı bazılarımız bir civciv misali kendi kabuğumuzu eleştirel bir bakış açısından ziyade aşağlık kompleksine kapılarak beğenmeme gafletine düşebiliyoruz. Oysa civcivin sağlıklı şekilde hayata merhaba demesi beğenmediği kabuğunun ona sunduğu hazırlık sürecidir.

- *MS, kendi dinamiklerini tükettiği için bizim coğrafyamızın ürünlerini keşfetmeye çabalayan Batı sanatçısından evvel davranıp kendisine ait olanı aynı kalitede üretmekten yanadır.*

Batı medeniyeti bizim kadar eski bir maziye sahip olmadığı için geçmişe ait dinamiklerini bazen çabuk tüketebiliyor ve bu tür durumlarda tıpkı yer altı kaynaklarına hunharca saldırdığı gibi bizim medeniyet değerlerimize de saldırıp, sömürüyor. Oryantalist bir yaklaşımla bize ait değerleri alt üst eden ve bazen bizden önce keşfedip istediği gibi kullanan, yorumlayan ve o şekilde sunan bu anlayıştan daha önce hareket etmemiz gerektiği vurgusunda bulunuyor. Daha önce hareket etmeli ve en az aynı kalitede üretmemiz gerektiğini söylemektedir.

- *MS, -kendisi muhafazakâr olmayan sanat platformlarında hep yok sayılsa ve dışlansa da- muhafazakâr olmayan sanat ürünlerini eleştiren ama asla dışlamayan sanattır.*

Muhafazakâr sanat, muhafazakâr olmayan platformlarda her ne kadar yok sayılsa da kendisinin aynı tutumu göstermemesi gerektiğini kendisi dışındaki sanat ürünlerini eleştirmekle beraber asla dışlamayan bir anlayışa sahip olması gerektiğini söylemektedir.

- *MS, Tanpınar'ın ifadesiyle değişerek devam eden ve devam ederek değişen tabii bir organizmanın Yahya Kemal dilinden kökü mazide olan atisidir.*

Muhafazakâr sanatın maziden beslenerek geleceğe köprü kurması gerektiğini vurgularken aynı zamanda sürekli değişim ve dönüşümü de içinde barındırdığı hakikatini vurgulamaktadır.

- *MS, bir medeniyet bakış açısıdır ve zengin tarih/kültür mirasından dengeli bir madde-mana medeniyetini en gelişmiş biçimiyle üretme çabası taşır.*

Muhafazakâr Sanat yeni bir medeniyet tasavvuru oluştururken maddeyi ve manayı dengelemeye çalışır fakat bunu da yaparken yine kendi zengin tarih/kültür mirasından yararlanarak yapar.

- *MS, geleneği sorgular ve yorumlayarak çağdaş birikime katar.*

Muhafazakarların düştüğü zaman zaman düştüğü en büyük yanılgı, geleneği sorgulamadan devam ettirme isteğidir. Pala burada gelenekten aldıklarımızı sorgulayarak ve yeniden yorumlayarak geleceğe taşımamız gerektiğini söylemektedir.

- *MS, medeniyetin ve modern çağın bütün imkân ve tekniklerini, bilgi ve enstrümanlarını kullanarak eser üretir ama o esere ruh üflerken kendi geçmişinden ilham alır. (Yediden yetmiş yediye Barış Manço'yu hatırlayınız. Onu bu yüzden sevmiştik.)*

Muhafazakâr Sanatta sanatçı bir eser üretirken geçmişin ve günümüzün tüm imkân ve enstrümanlarından yararlanır, ancak ona ruh üflerken kendi geçmişinden ilham alır sözü bir arının bal yapma sürecini hatırlatmaktadır. Arı balını meydana getirirken geçmiş deneyimleri ve mevcut çiçeklerden elde edeceği malzemeyi birleştirir ve en son ona tadını veren sırrını üfler, Pala'nın kastettiği esere üflenecek olan ruh işte en

sonda arının balına kattığı lezzettir ve bunu ancak kendi geçmişinden ilham alarak yapabilir. Pala bu madde de Barış Manço örneğini vermektedir. Barış Manço gerek yapmış olduğu müzik türüyle, gerek müziği meydana getirirken kullanmış olduğu enstrümanlarda ve kendi görselinde son derece modern bir tavır içinde olmakla beraber eserlerinde hep geçmişten derin izler etkiler barındırmaktadır.

- *MS, her fırsatta dile dolanan "Muhafazakârların doğru dürüst bir sanat anlayışı ve gelişmiş bir estetik seviyeleri yoktur" yavesinin, bir şeyleri yok saymak adına uydurulmuş ucuz ve haksız bir kasıt eseri olduğunu bilir.*

Muhafazakâr Sanat yapmak isteyenlerin her türlü kompleksten arınarak, haklarında uydurulmuş bir takım ön yargılı ve negatif propagandalara kulak tıkamaları gerektiğini çünkü bunların yok sayma adına uydurulmuş şeyler olduğunu bilerek yoluna devam etmesi gerektiğini hatırlatır.

4.6 Beşir Ayvazoğlu/Muhafazakar Sanat ve Estetik Meselesi 12 Nisan 2012

Beşir Ayvazoğlu 12 Nisan 2012 tarihinde Zaman Gazetesi'ndeki yazısında Mustafa İsen'in konuşmasından "muhtemelen konumu gereği otoriterlik algısı çıkabileceği" uyarısında bulunmakla beraber İsen'in böyle bir niyeti olmayacağını da özellikle belirtmektedir. Sanatın muhafazakâr olamayacağını, ancak sanatkarın muhafazakâr olabileceğinin altını çizmektedir. Çünkü birçok konuda son derece muhafazakâr olan bir sanatçının sanat üretiminde yenilikçi ve yaratıcı olabileceğini hatırlatarak Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Peyami Safa, Necip Fazıl ve Sezai Karakoç gibi muhafazakar dünya görüşüne sahip sanatçıların edebiyatımızda yeni ufuklar açtığını hatırlatmaktadır.

Bazı şairleri de örnek göstererek bu tezini destekliyor. Ayrıca muhafazakârlığın, kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan insanların tekelinde olmadığını söylüyor ve çağdaşlık iddiasında bulunan birçok kişinin zamanla kendi anlayışlarının muhafazakârı olabilecekleri uyarısında bulunuyor hatta Türkiye'de en muhafazakâr kesimin kendini çağdaş zanneden kesim olduğunu iddia etmektedir.¹⁷

¹⁷ <https://www.timeturk.com/tr/makale/besir-ayvazoglu/muhafazakar-sanat-ve-estetik-meselesi.html>

Beşir Ayvazoğlu'nun tespitleri “muhafazakarlık” kavramının tam olarak neye tekabül ettiği hususunda farklı görüşler olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

4.7 Murat Belge/Muhafazakar Sanat/13 Nisan 2012

Murat Belge 13 Nisan 2012 tarihli yazısında Emre Aköz'ün çağrısına atıfta bulunarak konuyu iki ayrı başlığa ayırıyor. Birincisi “Muhafazakar Sanat Nedir?”, İkincisi “Muhafazakar Sanat Olur mu”. Murat Belge “Muhafazakar Sanat Olur mu” sorusuna “Hayır, olmaz” diye cevap vermektedir.

Murat Belge'ye göre söylenen her yeni söz, ortaya koyulan her yeni sanat eseri yeni olması nedeniyle zaten muhafazakar olarak tanımlanamaz çünkü bir şeyleri muhafaza etmek yerine yenisi ortaya konmuştur.

Sorunun daha doğru sorulmuş halini “sanatın içeriği muhafazakar” olabilir mi şeklinde sormaktadır ve buna da verdiği cevap “evet olabilir” şeklindedir.¹⁸

4.8 Yusuf Kaplan/İrfan'ın Çocukları ve Kültür'ün Canavarları/13 Nisan 2012

Yusuf Kaplan 13 Nisan 2012 tarihli yazısında “Muhafazakar Sanat” tartışmasına eleştirel bir bakışla girerek tartışmayı başlatan Mustafa İsen'e “günaydın hatta tünaydın” sözüyle cevap verip şunları ekliyor. “Sayın İsen'in iyi niyetinden kuşku duymuyorum ama “neredeydiniz”? diye soruyorum. Sayın İsen'i de aşacak şekilde 40 yıldır, 50 yıldır, 60 yıldır neredeydiniz?”

Yusuf Kaplan son 60 yıldır Türkiye'yi sağcı/muhafazakar iktidarların yönettiğini söyleyerek bugüne kadar bu tartışmanın neden gündeme getirilmediğini ve neden bugüne kadar kültürel sığrama getirecek iyi eserler ortaya konmadığını eleştirmektedir.

Yusuf Kaplan'a göre “muhafazakar sanat” çağrısı simülatif bir çağrıdır. Çünkü tanımı gereği modernliğin bir başka versiyonu olduğu için tabansız, köksüz, kök salamayacak ve yeniden bir ruh üfleyemeyecek çağrı olduğunu söylemektedir.

Yusuf Kaplan yazısında eleştirisinin dozunu yükselterek “Çağını kuramayan, kuramayacak bir çağrı bir bu, kaçak güreşmiş, nemalanma peşinde koşuşturmuş,

¹⁸ <https://t24.com.tr/haber/muhafazakar-sanat-olmaz-muhafazakar-sanatci-olur,201584>

maslahatçılık yapmış sığ ve sığlaştırıcı bir çağrı bu” sözleriyle hem bu tartışmayı sonuç çıkmayacak bir tartışma olarak görmüş hem de muhafazakar/sağ kanatta olan insanları eleştirmiştir.¹⁹

4.9 Yalçın Çetinkaya/Sanata Muhafazkar Normlar Koymak/12 Nisan 2012

Çetinkaya konuya çok başka bir perspektiften yaklaşmaktadır ve özetle şunu söylemektedir: Muhafazakarlık kavramı Hristiyan Batı’ya ait bir kavramdır ve birey-kilise, birey-devlet ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İslamiyetin temel öğretisi olan “iki günü bir olan ziyandadır” ilkesiyle muhafazakârlığın çeliştiğini bu yüzden İslami referanslarla hareket eden bir sanatçının muhafazakâr olamayacağını söylemektedir.

Batı da ortaya çıktığı dönemde kilisenin hayatın birçok alanına ve sanata kalıplar getirmek amacıyla ortaya attığı bu kavramı referans alarak sanata muhafazakârlık gömleği giydirmeye kalkarsak yıllarca eleştirdiğimiz Cumhuriyet rejiminin toplumu dizayn etme çabasının bir benzeri durumuna düşeceğimizi hatırlatıyor. Sanatın ilahi bir ilham neticesinde ortaya çıktığını, bu yüzden sınırlandırılmayacağını iddia ederken kutsal saydığımız şeylerin korunması kastıyla bu yola başvuruluyorsa eğer, buna gerek olmadığını çünkü kutsalı zaten koruyan bir varlığın olduğunu hatırlatıyor.

20

4.10 Ahmet Hakan/Muhafazakar Sanat Neden Olmaz/19 Nisan 2012

Ahmet Hakan 17 Nisan 2012 tarihli yazısının başlığında muhafazakar sanatın olamayacağını en başta belirtmiş ve yazının içinde de nedenlerini yazmıştır.

Ahmet Hakan’a göre sanatın “devrimci” olması ve gerçekleşecek olsa şimdiye kadar zaten çoktan böyle bir durumun olacağı en önemli nedenler arasındadır.

Muhafazakar iktidara gönderme yaparak “çok oy alıp iktidara gelmek” ile “sanat eseri üretmek” arasında bir bağ olmadığını söylemektedir ayrıca bu tartışmayı

¹⁹ <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/irfanin-cocuklari-ve-kulturun-canavarlari-31927>

²⁰ <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yalcincetinkaya/sanata-muhafazakar-normlar-koymak-31949>

başlatan kişinin üst düzey bir bürokrat olması nedeniyle yukarıdan gelecek bir görüş ve direktifleri böyle bir dönüşüm gerçekleştiremeyeceğini söylemektedir.

Yine siyasal iktidara gönderme yaparak sanatta müdürlük veya daire başkanlığı gibi makamlar olmadığından ve ihale yolu ile rant sağlama alanına kapalı olduğundan mevcut siyasal iktidarın bu dönüşümü yapamayacağını vurgular ve son olarak sanatın vesayet altına giremeyeceğini belirtir.²¹

4.11 Fehmi Kuru/Muhafazakarlık Ceberutluk Değildir/20 Nisan 2012

Fehmi Kuru 20 Nisan 2012 tarihli yazısında muhafazakarlığın ceberutluk olmadığını yani kibirli, merhametsiz ve acımasız bir tavırla karıştırılmaması gerektiğini vurgulamaktadır çünkü Mustafa İsen'in bu çağrısını konumu gereği bu şekilde yorumlayanların olduğunu belirtmektedir.

Mustafa İsen'in entelektüel birikiminin zaten böyle bir şeye müsaade etmeyeceğini ve bu tür değişimlerin yukarıdan talimatla olmayacağını bilecek düzeyde bir insan olduğunu hatırlatmaktadır.

Ancak bununla beraber 10 yıldır iktidarda olan muhafazakar/demokrat bir partinin demokrasi alanında bir çok ilke imza atarken muhafazakarlık noktasında sağlıklı ve kalıcı adımlar atmadığından bunun en kolay yolunun sanattan geçtiğini ve iktidarın bu çağrıyla bu alanda bir kapı aralamak istediğini belirtmektedir.

İbb Şehir Tiyatrolarında oynanan bir oyun üzerine çıkan bu tartışmaya verilecek en güzel cevabın alternatifini oyunlarla sahneden verilmesi gerektiğini belirtir.²²

4.12 Ömer Lekesiz/Muhafazakarın Sanat Kârı/21 Nisan 2012

Ömer Lekesiz 21 Nisan 2012 tarihli yazısıyla Muhafazakar Sanat tartışmasına çok sert bir üslupla girmiştir.

Ömer Lekesiz Mustafa İsen'in bu çıkışının tamamen bir emir-komuta zinciriyle yukarıdan gelen bir talimatla başladığını, konunun içeriği gereği aslında ciddiye almayıp aksine alay etmesi gerektiğini ama konuyla ilgili değer verdiği bazı isimlerin

²¹ <http://www.hurriyet.com.tr/pis-zenci-meselesi-20359908>

²² https://www.star.com.tr/yazar/Muhafazakarlik_ceberutluk_degildir-yazi-546700/

meseleyi ciddiye alıp fikir beyan etmeleri neticesinde kendisinde fikir beyan etmek durumunda kaldığını söylüyor.

Diğer yandan Mustafa İsen'in sadece bir edebiyatçı olduğunu hatırlatarak sanata dair bu derece büyük bir çıkışı yapabilecek kapasitede olmadığını ifade ediyor. Mustafa İsen'e bu çıkışı yaptıran gücün tamamen o dönemki konumu olduğunu ve bu çıkışı bir emir gibi telakki edip destekleyen fikirler ortaya atanları da bu işten bir kâr beklentisi olduğuyula itham ediyor.²³

4.13 Akif Beki/Özgür Tiyatro Muhafazakar Sanata Karşı/25 Nisan 2012

2012 Yılında muhafazakâr sanat tartışmasının olduğu günlerde bazı sanatçılar bu tartışması sonrası devletin Şehir Tiyatroları ve Devlet Tiyatroları gibi kurumlarda bir takım değişikliklere gideceği endişesiyle bir yürüyüş yapmışlardı. Akif Beki yazısında bu yürüyüşe de atıfta bulunarak konuya farklı bir açıdan yaklaşmış. Muhafazakâr Sanat kavramına karşı çıkan sanatçıların “özgür sanat” çıkışıyla aslında özgür sanatı muhafaza etmeye çalışmak gibi bir çelişkiye düşmekle beraber bir yandan da Şehir Tiyatroları ve Devlet Tiyatroları gibi kurumların imkânlarıyla sanat yapanların aslında zaten özgür olamayacaklarını baştan kabullenmeleri gerektiğini hatırlatıyor ve şunu ekliyor. Hem belli bir kurumun çatısı altında sanat yapıp hem de size o imkanları sağlayan kurum yöneticilerinin düşüncelerine karşı son derece sert bir üslupla saygısızlık yapamazsanız eğer özgür sanattan bahsediyorsanız öncelikle belli bir kuruma sırtınızı dayamaktan vazgeçin diyor.²⁴

4.14 Sonuç

İskender Pala'nın İbb Şehir Tiyatrolarında sahnelenen bir oyun üzerine yazmış olduğu eleştirel yazı sonrası başlayan tartışma 2012 yılında epey gündemde kalmıştır. O dönem gerek İskender Pala ile aynı dünya görüşüne sahip gerekse muhalifi olan insanların müdahil olduğu tartışma sonrası somut bir gelişme yaşanmamış olsa da sanatın tartışıldığı bir noktaya gelmemiz ülkemiz adına sevindirici bir gelişmedir.

²³ <https://www.yenisafak.com/yazarlar/omerlekesiz/muhfazakrin-sanat-kri-32048>

²⁴ <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/akif-beki/ozgur-tiyatro-muhafazakar-sanata-karsi-1085962/>

Somut bir gelişme olmasa da bu tartışma literatürümüze “Muhafazakarın Sanat Manifestosu” isimli bir bildiri kazandırmıştır. Daha önce bu konu da yazılmış bu minvalde bir bildiri bulunmaması sebebiyle son derece değerlidir ve muhafazakarlık ile sanat kavramının birlikte anıldığı ve tartışıldığı durumlarda bir kıstas olarak kullanılabilir.

5. CUMHURİYET SONRASI DÖNEMLERE GÖRE MUHAFAZAKAR OYUN İNCELEMERİ

1950'lerden sonra Türkiye'de iktidarın el değiştirmesi sonucu dindar/muhafazakar insanların biraz daha rahat hareket edebildiği yıllardan itibaren muhafazakar kimliğiyle bazı sanatçılar tiyatro yapabilme fırsatı bulmuştur. Bu alanda ilk eser veren sanatçıların başında Necip Fazıl Kısakürek gelmektedir. Necip Fazıl'ın fikirlerinden ve oyunlarından çok etkilenen hem yazar hem yönetmen hem de oyuncu kimliğiyle muhafazakar camiada tiyatro yapan bir başka isim Hasan Nail Canat'tır.

Necip Fazıl Kısakürek ve Hasan Nail Canat'ın açtığı bu yolda sonraki yıllarda çok sayıda muhafazakar tiyatro insanı ilerlemiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde bu yolun öncüsü olan yazarlardan ve son dönem genç kuşak yazarlardan oyunlar incelenerek muhafazakar/dindar bir yazarın oyunlarında nelere dikkat ettiği gerek İskender Pala'nın Muhafazakar Sanat Manifestosunda belirttiği maddeler ile karşılaştırılacak gerekse muhafazakar ideolojiden nasıl izler taşıdığına bakılacaktır.

5.1 Necip Fazıl Kısakürek/Reis Bey Oyunu İncelemesi

5.1.1 Künyesi

Reis Bey oyunu 1960 yılında Necip Fazıl Kısakürek tarafından yazılmıştır. 1904 yılında Kahramanmaraş'ta doğan yazar Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatının önemli isimleri arasındadır. Yazarlığın yanı sıra değerli bir şair ve fikir adamıdır. Tahsil için gittiği Fransa'dan dönüşünde tasavvuf büyüklerinden Abdülhakim Arvasi ile tanıştığında 30 yaşındadır bu buluşma Kısakürek'in hayatını tamamen değiştirmiştir. Necip Fazıl bu dönüşümü "Tam 30 yıl saatim işlemiş ben durmuşum; Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum" dizeleriyle tarif etmiştir.

Necip Fazıl'ın fikir dünyasında ve yaşamındaki bu değişim ve İslami yönelim şüphesiz kalemine de yansımış ve 30 yaş sonrası verdiği eserlerde kendini göstermiştir.

Trajedi türünde yazılan oyun 3 perde 176 sayfadan oluşmaktadır. Oyun 21 kişiliktir.

Necip Fazıl Kısakürek'in en fazla bilinen ve en fazla sahnelenmiş oyunlarından. 2019-2020 sanat sezonunda Ankara Devlet Tiyatroları tarafından sahnelenmeye devam etmektedir.

5.1.2 Özeti

İstanbul'un Nişantaşı semtinde zengin ve yaşlı bir kadın öldürülmüştür. Kadının yurt dışında iyi eğitim görmüş oğlu sonradan kumar ve uyuşturucu müptelası olduğundan ve aleyhinde başkaca delillerde bulunduğundan cinayetten sorumlu tutulmaktadır. Genç tek suçunun uyuşturucu ve kumar illetine bulaşmış olmasını ve annesinin ölümüyle ilgisi olmadığını mahkemede anlatmaya çalışsa da merhametten yana kalbi mühürlenmiş olan mahkeme reisi gencin idamına karar verir ve genci astırır.

İnfaz gerçekleşikten bir zaman sonra gerçek katilin teslim olmasıyla Reis bey yaptığı hatanın büyüklüğü karşısında mesleği bırakarak emekli olur ancak mesleği bırakması vicdanını rahatlatmaya yetmeyecektir.

Reis bey sadece meslekten değil hayattan da vazgeçmiş, her şeyi boş vermiş sürekli kendi dünyasında tefekkürle meşgul, kendini arayan bir adam olmuştur.

Astırdığı gencin sürekli gittiği kumarhaneye gitmeye ve oradaki insanları kurtarmaya vakfeder kendini. Bir gün kumarhane basılır ve Reis beyde oradakilerle beraber kanun karşısına çıkartılır önce cezaya çarptırılan sonra suçsuz olduğu anlaşılan Reis bey özgürlüğüne kavuşur. Reis bey emekli olduğu günden sonra sürekli insanlara iyilik yaparak vicdanını rahatlatmaya çalışacaktır.

5.1.3 Tema ve yan temalar

Oyunun ana teması; Merhamettir.

Yan teması; Maddi delillerle beraber vicdanın sesine de kulak verilmesi gerektiği.

Yan teması; Bazı ciddi suçlar işlemiş insanların başka suçları da işlemiş olabileceği ön yargısının yanlış olması.

5.1.4 Çatışması

Oyunun en büyük çatışması cinayet zanlısının gerçekte kim olduğudur.

Gerçek katilin ortaya çıkması sonucu Reis beyin ne yapacağı bir başka çatışma unsurudur.

Kızını arayan adamın kızını İstanbul'da bulup bulamayacağı bulsa da hangi hal de bulacağı oyunun bir başka çatışma unsurudur.

Köyden gelen felçli kızın iyi olup olmayacağı bir başka çatışma unsurudur.

Kumarhane de cebine uyuşturucu koyulan Reis beyin suçsuz olup olmadığının anlaşılması bir başka çatışma unsurudur.

5.1.5 Muhafazakar göstergeler

Toplumunu suçtan koruyabilmek için her türlü vicdani davranışı ve merhameti reddeden, kendi adalet anlayışının tesisi için kendi değer yargılarının muhafazakarlığını sonuna kadar direten bir Reis Bey karakteri görmekteyiz.

Köyünden kaçıp İstanbul'a gelmiş kızını İstanbul'da ararken evladının canından çok namus kavramını inceleyen bir baba görmekteyiz.

5.1.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma

- *Muhafazakâr sanat (MS), geçmişiyile bağları travmatik biçimde koparılmış bir toplumun öz benliğiyle barışma çabasının estetik boyutudur.*

Reis bey karakteri görevi başındayken devletin acımasız yönünü temsil etmektedir. Emekliye ayrıldıktan sonra onun pişman olmuş ve merhamet dolu halleri geçmişle bağları travmatik biçimde kopartan devletle bir barışma çabası gibi yorumlanabilir.

- *MS, toplumun kendi kimliğinden kaynaklanıp bağrında görünür kılınan sanattır.*

Bu oyunda toplumun hemen hemen her katmanından karakterleri görmek mümkündür ayrıca oyunun hikayesi tamamen bu topraklara ait bir hikayedir.

- *MS, ekonomik gelişmişliği 16. sırada ama insani gelişmişliği 92. sırada olan bir milletin, yapısal değişikliğini tamamlayabileceği ve özgürce kendini ifade edebileceği bir estetik alandır. Irmağın tabii seyrini bulmasına engel olanlara ve yapay surette değiştirmek isteyenlere ürettikleriyle karşı çıkar.*

Devleti temsil eden Reis Bey karakterinin pişmanlıkları ve kendisiyle hesaplaşması yapay surette değişimi zorlayan rejime karşı devletin pişmanlığı dilinden verilen güzel bir örnektir.

- *MS, üretimleriyle toplum barışına, aydınlanmasına, maddi-manevi gelişimine katkı sağlamayı amaç edinir.*

Devleti temsil eden Reis Beyin pişmanlığı sonrası helallik alabilmek için gösterdiği gayret ve sonunda gönülleri kazanması örneği toplum barışı adına verilen iyi bir örnektir.

- *MS, özgürlüğün ve özgür ortamların her sanatçı için kaçınılmaz olduğunu ön şart kabul eder. Ancak sanat adına yapılmış bayağılığa, kalitesizliğe ve ayrımcılığa karşı çıkar.*

Oyunda bulunan konsomatris kızların olduğu sahneler, idam sahneleri içinde müstehcenlik ve şiddet içermesine rağmen sanatın özgür yanı düşünülerek seyirciyi rahatsız etmeyecek biçimde aktarılması nedeniyle bu maddeye güzel bir örnek teşkil etmektedir.

- *MS, sivildir; devlet eliyle kontrole karşı çıkar, devletin patron değil sponsor olarak katkı sağlamasından yanadır.*

Oyun konusu itibariyle zaten devlet geleneğini sert şekilde eleştirdiği için devlet eliyle bir kontrol olması da mümkün değildir ancak buna karşılık devlet tiyatroları sahnelerinde oynamayı da başarmıştır.

- *MS, din eksenli bir sanat değildir, ama dini duyarlılıkları mutlaka dikkate alır.*

Bu oyun yapısı ve konusu itibariyle din eksenli bir oyun değildir ancak yazarın dünya görüşü gereği de dini duyarlılıkları barındırmaktadır.

- *MS, halk ile kavga etmez. Bu bakımdan İngiltere'deki muhafazakâr sanat ortamını destekler ve mesela nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan bir toplumda İslami değerlere küfredilmesinden rahatsızlık duyar.*

Bu oyun dili ve konusu itibariyle halk ile kavga etmediği gibi kahir ekseriyeti Müslüman olan bir toplumun değerlerine de son derece duyarlıdır.

- *MS, Batı'yı reddetmez, metodoloji ve üretimlerini kabul eder, ama ruhuna mesafeli yaklaşır.*

Oyun batının tüm metodoloji ve üretimlerini sahneye aktaracak şekilde yazıldığı gibi aynı zamanda mahkumun daha önce batı da almış olduğu eğitimin

değerinden bahseder ayrıca yazarın da geçmişinde batı da eğitim almasının bunda önemli bir rolü vardır.

- *MS, söz gelimi Fuzuli veya Dede Efendi'yi, Şekspir yahut Molier'i, Brahms veya Vivaldi'yi, Kurosawa yahut Coppola'yı bilir ama onların bilmem kaçınıcı taklit versiyonunu üretmek yerine bir Fuzuli, bir Molier, bir Vivaldi yahut Coppola olma idealiyle kendi eserini üretir.*

Oyunun yazarı Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Necip Fazıl Kısakürek olması nedeniyle söz konusu sanatçılara eş değer ürünler vermiş biridir.

- *MS, Mehmet Akif veya Necip Fazıl'a kapılanıp kalmadan Nazım Hikmet veya Orhan Kemal'i, Karacaoğlan veya Şeyh Galib'i, Dostoyevski veya Dante'yi vb. harmanlayarak üretim yapma idealini taşır.*

Oyunun yazarı bizzat bu maddede geçen önemli isimlerden biridir.

- *MS, -klasik olanın her daim yoruma açık oluşu ilkesinden hareketle- klasik anlayış, sanat ve kültürü aynen tekrar veya taklit yerine, yeniden yorumlayıp üretme azmindedir.*

Bu oyunun yazıldığı tarihi ve dönemi dikkate aldığımızda daha öncesinde benzer bir konu oyunlarda işlenmediği için bu oyun bir klasik olma özelliği taşımaktadır ancak bundan sonra yazılacak oyunlar mevcudu tekrar veya taklit yerine yeniden yorumlayarak daha iyisini üretme gayretinde olmalıdır.

- *MS, kendi kültürel coğrafyasının farkında olup, kabuğunu beğenmeyen civciv kompleksinden varestedir.*

Oyun bu coğrafyadan karakterleri kullanarak bu coğrafyaya ait bir hikayeyi anlatması itibariyle her türlü kompleksten uzak bir eserdir.

- *MS, kendi dinamiklerini tükettiği için bizim coğrafyamızın ürünlerini keşfetmeye çabalayan Batı sanatçısından evvel davranıp kendisine ait olanı aynı kalitede üretmekten yanadır.*

Necip Fazıl bu anlamda zaten kendisini ispatlamış bir yazardır.

- *MS, -kendisi muhafazakâr olmayan sanat platformlarında hep yok sayılsa ve dışlansa da- muhafazakâr olmayan sanat ürünlerini eleştiren ama asla dışlamayan sanattır.*

Muhafazakar olsun veya olmasın toplumun her kesiminde kalitesi tartışılmaz olması nedeniyle Necip Fazıl zaten bu maddenin muhatabı değildir.

- *MS, Tanpınar'ın ifadesiyle değişerek devam eden ve devam ederek değişen tabii bir organizmanın Yahya Kemal dilinden kökü mazide olan atisidir.*

Bu eser yazarın 10. Tiyatro oyunudur. İlk oyunundan itibaren incelendiğinde değişerek devam eden ve devam ettikçe değişen bir yapı içinde yazıldı görülecektir.

- *MS, bir medeniyet bakış açısıdır ve zengin tarih/kültür mirasından dengeli bir madde-mana medeniyetini en gelişmiş biçimiyle üretme çabası taşır.*

Kadim geçmişimizde var olan merhamet, adalet, devlet gibi kavramların yeniden yorumlanarak dengeli bir madde mana medeniyeti üretme çabasını görmekteyiz.

- *MS, geleneği sorgular ve yorumlayarak çağdaş birikime katar.*

Bu oyunda geleneğimizde bulunan adalet, merhamet ve hakim takdiri gibi önemli meseleler sorgulanıp yorumlanarak çağdaş birikimle harmanlanmıştır.

- *MS, medeniyetin ve modern çağın bütün imkân ve tekniklerini, bilgi ve enstrümanlarını kullanarak eser üretir ama o esere ruh üflerken kendi geçmişinden ilham alır.*

Oyunda çok fazla sahne geçişi ve mekan değişikliği bulunmaktadır. Bunların gerçekleşebilmesi için modern çağın bütün imkan ve teknikleri kullanılabilir şekilde kaleme alınmıştır ama ruh itibarıyla tamamen bu toprakların ruhundan beslenmiştir.

- *MS, her fırsatta dile dolanan "Muhafazakârların doğru dürüst bir sanat anlayışı ve gelişmiş bir estetik seviyeleri yoktur" yavesinin, bir şeyleri yok saymak adına uydurulmuş ucuz ve haksız bir kasıt eseri olduğunu bilir.*

Söz konusu yazar toplumun her kesiminden takdir görmüş Necip Fazıl Kısakürek gibi değerli bir isim olunca zaten bu madde bu oyun için değerlendirilemez.

onu: Muhafazkar sanat tartişmaları esnasında ortaya çıkan kriterlerin çoğunu ve muhafazakarlık göstergelerinin çoğunu Reis Bey oyununda görmek mümkündür.

5.2 Hasan Nail Canat Moskof Sehpası Oyunu İncelemesi

5.2.1 Künyesi

Moskof Sehpası oyunu 1968 yılında Hasan Nail CANAT tarafından yazılmıştır. Tiyatro alanında her hangi bir eğitimi olmayan Canat'ın amatör ruhla başladığı tiyatro hayatında yazdığı ilk profesyonel oyundur. Rusların Bolşevik ihtilali sonrası Kırım Türklerine yaşattıklarını konu alır.

Açık biçim yazılmış olan oyun dram türündedir. 3 perdeden oluşan oyun yaklaşık 130 dakika sürmektedir. 71 sayfadan oluşan oyun 1968-1978 yılları arasında Türkiye genelinde 1200 defa sahnelenmiştir.

5.2.2 zeti

Murat ve Mehmet 35 ve 22 yaşında Kırım'da yaşayan iki kardeştirler. Rusların memleketlerini işgal etmeleri sonucu bir çok kişi Türkiye'ye giderken onlar bağımsızlık mücadelesi vermek için topraklarından ayrılmamışlardır. Bir yandan baskıcı rejim bir yandan da ekonomik sıkıntılarla boğuşmaktadırlar ve Mehmet hastadır.

Aynı binada oturan Yahudi bir polis ajanı olan ama kendisi doktor olarak tanıtın bir komşuları vardır. Doktorun amacı bu iki kardeşle yakın ilişi kurarak faaliyetleri hakkında bilgi toplamaktır ve onların güvenini kazanabilmek için sürekli evlerine misafirliğe gider ve faaliyetlerini destekliyormuş gibi davranır. Zaman zaman çelişkili konuşmalarından dolayı doktordan şphelenseler de emin olamamaktadırlar.

Doktorun binbaşi Malinkof'a sağladığı istihbarat neticesinde evleri basılır ve Murat ile Mehmet hapisaneye konurlar. Hapishane de aynı koğuşta 15 yaşında Subutay ile tanışır, Subutay grdği işkenceler yüzünden psikolojisi bozulmuş bir Türk gencidir ve aynı sebeplerden hapse düşmüştür.

Hapishane de Murat ve Mehmet'e de işkence yaparlar. Murat mutlaka hapishaneden kaçmaları gerektiğini söyler ve bir plan yaparlar. Üçü de planı devreye koyar ancak işler istedikleri gibi gitmez Murat ve Subutay

yakalanmıştır ancak Mehmet kaçmayı başarmıştır fakat Mehmet'in hasta haliyle bu kaçıışı başarıyla sonuçlandıramayacaklarından korkarlar ve öyle de olur. Mehmet vurulmuş, yaralı şekilde aynı koğuşa geri getirilir yarası ağırdır ve Murat'ın kollarında can verir.

Kardeşini de kaybeden Murat artık her şeyi göze almıştır ve kaçmayı yeniden deneyecektir.

Mehmet'in ölüm haberine Malinkof koğuşa gelir Murat Malinkof'a saldırır silahını alır onu yaralar ve hapisten kaçır.

Bir sonraki sahnede Malinkof Murat'ın evinin yakınında pusuya yatmıştır, Murat'ın eninde sonunda evine geleceğini düşünür amacı onu pusuya düşürüp öldürmektir fakat Murat bunları tahmin ettiği için Malinkof'u pusu kurduğu yerde yakalar ve onu esir alır Malinkof kendisini öldürmemesi karşılığında hem özgürlük hem de çok para vaat eder ama Murat bunları dinlemez bile Malinkof'u öldürür. Silah sesi üzerine diğer askerler gelirler Murat'ın etrafını sarmışlardır teslim olmasını isterler Murat teslim olmaz ve çıkan çatışmada öldürülür. Murat'ın ölmeden önceki son sözleri Kelime-i Tevhid'dir.

5.2.3 Tema ve yan temalar

Oyunun ana teması; şartlar ne kadar zorlu da olsa inandığınız değerlerden ve ideallerinizden vazgeçmemelisiniz.

Yan teması; bir Müslümanın inandığı değerler uğruna hayatını kaybetmesi dahi bir kazançtır.

5.2.4 Çatışması

Oyunun en büyük çatışması hastalık ve ekonomik sıkıntılara rağmen Rus rejiminin baskılarına karşı yürüttükleri bağımsızlık mücadelelerinde Murat ve Mehmet'in başarılı olup olamayacaklarıdır.

Murat ve Mehmet'in güvenini kazanmak için onlara samimi yaklaşan komşularının aslında ajan olduğunu ne zaman öğrenecekleri ve sonrasında yaşanacaklar oyunun bir başka çatışmasıdır.

Hapishaneye düştüklerinde oradan kaçma planlarının başarılı olup olmayacağı oyunun bir başka çatışmasıdır.

Kardeşini kaybeden Murat'ın son sahne de Malinkof'u öldürmemesi karşılığında kendisine sunulan cazip tekliflere karşı vereceği karar oyunun bir başka çatışma anıdır.

5.2.5 Muhafazakar göstergeler

Oyun gerek konusu itibariyle gerekse karakterlerin kullandıkları dil itibariyle muhafazakar ve dindar öğelerle doludur.

Oyun karanlıkta gelen ezan sesiyle başlar ve “Hay-ya-alel-felah” sözünde silah sesleriyle ezan kesilir. Ezan okuyan kişinin tam o esnada öldürüldüğü anlaşılır. Hay-ya-alel-felah sözü Türkçede “Haydi Kurtuluşa” çağrısıdır. Silah sesinin tam bu esnada gelmesi özellikle tercih edilmiştir. Oyunu yazıldığı tarihi ve o tarihe göre yakın geçmişte Türkiye’de ezanın önce Türkçeleştirilip sonra aslına yeniden döndürüldüğü düşünüldüğünde seyirciyi etkileyecek ve yoğun bir duygu atmosferine taşıyacaktır.

Murat'ın Mehmet'e ezan okuyan kişinin öldürülmesi haberini vermesi bundan duydukları üzüntü ve o kişinin şehit olduğunu düşünmeleri.

Yaşadıkları sıkıntılara rağmen kimseden bir şey talep etmeyip yardımı yalnızca Allah'tan istemeleri.

Bir çok muhafazakar oyunda kullanılan hapisane sahnesi bu oyunda da bulunmaktadır. İslam literatüründe hapisane medrese-i Yusufiye olarak tanımlanır ve büyük idealler uğruna her kahraman mutlaka hayatında en az bir defa bunu deneyimlemiştir.

Hapisane de gördükleri işkenceler karşısında isyan etmeyip Allah'a tevekkül etmeleri oyunun en önemli muhafazakar öğelerindendir.

Oyunun baş kahramanlarının ölümleri ve ölümleri esnasında kelime-i tevhid'i okuyarak şehit olmaları yine oyunun önemli muhafazakar göstergelerindendir.

Oyunun son sahnesinde bir kadın karakterden bahsedilir ancak oyunda kadın görülmez bu da yazarın muhafazakar tercihinin bir başka göstergesidir.

5.2.6 Muhafazakar sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma

- *Muhafazakâr sanat (MS), geçmişiyile bağları travmatik biçimde koparılmış bir toplumun öz benliğiyle barışma çabasının estetik boyutudur.*

Rusların Kırım Türklerine yaşattıkları üzerinden Cumhuriyetin ilk yıllarında dindar insanlara karşı yapılan baskılara bir gönderme mevcuttur ancak oyunun baş kahramanlarının son ana kadar mücadele yolu seçmesi, zorda kalmadığı sürece silaha ve şiddete başvurmayarak ikna yoluna gitmeleri koparılmış bağlara rağmen göstermiş oldukları bir barış çabasıdır.

- *.MS, toplumun kendi kimliğinden kaynaklanıp bağrında görünür kılınan sanattır.*

Tarihin bir çok döneminde bir çok ülkede baskıcı rejimler tarafından sıkıntı yaşamış bir çok millet ve topluluk vardır. Yazarın soydaşları olan Kırım Türklerinin hikayesini anlatması kendi kimliğinden seçtiği bir konudur.

- *MS, ekonomik gelişmişliği 16. sırada ama insani gelişmişliği 92. sırada olan bir milletin, yapısal değişikliğini tamamlayabileceği ve özgürce kendini ifade edebileceği bir estetik alandır. Irmağın tabii seyrini bulmasına engel olanlara ve yapay surette değiştirmek isteyenlere ürettikleriyle karşı çıkar.*

Rusların Kırım Türklerini zorla milliyetlerinden ve dini değerlerinden kopartmaya çalışarak onları asimile etme çabasına karşı kendi ürettikleriyle karşı çıkışına bir örnektir.

- *MS, üretimleriyle toplum barışına, aydınlanmasına, maddi-manevi gelişimine katkı sağlamayı amaç edinir.*

Murat ve Mehmet karakterlerinin yaşadıkları tüm sıkıntılara rağmen öncelikli olarak diyalog yolunu seçmeleri son ana kadar şiddete başvurmamak için direnmeleri toplum barışına katkı sağlaması açısından bir örnek kabul edilebilir.

- *MS, özgürlüğün ve özgür ortamların her sanatçı için kaçınılmaz olduğunu ön şart kabul eder. Ancak sanat adına yapılmış bayağılığa, kalitesizliğe ve ayrımcılığa karşı çıkar.*

Binbaşı Malinkof'un zaman zaman Murat'a hakaret ederken bazı dini değerleri alaya alması, Allah'ın varlığı üzerine girdikleri tartışmada kullandığı ifadeler ve Malinkof'un bir Türk kızına tecavüz etme isteğini dile getirdiği sahnelerde yazar seyircinin tepkisini de göze alarak çekinmeden yazmıştır.

- *MS, sivildir; devlet eliyle kontrole karşı çıkar, devletin patron değil sponsor olarak katkı sağlamasından yanadır.*

Bu oyun oynandığı dönemde 1200 defa sahnelenmesine rağmen hiçbir devlet kurumundan en ufak bir destek almamış hatta zaman zaman engellemeler ile karşılaşmıştır.

- *MS, din eksenli bir sanat değildir, ama dini duyarlılıkları mutlaka dikkate alır.*

Bu oyun sadece din eksenli bir oyun değildir, oyunun ana eksenini özgürlük ve bağımsızlıktır ama dini duyarlılıklar göz önüne alınarak yazılmış ve oynanmıştır.

- *MS, halk ile kavga etmez. Bu bakımdan İngiltere'deki muhafazakâr sanat ortamını destekler ve mesela nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan bir toplumda İslami değerlere küfredilmesinden rahatsızlık duyar.*

Oyun kahramanları asla halk ile bir kavga içinde değildir, kavgaları baskıcı Rus rejimine karşıdır.

- *MS, Batı'yı reddetmez, metodoloji ve üretimlerini kabul eder, ama ruhuna mesafeli yaklaşır.*

Oyun sahnelenme biçimi itibariyle İtalyan sahne diye adlandırdığımız tiyatro sahnesine uygun yazılmıştır. Batıdan aldığımız sahneleme kültürü, ışık ve ses oyunlarının tamamı oyunda kullanılmaktadır.

- *MS, söz gelimi Fuzuli veya Dede Efendi'yi, Şekspir yahut Molier'i, Brahms veya Vivaldi'yi, Kurosawa yahut Coppola'yı bilir ama onların bilmem kaçınıcı taklit versiyonunu üretmek yerine bir Fuzuli, bir Molier, bir Vivaldi yahut Coppola olma idealiyle kendi eserini üretir.*

Bu eser muhafazakar kimliği ile bir yazarın yazmış olduğu ilk eserler arasında yer alması nedeniyle belki henüz değil ama çok sonraları önemli bir yer alacağı kesindir.

- *MS, Mehmet Akif veya Necip Fazıl'a kapılanıp kalmadan Nazım Hikmet veya Orhan Kemal'i, Karacaoğlan veya Şeyh Galib'i, Dostoyevski veya Dante'yi vb. harmanlayarak üretim yapma idealini taşır.*

Oyunda adı geçen sanatçılardan örnekler bulunmasa da yazarın kendi edebiyatçı kimliği ile yazmış olduğu şiirlere sık sık yer verilmiştir.

- *MS, -klasik olanın her daim yorumu açık oluşu ilkesinden hareketle- klasik anlayış, sanat ve kültürü aynen tekrar veya taklit yerine, yeniden yorumlayıp üretme azmindedir.*

Eserin yazıldığı dönemi ve konusunu dikkate aldığımızda daha önce benzer bir eser bulunmadığı için bu oyun başlı başına bir klasik olabilme özelliği taşımaktadır. Bundan sonra benzeri türde verilecek eserlerde taklide düşülmemeli yeniden yorumlanıp üretilme azmini taşımaktadır.

- *MS, kendi kültürel coğrafyasının farkında olup, kabuğunu beğenmeyen civciv kompleksinden varestedir.*

Yazar söylemek istediklerini seyirciye daha keyifli gelecek bir anlatım yolunu tercih etmek yerine yaşanmış her türlü sıkıntıyı sahneye aktararak ve oyun kahramanlarına mutlu son yerine ölüm sahnesi yazarak her türlü kompleksten uzak olduğunu göstermiştir.

- *MS, kendi dinamiklerini tükettiği için bizim coğrafyamızın ürünlerini keşfetmeye çabalayan Batı sanatçısından evvel davranıp kendisine ait olanı aynı kalitede üretmekten yanadır.*

Bu konuda yazar bir gerek batılı sanatçılardan gerekse Rus sanatçılardan önce davranıp yaşanan zulümleri sahneye taşıması yönüyle oldukça cesur bir çıkış yapmıştır.

- *MS, -kendisi muhafazakâr olmayan sanat platformlarında hep yok sayılsa ve dışlansa da- muhafazakâr olmayan sanat ürünlerini eleştiren ama asla dışlamayan sanattır.*

Oyunun yazıldığı ve oynandığı yıllarda muhafazkar-dindar insanların tiyatro alanında pek yer bulamadığı bir gerçektir. Yapılan işler de hep görmezden gelinmiş ve yok sayılmıştır ancak buna rağmen oyunda başka sanat kimliklerine ve türlerine karşı bir dışlama yoktur.

- *MS, Tanpınar'ın ifadesiyle değişerek devam eden ve devam ederek değişen tabii bir organizmanın Yahya Kemal dilinden kökü mazide olan atisidir.*

Oyunun yazıldığı yıllarda benzerine pek rastlanmayan ve ilk defa denenilen bir yöntemdir. Bu yönüyle derdi olan sanatçının söylemek istediklerini değişerek devam bir süreç içinde sahnelemesi önemlidir.

- *MS, bir medeniyet bakış açısıdır ve zengin tarih/kültür mirasından dengeli bir madde-mana medeniyetini en gelişmiş biçimiyle üretme çabası taşır.*

Zengin İslam kültürü ve tarihi mirasıyla yeni dönemde yeni bir medeniyet inşası için çabalamaktadır.

- *MS, geleneği sorgular ve yorumlayarak çağdaş birikime katar.*

Oyunda geleneği sorgulamaya dair bir örnek bulunmamaktadır ancak oyunun konusunun tiyatro sahnesinde seyirci ile buluşturulması alışıla gelmiş geleneksel yöntemlerin dışında bir yoldur ve oldukça etkili olmuştur.

- *MS, medeniyetin ve modern çağın bütün imkân ve tekniklerini, bilgi ve enstrümanlarını kullanarak eser üretir ama o esere ruh üflerken kendi geçmişinden ilham alır.*

Oyunda çok fazla sahne geçişi kullanılması, müzik ve ışık oyunlarından yararlanabilecek şekilde yazılması modern çağın bir çok imkan ve tekniğinden yararlanacak şekilde yazıldığını göstermekle beraber buna rağmen geçmişe ait bir hikayenin sahnelenmesi kendi geçmişinden ilham almasına örnektir.

- *MS, her fırsatta dile dolanan "Muhafazakârların doğru dürüst bir sanat anlayışı ve gelişmiş bir estetik seviyeleri yoktur" yavesinin, bir şeyleri yok saymak adına uydurulmuş ucuz ve haksız bir kasıt eseri olduğunu bilir.*

Oyunun yazıldığı yılları düşünürsek “muhafazakarın doğru dürüst sanat anlayışı ve gelişmiş bir estetik seviyesi yoktur” ifadesinin bile olmadığı yıllardı çünkü kendisinden önce bu alanda pek örnek yoktu.

Sonuç: Muhafazkar sanat tartışmaları esnasında ortaya çıkan kriterlerin ve muhafazakarlık göstergelerin çoğunu Moskof Sehpaı oyununda görmek mümkündür.

5.3 Necip Fazıl Kısakürek/Yunus Emre Oyunu İncelemesi

5.3.1 Künyesi

Necip Fazıl şairlik yönünün gelişmesinde büyük katkısı olduğunu söylediği Yunus Emre'nin hayatından kesitleri aktardığı oyunu 1969 yılında İstanbul'da yazmıştır, oyun 3 perde 9 tablodan oluşmaktadır, 87 sayfadır. Oyun 11 kişiliktir.

5.3.2 Özeti

Oyun bir derviş ile çobanın konuşması ile başlar. Moğolların zulmünü anlatmaktadırlar bu sırada Yunus Emre atıyla onların yanına gelir. Yunus dervişe “mezarlığı olmayan” köyün nerede olduğunu sorar. Bu bir metafordur, ölümsüzlük metaforu.

Yunus Moğollar yüzünden köyünü terk etmek zorunda kaldığını ve ailesinin Moğollar tarafından gözleri önünde katledildiğini söyler bu yüzden ölümsüzlüğü aramaktadır.

Derviş Yunus’un iyi giyimli at üstündeki halini kastederek mezarlığı olmayan köyü bu şekilde bulamayacağını, onu dışarıda değil kendi iç dünyasında araması gerektiği söyler. Bunun için de “yalın ayak, başı kabak” yollara düşmesi gerektiğini belirtir.

Yunus’un yolu bir köye düşer, karşılaştığı bir adama ölümü sorar, adam ilk defa duymuştur ölümü, buralarda böyle bir şey yoktur ama her insanın mutlaka bir gün isminin dağlardan gelen bir sesle çağrılarak o yöne doğru gittiğini ve bir daha dönmediğini söyler. Yunus ölüme benzeyen ama ölümsüzlük olan bu durumu sevmiştir ve bu köyde kalmak istediğini söyler ancak buna müsaade etmezler. Tam bu sırada Yunus’un ismi dağlardan seslenilir Yunus için vakit gelmiştir o yöne doğru ilerlemeye başlar adam arkasından seslenir “ölümsüzlük için ölüm lazım” der.

Yunus ölümsüzlük diyarına gelmiştir, burası hayalle gerçek arası bir yerdir. Rüya sahnesi gibi. Yunus’un çok bilindik dizeleri bir koro eşliğinde ama görünmeyen bir yerden seslenerek Yunus’a okunur, Yunus’ta yine kendi dizeleriyle cevaplar verir. Yunus burada karşısına çıkan 4 engeli okuduğu hikmetli dizeler ile aşar ve sonunda o ses kendisine bir mürşid bulması gerektiğini, mürşidinin onu beklediğini söyler.

Yunus kıyafetlerini değiştirmiş, daha mütevazı giyinmiş ve dervişini, şeyhini bulmuştur. Bu kişi Tapduk Baba’dır. Tapduk’un sesi dağdan kendisine gelen çağrıda ki sestir. Yunus oraya gelene kadar başından geçen hadiseleri anlatır Tapduk’a.

Yunus Tapduk’a ölümsüzlüğü arayıp gerçek hayatı bulmak istediğini söyler. Tapduk ise bunu kolay olmadığını bu uğurda çok çileler çekmesi gerektiğini söyler. Yunus bir kez daha kıyafet değiştirir. Üzerinde bir aba ve başında bir külah ile derviş giysisi vardır. Kırk gün kırk gece çile dolduracak, oruç tutacak ve iftarını bir su bir ekmekle yapacaktır.

Yunus kırk günlük çileyi doldurmuştur, kapı çalınır gelen kişi Tapduk'un kızı Fatma'dır. Yunus kapıyı açmak istemez ancak kapıdaki ısrarı karşısında kapıyı açar fakat kapıda siyah giyimli bir adam vardır. Bu kişi Yunus'un nefsidir. Yunus'u dünyalıkla, kadınla ve yemekle yoldan çıkarmaya çalışmaktadır ancak Yunus direnir ve nefsinin alt eder. Bu sınavı geçen Yunus'un yanına şeyhi gelir. Yunus'un bu sınavı geçtiğini artık çilehaneden çıkma vaktinin geldiğini söyler ve Yunus'u kızı Fatma ile nikahlar.

Yunus otuz yıl sonra 55 yaşında sırtında bir yük odunla sahnededir. Sakallarına ak düşmüş, düşkün bir hali vardır. Tapduk Yunus'a "otuz yıldır bu dergaha odun taşırsın, hepsi kalem gibi düzdür, orman da hiç eğri odun yok mudur?" diye sorar. Yunus ise bu kapıya eğri odun yakışmayacağını, (kendisini kastederek) zaten bir tane eğri odun bulunduğunu söyler. Tapduk bu sözler üzerine Yunus'un ermişliği ulaştığını fakat son bir sınavı kaldığını söyler. Elindeki asayı göğe fırlatır ve "bu asa seni bulduğu gün ermişliğin tamamıdır" der.

Yunus 20 yıl daha yaşlanmıştır ve kadı huzurundadır, Yunus'un sözlerinin ve tavırlarının Şeriat'a uymadığını söyleyerek onu cezalandıracaktır ki Yunus bir keramet gösterir ve Tapduk'un asa'sı herkesin gözü önünde gökten Yunus'un önüne düşer. Kerameti gören kadı kendisinden af diler.

Bu sırada gaipten bir ses "Yunus hazırlığın tamam mı" diye sorar. Yunus asasıyla beraber sahneden çıkar.

5.3.3 Tema ve yan temalar

Oyunun ana teması; İnsanın hakikati arama yolunda ve insan-ı kamil'e ulaşma yolunda yaşadığı dönüşüm süreci.

Oyunun yan teması; dervişlik yoluna giren bir insanın eski hallerini terk ederek yokluk hırkası giymesi gerektiği.

Oyunun yan teması; işin aslını anlayıp dinlemeden ön yargı ile hareket etmenin doğuracağı sonuçlar.

5.3.4 Çatışması

Oyunun çatışması Yunus'un ölümsüzlüğün sırrını aradığı yolculukta yaşadıklarıdır. Özellikle nefsi ile mücadele en büyük çatışmadır.

Bir başka çatışma Moğol istilasıdır. Yunus'un ölümsüzlük diyarını aramasına sebep olan Moğol zulmünden kaçış bir başka çatışmadır.

Oyunun son bölümünde mahkeme sahnesinde ki Molla Kasım ile diyaloglar oyunun bir başka çatışmasıdır. Molla Kasım o gün itibariyle Yunus'u yargılayan bir kadı olmakla beraber günümüze kadar Yunus'u anlamamış olan herkesi temsil eder.

5.3.5 Muhafazakar göstergeler

Oyunun konusu 13. Yüzyıl da yaşamış Türk İslam tasavvuf büyüklerinden, mütefekkir ve şair Yunus Emre'nin hayatından kesitler olması sebebi ile muhafazakar içerikli bir oyundur.

Tasavvufta seyr-i sülûk olarak tabir edilen kişinin manevi tekamülü Yunus Emre'nin zatında anlatılmıştır, buradaki dini ve tasavvufi örnekler birer muhafazakar göstergedir.

Oyun da hiç kadın karakter gösterilmemesi yazarın muhafazakar tercihindendir kaynaklanmaktadır.

Nefsin insanı Allah yolundan alıkoymak için oynadığı oyunların gösterildiği sahne bir başka muhafazakar göstergedir.

Oyundaki tekke kültürü, mürşid derviş ilişkisi bir başka muhafazakar öğedir.

Oyun da Yunus'a ait çok sayıda şiire yer verilmiştir ve bu şiirler Allah aşkını, nefis terbiyesini anlatan şiirler olması sebebiyle bunları da muhafazakar öğelerden sayabiliriz.

5.3.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma

- *Muhafazakâr sanat (MS), geçmişiyile bağları travmatik biçimde koparılmış bir toplumun öz benliğiyle barışma çabasının estetik boyutudur.*

Yunus Emre tasavvuf ve tekke kültürünün sembol isimlerinden biridir. Tekkelerin yasayla kapatılması sonrası toplumu yeniden tekke kültürü ile tanıştırma ve barıştırmayı açısından örnek olabilecek bir oyundur.

- *MS, toplumun kendi kimliğinden kaynaklanıp bağrında görünür kılınan sanattır.*

Oyunun baş kahramanı olan Yunus Emre 13. Yüzyıl da bu topraklarda yaşamış ve şiirleriyle fikirleriyle günümüze günümüze kadar etkisini gösterebilmiş bir din büyüğüdür. Bu nedenle tam da toplumun kendi kimliğinden kaynaklı bir oyundur.

- *MS, ekonomik gelişmişliği 16. sırada ama insani gelişmişliği 92. sırada olan bir milletin, yapısal değişikliğini tamamlayabileceği ve özgürce kendini ifade edebileceği bir estetik alandır. İrmağın tabii seyrini bulmasına engel olanlara ve yapay surette değiştirmek isteyenlere ürettikleriyle karşı çıkar.*

Yüzyıllardır bu topraklarda devam eden tekke kültürünün yasalar yoluyla zorla sonlandırılmak istenmesine yani ırmağın tabii seyrini bulmasına engel olunması çabalarına karşılık verilecek cevap niteliğinde bir eserdir.

- *MS, üretimleriyle toplum barışına, aydınlanmasına, maddi-manevi gelişimine katkı sağlamayı amaç edinir.*

Oyunun baş kahramanı olan Yunus Emre hemen hemen bütün dizelerinde tam da bundan bahsettiği için doğal olarak oyun da toplum barışına hizmet etmektedir.

- *MS, özgürlüğün ve özgür ortamların her sanatçı için kaçınılmaz olduğunu ön şart kabul eder. Ancak sanat adına yapılmış bayağılığa, kalitesizliğe ve ayrımcılığa karşı çıkar.*

Tekke kültürüyle yetişmiş bazı insanların tiyatroyu din dışı bir uğraşı olarak görmesine rağmen ve tekkelerin yasaklandığı bir ülkede bir tekke hikayesini sahneye aktarması sebebiyle son derece özgür bir eserdir.

- *MS, sivildir; devlet eliyle kontrole karşı çıkar, devletin patron değil sponsor olarak katkı sağlamasından yanadır.*

Oyun yazıldığı günden bu yana devlet eliyle bir sponsorluk almadığı için böyle bir durum zaten söz konusu değildir.

- *MS, din eksenli bir sanat değildir, ama dini duyarlıkları mutlaka dikkate alır.*

Oyun tamamen din eksenli bir oyundur, bir Müslümanın insan-ı kamil olma yolculuğunu anlatmaktadır.

- *MS, halk ile kavga etmez. Bu bakımdan İngiltere'deki muhafazakâr sanat ortamını destekler ve mesela nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan bir toplumda İslami değerlere küfredilmesinden rahatsızlık duyar.*

Oyunda halk ile kavga yoktur aksine sürekli toplumsal barışın tesisi için bir gayret vardır.

- *MS, Batı'yı reddetmez, metodoloji ve üretimlerini kabul eder, ama ruhuna mesafeli yaklaşır.*

Oyun sahnelenme biçimi itibariyle İtalyan sahne diye adlandırdığımız tiyatro sahnesine uygun yazılmıştır. Batıdan aldığımız sahneleme kültürü, ışık ve ses oyunlarının tamamı oyunda kullanılabilecek şekilde yazılmıştır.

- *MS, söz gelimi Fuzuli veya Dede Efendi'yi, Şekspir yahut Molier'i, Brahms veya Vivaldi'yi, Kurosawa yahut Coppola'yı bilir ama onların bilmem kaçınıcı taklit versiyonunu üretmek yerine bir Fuzuli, bir Molier, bir Vivaldi yahut Coppola olma idealiyle kendi eserini üretir.*

Oyunun yazarı Necip Fazıl Kısakürek gibi Türk edebiyatının en önemli yazarlarından biridir ayrıca oyun da Türk-İslam tarihinin en önemli şahsiyetlerinden birinin hayatından kesitler bulunmaktadır bu yüzden tam da bu tanıma karşılık gelebilecek bir eserdir.

- *MS, Mehmet Akif veya Necip Fazıl'a kapılanıp kalmadan Nazım Hikmet veya Orhan Kemal'i, Karacaoğlan veya Şeyh Galib'i, Dostoyevski veya Dante'yi vb. harmanlayarak üretim yapma idealini taşır.*

Oyunun yazarı bizzat bu maddeden geçen önemli isimlerden biridir.

- *MS, -klasik olanın her daim yoruma açık oluşu ilkesinden hareketle- klasik anlayış, sanat ve kültürü aynen tekrar veya taklit yerine, yeniden yorumlayıp üretme azmindedir.*

Yunus Emre'nin şiirleri gibi klasikleşmiş eserlerin yeniden yorumlanarak tiyatro diline aktarılması ve sahneye taşınması bu madde için güzel bir örnektir.

- *MS, kendi kültürel coğrafyasının farkında olup, kabuğunu beğenmeyen civciv kompleksinden varestedir.*

Bir çok sanatçının batı hayranlığı ile kendi kültürüne yüz çevirdiği bir dönemde yazarın Yunus Emre gibi bu toprakların yetiştirdiği değerli bir şairin hayatını tiyatroya aktarması kabuğunu beğenmeyen civciv kompleksinde olanlara verilebilecek en güzel cevaptır.

- *MS, kendi dinamiklerini tükettiği için bizim coğrafyamızın ürünlerini keşfetmeye çabalayan Batı sanatçısından evvel davranıp kendisine ait olanı aynı kalitede üretmekten yanadır.*

Yunus Emre tüm dünya da kabul görmüş değerli bir şahsiyettir ancak bir çok millet Yunus'un değerini kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamaktan geri kalmamıştır bu nedenle kendi coğrafyamızın ürünlerini işleme noktasında iyi bir örnektir.

- *MS, -kendisi muhafazakâr olmayan sanat platformlarında hep yok sayılsa ve dışlansa da- muhafazakâr olmayan sanat ürünlerini eleştiren ama asla dışlamayan sanattır.*

Muhafazakar olsun veya olmasın toplumun her kesiminde kalitesi tartışılmaz olması nedeniyle Necip Fazıl zaten bu maddenin muhatabı değildir.

- *MS, Tanpınar'ın ifadesiyle değişerek devam eden ve devam ederek değişen tabii bir organizmanın Yahya Kemal dilinden kökü mazide olan atisidir.*

Oyun 13. Yüzyılın hikayesini 1969 yılında sahaya çıkararak günümüze kadar gelmeyi başarması itibariyle kökü mazi de olan bir ati olma özelliğini barındırmaktadır.

- *MS, bir medeniyet bakış açısıdır ve zengin tarih/kültür mirasından dengeli bir madde-mana medeniyetini en gelişmiş biçimiyle üretme çabası taşır.*

13. Yüzyılın hikayesini günümüze taşıyabilmesi ve modern tiyatro üslubunu kullanarak bunu yapabilmesi sebebiyle zengin tarih kültür mirasından dengeli bir madde-mana medeniyeti çıkartma inşası bu oyunda bulunmaktadır.

- *MS, geleneği sorgular ve yorumlayarak çağdaş birikime katar.*

Son sahne de Molla Kasım üzerinden bir gelenek sorgulaması yapılmaktadır.

- *MS, medeniyetin ve modern çağın bütün imkân ve tekniklerini, bilgi ve enstrümanlarını kullanarak eser üretir ama o esere ruh üflerken kendi geçmişinden ilham alır*

Oyunun yazıldığı tarihi düşünürsek o dönemin imkanları doğrultusunda sahne de kullanılabilecek her türlü modern araç gereç olabilecek şekilde yazılmıştır oyun fakat buna rağmen anlatılan 13. Yüzyılın hikayesidir.

- *MS, her fırsatta dile dolanan "Muhafazakârların doğru dürüst bir sanat anlayışı ve gelişmiş bir estetik seviyeleri yoktur" yavesinin, bir şeyleri yok saymak adına uydurulmuş ucuz ve haksız bir kasıt eseri olduğunu bilir.*

Söz konusu yazar toplumun her kesiminden takdir görmüş Necip Fazıl Kısakürek gibi değerli bir isim olunca zaten bu madde bu oyun için değerlendirilemez.

Sonuç: Muhafazkar sanat tartışmaları esnasında ortaya çıkan kriterlerin çoğunu ve muhafazakarlık göstergelerinin çoğunu Yunus Emre oyununda görmek mümkündür.

5.4 Yasin Çetin/Felah Oyunu İncelemesi

5.4.1 Künyesi

Felah oyunu 2016 yılında Yasin Çetin tarafından yazılmıştır. İstanbul Aydın Üniversitesi Oyunculuk Bölümü mezunu olan Çetin, aynı üniversitede Tiyatro Yönetmenliği üzerine yüksek lisansını tamamlamıştır.

Açık biçim yazılmış olan Felah oyunu dram türündedir, 2 perdeden oluşan oyun yaklaşık 120 dakika sürmektedir. 25 Sayfalık oyun 2016 yılında ve 2017 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Merkezlerinde ve İstanbul'un çeşitli ilçe belediyelerinin sahnelerinde 2 sezon oynanmıştır.

5.4.2 Özeti

Hüsrev 45 yaşında kılık-kıyafet kanununa muhalefet eden ve dini dersler veren biridir. Bu suçlamalardan dolayı yargılanıp hapis cezasına çarptırılmıştır. Gönderildiği hapishane ve koyulacağı koğu özellikle seçilmiştir.

Hapishane müdürüne gelen talimat gereği Hüsrev en azılı suçluların olduğu C4 koğuşuna koyulacaktır. Müdür Hüsrev'i önce yanına çağırtır amacı onu yakından tanımak biraz da onunla ve inançlarıyla alay etmektir. Hüsrev'i C4 koğuşuna gönderir. Bu koğuş sorunlu bir koğuştur ve içerdeki suçluların Hüsrev'e zarar vereceğini bildiği için özellikle bu koğuş tercih edilmiştir.

C4 koğuşunda zaten kalacak yer yoktur bir de Hüsrev'in bu koğuşa konması bu dört suçluyu daha da kızdırır ancak Hüsrev'in sürekli sakin tavırları yumuşak huylu olmasıyla koğuştakiler ona alışır. Müdür'n Hüsrev'i C4 koyma sebebi, O'na bir zarar verilmesini hatta öldürülmesini istemesidir bu vesileyle kendisinin terfi alacağını düşünür. Kulağı sürekli koğuştan gelecek haberdedir ancak beklediği haber bir türlü gelmez.

Koğuştakiler Hüsrev'e iyice alışmıştır hatta Hüsrev onları etkilemiştir ve onları ıslah etmeye başlamıştır, bir gün müdür teftiş için koğuşa indiğinde C4 tekilerle toplu halde namaz kıldığına şahit olur ve buna çok öfkelenir. Hüsrev'i tek kişilik hücreye göndermek ister, koğuştakiler buna müsaade etmez ve arbeye çıkar. ıkan arbeye de müdür öldürülür ve final olur.

5.4.3 Tema ve yan temalar

Oyunun ana teması; insanları sözlerinizle-nasihatlerinizle değil davranışlarınızla onlara örnek olarak etkileyebilirsiniz.

Yan teması; kurtuluş elinizdedir.

Yan teması; İnsanlara olan öfkeniz veya dünyevi bazı beklentileriniz sizi adaletsizliğe saptırmasın.

5.4.4 atışması

Oyunun en büyük atışması C4 koğuşuna konan Hüsrev'in koğuştakiler tarafından öldürülme istekleridir. Hüsrev'in hem bu ölüm tuzağından kurtuluşu hem de koğuş arkadaşlarını dönüştürmesi oyunun büyük çatışmasıdır.

Hapishane müdürünün terfi alma isteği doğrultusunda Hüsrev'i C4 koğuşuna koyma isteği ve burada Hüsrev'e kurulacak tuzakları görmezden gelerek ölümünü sağlama isteği oyunun bir başka çatışmasıdır. Müdür amacına ulaşırsa terfi alıp Adalet

Bakanlığında müşavir olacağını sözünü almıştır ancak isteği bir türlü gerçekleşmemektedir.

Oyundaki bir başka çatışma gardiyanın terfi beklentisidir. Tıpkı müdür gibi Hüsrev'in ölümünü beklemektedir çünkü müdürün terfi edip hapis haneden ayrılması gardiyana yarayacaktır ve kendisi müdürün yerine geçecektir ancak o da müdür gibi beklediği haberi bir türlü alamaz.

5.4.5 Muhafazakar göstergeler

Oyun 1950'li yıllarda İstanbul'da bir hapis hanede geçmektedir. İslam literatüründe hapis hane "Medrese-i Yusufiye" olarak adlandırılır. İnanişaya göre Müslümanların çekmiş olduğu sıkıntılar kişiyi manen pişirip olgunlaştırır. Oyun kahramanı Hüsrev'in basit bir suçtan dolayı hapse atılmasını da bu şekilde değerlendirmek gerekir.

Hüsrev oyun boyunca sarıklı cübbeli ve şalvardır. Oyunun geçtiği yıllar kılık kıyafet kanununun sert biçimde uygulandığı yıllardır. Oyunda sadece Hüsrev bu şekilde giyinmiştir ve içinde bir seccade ve Kur'anı Kerim bulunan bir heybesi vardır. Hüsrev'e göre günlük bir kıyafet olan bu giysi daha çok bir tarikat mensubu izlenimi vermektedir. Hüsrev'in yasaklara rağmen bu kıyafetteki ısrarı İslam inancına göre Hz. Muhammed'in giysisine benzer ve O'na benzemeye çalıştığı için bu kıyafeti tercih eder.

1950'li yılların Türkçesi ile günümüz Türkçesi bir birinden çok farklı olmadığı için günümüz Türkçesi kullanılmaktadır ancak Peygamberden bahsettiğinde özellikle Hazreti kelimesini kullanması ve salavat getirip elini kalbine götürmesi dindar insanlarda görünen özelliklerdendir. Muhatapları inançları ile alakalı alaycı dil kullansa da Hüsrev hep sakinliğini korumaktadır ve sabırla karşı tarafa mantıklı cevaplar vermeye çalışmaktadır. Müdürle yaşadıkları diyaloglarda en bariz fark yaratıcıdan bahsederken müdür sürekli Tanrı veya sizin Allah'ınız ifadesini kullanırken Hüsrev her defasında Hak Teala veya Allah Celle Celalühü demektedir. Bu da Hüsrev'in hem dini hassasiyetlerini gösterir hem de İslami jargona olan hakimiyetini gösterir.

Koğuşa ilk girdiğinde abdest alma ihtiyacı hissetmeden hemen namaza durması Hüsrev'in mümkün olduğunca hep abdestli gezdiğinin bir işaretidir.

Müdür devletin bürokrasisini temsil eder. Acımasız bir insandır ve inançsızdır. Hüsrev'e yaratıcının varlığı ile ilgili alaycı sorular sormaktadır fakat amacı sorularına cevap almak değil Hüsrev'i kızdırmaktır. Bu sahnedeki diyaloglar yaratıcı ile ilgili şüphe taşıyan insanların kafalarında ki soru işaretlerini Hüsrev'in ağzından gidermeye çalışmak için yazıldığı çok bellidir.

Gardiyan müdüre göre nispeten daha inançlıdır bunu da Hüsrev'le ve suçlularla girdiği diyaloglardan anlarız ancak gardiyan da son derece sığ bilgilerle inanmış biridir. Özellikle bazı terimleri (salavat gibi) yanlış kullanmasından anlaşılmaktadır. Ayet ile hadisi bir birine karıştırmaktadır.

Koğuştaki dört suçlu Müslüman olduklarını kabul etseler de en basit dini bilgileri dahi bilmediklerini görürüz. Hüsrev'den etkilenip onun sohbetini dinledikleri sahne de çok basit dini bilgiler kaşısında verdikleri abartılı tepkiler bir çok şeyi ilk defa duyduklarını göstermektedir. Ortalama bir Müslüman ailede yetişen çocukların bile bileceği türden basit bilgilere karşı abartılı şaşkınlıkları aslında seyirciye bir mesajdır. Herkesin kendi bilgi düzeyini özeleştiriyeye açmaktadır.

5.4.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma

- *Muhafazakâr sanat (MS), geçmişiyile bağları travmatik biçimde koparılmış bir toplumun öz benliğiyle barışma çabasının estetik boyutudur.*

Travmatik biçimde geçmişiyile bağlarının kopartılmasına güzel bir örnektir oyun. Çok değil 40-50 sene kadar önce hemen hemen herkesin giymiş olduğu kıyafetleri giyen birinin kılık kıyafet kanununa muhalefet ettiği gerekçesi ile ve dini dersler vermesi sebebiyle cezalandırılması ve geçmişiyile bağlarının kopartılmak istenmesine güzel bir örnektir buna rağmen oyun kahramanının inandıklarından vaz geçmeyerek hem kendi öz benliği ile barışık olması hem de ona düşman olan insanları dönüştürmesi bir barışma çabasının göstergesidir.

- *MS, toplumun kendi kimliğinden kaynaklanıp bağrında görünür kılınan sanattır.*

Yazar anlatmak istediğini her hangi bir zaman diliminde ve her hangi bir yer de betimleyerek de anlatabilecekken özellikle içinden geldiği toplumun kaynaklarından beslenerek ve toplumun içinden gelen dinamikleri kullanarak

yazmıştır. Hüsrev'in sorulara cevap verirken zaman zaman kullandığı şairane dil buna güzel bir örnektir.

- *MS, ekonomik gelişmişliği 16. sırada ama insani gelişmişliği 92. sırada olan bir milletin, yapısal değişikliğini tamamlayabileceği ve özgürce kendini ifade edebileceği bir estetik alandır. Irmağın tabii seyrini bulmasına engel olanlara ve yapay surette değiştirmek isteyenlere ürettikleriyle karşı çıkar.*

Cumhuriyet rejimi özellikle ilk yıllarda toplumu zoraki şekilde, yapay surette dönüştürmek istemiştir. Yazar bu duruma bir karşı çıkış olarak sanatı ve tiyatroyu tercih ederek bu karşı koyuşu sahne de göstermek istemiştir. Devleti temsil eden müdür ve gardiyana karşı Hüsrev'in söylediği her söz dindar ve ezilen insanların devlete karşı bir haykırışı niteliğindedir.

- *MS, üretimleriyle toplum barışına, aydınlanmasına, maddi-manevi gelişimine katkı sağlamayı amaç edinir.*

Bu oyun Hüsrev'in kendisini öldürmek isteyen insanlara karşı bile son derece merhametli yaklaşımı ve kavgayı değil barışı öğütleyici davranışları sebebiyle toplum barışına hizmet eder. Dini konulardaki bilgisi ve öğretme isteği toplumun dini konulardaki aydınlanması için bir küçükte olsa bir adım niteliğindedir.

- *MS, özgürlüğün ve özgür ortamların her sanatçı için kaçınılmaz olduğunu ön şart kabul eder. Ancak sanat adına yapılmış bayağılığa, kalitesizliğe ve ayrımcılığa karşı çıkar.*

Yazar bir çok seyirciyi rahatsız etme ihtimaline karşı korkusuzca yaratıcının varlığı ile ilgili (olup-olmadığının) tartışmaları korkusuzca sahneye aktarmıştır. Müdür ile Hüsrev arasındaki tartışma buna güzel bir örnektir. Bu tartışma esnasında iki görüşe de mensup insanları incitmeyecek bir dil kullanmıştır.

- *MS, sivildir; devlet eliyle kontrole karşı çıkar, devletin patron değil sponsor olarak katkı sağlamasından yanadır.*

Bu oyun İstanbul'daki bir çok sahne de oynanmıştır. Kimi zaman gişe açmış kimi zaman belediyelerin sponsorluğunda oynanmıştır. Her şart altında oyunda hiçbir değişikliğe gidilmemiş olduğu gibi oynanmıştır yani belediyelerin sponsor olduğu durumlarda da belli ideolojik görüşler doğrultusunda her hangi

bir değişikliğe gidilmemiş belediyeden emir ve direktif değil sadece oynanması için katkı alınmıştır.

- *MS, din eksenli bir sanat değildir, ama dini duyarlılıkları mutlaka dikkate alır.*

Oyun din eksenli bir oyun değildir yani seyirciye tebliğ amaçlı yazılmamıştır, dini argümanlar çok fazla olsa da asıl anlatılmak istenen devletin baskıcı rejimi ve buna direnen idealist bir insan anlatılmaktadır.

- *MS, halk ile kavga etmez. Bu bakımdan İngiltere'deki muhafazakâr sanat ortamını destekler ve mesela nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan bir toplumda İslami değerlere küfredilmesinden rahatsızlık duyar.*

Bu oyun halkla kavga etmek bir yana halkın duygularına tercüman olan bir oyundur. İstanbul'da bir çok ilçede farklı sosyo-kültürel seyircilerin olduğu yerlerde oynanmasına rağmen büyük beğeni kazanmıştır.

- *MS, Batı'yı reddetmez, metodoloji ve üretimlerini kabul eder, ama ruhuna mesafeli yaklaşır.*

Oyun sahnelenme biçimi itibariyle İtalyan sahne diye adlandırdığımız tiyatro sahnesine uygun yazılmıştır. Batıdan aldığımız sahneleme kültürü, ışık ve ses oyunlarının tamamı oyunda kullanılmaktadır.

- *MS, söz gelimi Fuzuli veya Dede Efendi'yi, Şekspir yahut Molier'i, Brahms veya Vivaldi'yi, Kurosawa yahut Coppola'yı bilir ama onların bilmem kaçınıcı taklit versiyonunu üretmek yerine bir Fuzuli, bir Molier, bir Vivaldi yahut Coppola olma idealiyle kendi eserini üretir.*

Bu eser için bunu söylemek biraz iddialı olabilir, yazarın yaşı ve tecrübesini düşündüğümüzde belki ilerleyen yıllarda vereceği eserlerde bahsedilen seviyeyi görmek mümkün olacaktır.

- *MS, Mehmet Akif veya Necip Fazıl'a kapılanıp kalmadan Nazım Hikmet veya Orhan Kemal'i, Karacaoğlan veya Şeyh Galib'i, Dostoyevski veya Dante'yi vb. harmanlayarak üretim yapma idealini taşır.*

Müdürün bir sahne de klasik müzik dinleyişi, Hüsrev'le atışmalarında batı klasiklerinden verdiği örnekler buna karşılık Hüsrev'in kendi inanç dünyasından verdiği örnekleri göz önünde bulundurursak yazarın farklı dünya görüşlerinden edebiyatçılara yer verdiğini görürüz.

- *MS, -klasik olanın her daim yorumu açık oluşu ilkesinden hareketle- klasik anlayış, sanat ve kültürü aynen tekrar veya taklit yerine, yeniden yorumlayıp üretme azmindedir.*

Hapishane, devletin sert tutumu, yaradılış inancı gibi konularda klasik anlayışı sanat ve kültürün argümanlarıyla yeniden yorumlayarak taklide düşmeme noktasında güzel bir örnek teşkil etmektedir.

- *MS, kendi kültürel coğrafyasının farkında olup, kabuğunu beğenmeyen civciv kompleksinden varestedir.*

Yazar söyletmek istediklerini Hüsrev'i daha yakışıklı ve karizmatik giydirerek söyletebilirdi veya Hüsrev karakterini daha çağdaş ve modern tasvir edebilirdi ancak sarık cübbe şalvar giydirmesi ve bu kişiyi oyunun baş kahramanı yapması son derece kompleksten uzak bir davranıştır. Maalesef gerek bir çok tiyatro oyununda veya sinema filminde bizler bugüne kadar dindar karakterleri hep ikinci veya üçüncü sınıf karakterler olarak seyrettik.

- *MS, kendi dinamiklerini tükettiği için bizim coğrafyamızın ürünlerini keşfetmeye çabalayan Batı sanatçısından evvel davranıp kendisine ait olanı aynı kalitede üretmekten yanadır.*

Batı sanatçıları bu konu da bizden daha erken davranmış olsalar da onlardan daha iyi bir iş çıkarttığı muhakkaktır.

- *MS, -kendisi muhafazakâr olmayan sanat platformlarında hep yok sayılsa ve dışlansa da- muhafazakâr olmayan sanat ürünlerini eleştiren ama asla dışlamayan sanattır.*

Oyunda Hüsrev'in müdür ve gardiyan ile olan diyaloglarında batının bazı sanat eserlerine yer yer övgü dolu yer yer eleştiri içeren diyaloglarında tam da bu madde de kastedilene görebiliriz.

- *MS, Tanpınar'ın ifadesiyle değişerek devam eden ve devam ederek değişen tabii bir organizmanın Yahya Kemal dilinden kökü mazide olan atisidir.*

Oyun bundan 70 yıl öncesine atıfta bulunarak yazılmış bir dönem oyunudur. 70 yıl öncesinin hikayesini bugünün tiyatro anlayışıyla birleştirerek ve günümüzün imkanlarını kullanarak harmanlaması bu madde için güzel bir örnektir.

- *MS, bir medeniyet bakış açısıdır ve zengin tarih/kültür mirasından dengeli bir madde-mana medeniyetini en gelişmiş biçimiyle üretme çabası taşır.*

Zengin tarih ve kültür mirasımızın sunduğu imkanlarla yeni bir madde-mana medeniyeti inşasında kullanılabilir bir eser olma özelliği taşımaktadır.

- *MS, geleneği sorgular ve yorumlayarak çağdaş birikime katar.*

Cinayet suçuyla koğuştaki dört mahkumdan özellikle namus cinayeti sebebiyle içeride olmasını gelenekleri sorgulama biçiminden okuması bu madde için örnek teşkil edebilir.

- *MS, medeniyetin ve modern çağın bütün imkân ve tekniklerini, bilgi ve enstrümanlarını kullanarak eser üretir ama o esere ruh üflerken kendi geçmişinden ilham alır.*

Bu oyun yazılırken sahnelenme esnasında kullanılabilir her türlü teknik araç-gereç düşünülerek ama son derece yerli yerinde kullanılabilir şekilde kaleme alınmıştır. Özellikle ışık oyunları, sahne geçişleri, teknik imkanlar kullanılarak verilmek istenen rüya sahnesi buna bir örnek olabilir. Her türlü modern teknik kullanılabilir şekilde yazılmış olmasına rağmen esere verilen ruh bu topraklarda yaşanmış acı olaylardan geçmektedir yani teknik imkanlarla şov yapma hatasına düşülmemiş herpsi ihtiyaç dahilinde kullanılmıştır.

- *MS, her fırsatta dile dolanan "Muhafazakârların doğru dürüst bir sanat anlayışı ve gelişmiş bir estetik seviyeleri yoktur" yavesinin, bir şeyleri yok saymak adına uydurulmuş ucuz ve haksız bir kasıt eseri olduğunu bilir.*

Sanırım yazar böyle bir endişe taşısa veya bunu ciddiye alsa böyle bir eser yazamazdı. Bu tür olası eleştirilere verilecek en güzel cevap ortaya konan eserdir.

Sonuç: Muhafazkar sanat tartışmaları esnasında ortaya çıkan kriterlerin çoğunu ve muhafazakarlık göstergelerinin çoğunu Felah oyununda görmek mümkündür

5.5 Şafak Tok/Şems ile Mevlana (Meracel Bahreyn) Oyun İncelemesi

5.5.1 Künyesi

Sinan Yağmur'un Aşkın Gözyaşları isimli romanından uyarlanan oyunun yazarı Şafak TOK'tur. Oyunculuk bölümü mezunu olan TOK, yüksek lisansını tiyatro yönetmenliği üzerine yapmıştır.

Oyun açık biçim dram türünde yazılmıştır, 2 perde 110 dakikadır. 2010 yılında ilk hali yazılan oyun 2017 yılında son halini alarak sahnelenecek hale getirilmiştir. 2017 yılında ki son versiyonunda aynı zamanda oyunun baş kahramanı olan Şems karakterini oynayan Erkan Helvacı'dan danışmanlık alınmıştır. 2017-2018 ve 2018-2019 sanat sezonunda İstanbul, Bursa ve Kayseri de sahnelenen oyun 2019-2020 sanat sezonunda da seyirci ile buluşacaktır.

Tarihi kaynaklarda Şems ile Mevlana bir birinden ayrılmaz ikili olarak bilirse de Şems'e dair günümüze ulaşan bilgi çok azdır bu nedenle gerek roman da gerekse oyun da Şems daha fazla ön plana çıkartılarak Şems'in bilinmeyen tarafları anlatılmaya çalışılmıştır.

Oyun 13. Yüzyıl da Şam ve Konya şehrinde geçmektedir. Dekorda bir tekkeyi andıran yapı önü ise dış mekanları temsil eden sokaktır. Şehir, mekan ve zaman geçişleri ışık oyunları yardımı ile sağlanmaktadır.

5.5.2 Özeti

Perde açıldığında siyah giyimli ve yüzleri kapalı 5 kişiyi görürüz. Bu kişiler Haşhaşiler adı verilen kirlili örgütün mensuplarıdır, ellerinde kılıçları ile koreografik hareketler eşliğinde bir savaş halindedirler. Bu 5 kişiyi oyunun içinde de zaman zaman göreceğiz. Her gördüğümüzde bu sahnede müziğin ritmi biraz daha artacaktır ve git gide yaklaşmaktadırlar.

Genç Şemsi görürüz sonra sahnede. Şems bir arayıştadır ve sahnede bir süre dolaşırken anlatıcının sesi duyulur. Anlatıcı seyirciyi oyuna hazırlamaktadır. Şemsin bir arayışta olduğunu bu nedenle bulunduğu şehri terk ederek yollara düştüğünü söyler.

Şems bu arayışı esnasında şehirler geçmektedir ve gittiği yerlerde bazı fikirleri temsil eden insanlarla çatışmaktadır. Her fikir çatışması aslında İslam'ın yanlış

yorumlanış biçimleri ve İslam'ı kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaya çalışan kötü niyetli insanlardır.

Şems aradığı aşka yaklaştıkça haşhaşiler de kendisine yaklaşmaktadır.

Nihayetinde uzun zaman geçmiş ve Şems Konya'ya varmıştır, aradığına iyice yaklaşmış bu arada yaşlanmış ve olgunlaşmıştır. Buradan itibaren Şems karakterini bir başka kişi canlandıracaktır. Şems artık olgunlaşmıştır ve Mevlanasına kavuşur.

Şems ile Mevlana'nın buluşma sahnesi tarihi kaynaklarda anlatıldığı gibi sahnelenmiştir. Konya'nın merkezinde çarşı da karşılaşırlar, Şems sorularıyla Mevlana'yı tartmaya kalkar ve aradığı kişinin o olup olmadığından emin olmak istemektedir. Etkileyici cevapları alınca büyük buluşma gerçekleşmiş olur. Şems hem arayışın getirdiği yorgunluktan hem de sorularına aldığı cevapların etkisiyle dayanamayıp bayılır, Mevlana O'nu evine götürür ve büyük dostluk başlar. Bu dostluk aynı zaman da iki dostun bir birlerine hem talebe hem hoca olacağı, bir birlerini manen eğitip pişireceklerini uzun bir yolculuktur.

Şems her ne kadar ilk karşılaşma anında aldığı cevaplardan tatmin olsa da Mevlana'yı test etmeye devam eder. Her seferinde testi geçen Mevlana Şems'in gönlünde daha da tesirli izler bırakacaktır.

Şems ile Mevlana arasında ki bu sıkı dostluk Mevlana'nın çarşı pazardan ayağını kesmesine sebep olacaktır bu da Konyalıların tepkisini çekecektir. İşi Şems ile Mevlana için akıl almaz iftiralara kadar getireceklerdir. Nihayetinde Şems'in önce Konya'yı terk etmesine tekrar döndüğünde Haşhaşiler tarafından öldürülmesine kadar varacaktır olaylar.

5.5.3 Tema ve yan temalar

Oyunun ana teması; Su-i zan ve ön yargının ne kadar kötü bir şey olduğu ve ne tür felaketlere sebep olabileceği.

Yan teması; İnsanların olgunlaştıkça olaylara karşı verdikleri tepkilerin nasıl değiştiği.

Yan teması; Menfaatleri uğruna insanları neleri feda edebildiklerini gösterme

Yan teması; İnsanların din diye kabullendikleri bir çok şeyin aslında dinin kendi menfaatlerine uygun şekilde yorumlanmış hali olması.

5.5.4 Çatışması

Oyunun en büyük çatışması Şems'in aradığı ilahi aşka giden yolculukta karşılaştığı engeller ve aradığına ulaşip ulaşamaması

Bir başka çatışma; aradığını bulduğunu düşündüğünde emin olup olamama durumu.

Mevlana ile ilerleyen dostluklarında Konya halkının kendileri hakkında atılan iftiralar karşısında Konya'yı ve yıllarca aradıktan sonra bulduğu Mevlana'ya zarar gelmesin diye ayrılıp ayrılmama üzerine iç dünyasında yaşadığı duygu çatışması.

Haşhaşilerin kendisini cezalandırmak istemesi ve sonrasında öldürüleceğini bile bile verdiği sözü tutarak ölüme gitmesi anında yaşadığı iç çatışmalar.

Konyalıların çok sevdikleri Mevlana'ya karşı menfaatlerini tercih etme durumları

Mevlana'nın üvey kızının Şems'e karşı olan aşkı ile babasının zor durumda kalacağını düşüncesi arasında yaşadığı duygu geçişleri

Mevlana'nın şarap testisiyle dergaha geldiğini gören köylülerin yaşadığı şaşkınlıkla ne tavır takınacakları çatışması

Mevlana'yı şarap testisiyle gördükleri için linç etmeye kalktıklarında aslında testi de süt olduğunu gördüklerinde yaşadıkları

5.5.5 Muhafazakar göstergeler

13. yüzyılda yaşamış, söylemleri ve eserleriyle günümüze dahi ışık tutan iki büyük İslam ve Tasavvuf büyüğü olan Şems'i Tebrizi ve Mevlana Celaleddini Rum-i nin hayatlarından bir kesiti anlatmakta.

Oyunun tam ismi “Şems ile Mevlana – Meracel Bahreyn”dir. Meracel Bahreyn deyimi Kuranı Kerim'de geçen bir tabirdir ve iki umman'ın kavuşması anlamına gelir. Burada kastedilen Şems ile Mevlana'nın bir birlerine kavuşması ve metafor olarak bir birlerinde kaybolmaları anlamını taşır.

Şems'in girmiş olduğu her diyalogda İslam'ı siyasetlerine ve ticaretlerine alet etmeye çalışanlara karşı vermiş olduğu dersler. Bu diyalogların çoğu sahnede muhatabına söylense de buralarda aslında seyirciye dönük oynayarak aslında seyircinin bu konu da ikaz edilmesi.

Kötülüğü temsil edenlerin sürekli olarak namaz-abdest gibi kavramların arkasına sığınarak kötülük yaptığının gösterilmesi yine iyiliği temsil eden Şems'in de aynı kavramlarla iyiliğe ışık tutması.

Dini referansları kullanarak kurulmuş karanlık bir terör örgütünü ifşa ederek (haşhaşiler) günümüz kirli terör örgütlerine göndermeler yapması.

Oyunun ilk bölümünde daha genç ve agresif olan Şesm'in zaman ilerledikçe ve aradığını bulma yolunda yaşadığı olaylarla yaşlanması ve olgunlaşması daha yaşlı bir oyuncuya oynatılarak gösterilmiştir. Burada olgunlaşan sadece beden değil aynı zamanda zihin dünyası ve olaylar karşısında verdiği tepkilerin değişmesidir.

Şems'in bu yolculuğu hem fiziksel olarak bir yerden başka bir yere gidişi hem de tasavvufta seyri sülûk adı verilen manevi tekamülü temsil eder. Manen ilerledikçe olgunlaşmakta tasavvufi tabirle pişmektedir.

Yol boyu karşılaştığı şeyhlere müridlerinin göstermiş olduğu aşırı saygıyı eleştirir. Onların da kendileri gibi birer insan olduğunu hatırlatır ve aşırı saygının bir Müslümana yakışmadığı vurgular.

Mevlana ile karşılaşma sahnelerinde (ki bu gerçek hayatta da yaşanmış bir hadisedir) ona sorduğu sorularla öğrenmek istediği Mevlana'nın dini bilgisindeki yeterliliği değil olaylara bakış açısını anlama isteğidir. Bu noktada ise yine tarihi şahsiyetlerden olan Bayezid-i Bestami ile Hz. Muhammed arasında bir kıyas yapmasını ister.

Şems ile Kimya Hatunun gerdek sahnesinde Kimya Hatun'la aralarında herhangi bir temas olmadan ışığı karanlığa düşürerek bu sahnenin yorumlanması yine muhafazakar hassasiyetlerden kaynaklanmaktadır.

Şems ile Mevlana'ya atılan iftiraların tamamında dini kaygılar süsü verilmiş ancak aslında ticari kaygıların olduğu göz önüne serilir. Bunlarda yine dinin yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.

5.5.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma

- *Muhafazakâr sanat (MS), geçmişiyile bağları travmatik biçimde koparılmış bir toplumun öz benliğiyle barışma çabasının estetik boyutudur.*

Bu oyun Şems ile Mevlana gibi iki büyük tasavvuf büyüğüne yaşadıkları dönemde yapılan saygısızlıkla ve anlayışsızlıkla bir nevi hesaplaşma ve barışma çabasıdır.

- *MS, toplumun kendi kimliğinden kaynaklanıp bağrında görünür kılınan sanattır.*

Yazar söylemek istediklerini bu coğrafyada yaşamış gerçek karakterlerin hayatlarından yola çıkarak anlatmıştır. Oyunda Öz Türkçe kullanma gayreti, yer yer Mesneviden örnekler vermesi, Şems ile Mevlana arasındaki diyaloglardaki şairane dil buna güzel bir örnektir.

- *MS, ekonomik gelişmişliği 16. sırada ama insani gelişmişliği 92. sırada olan bir milletin, yapısal değişikliğini tamamlayabileceği ve özgürce kendini ifade edebileceği bir estetik alandır. Irmağın tabii seyrini bulmasına engel olanlara ve yapay surette değiştirmek isteyenlere ürettikleriyle karşı çıkar.*

Tıpkı günümüzde olduğu gibi 13. Yüzyılda da bazı fikirleri özgürce ifade edebilmek biraz güçtü. Kimi zaman devletin baskısı, kimi zaman da içinde bulunulan çevrenin baskısı (bunu Türk Sosyolog ve Siyaset Bilimci Şerif MARDİN “mahalle baskısı” olarak tanımlar) yüzünden gerçeklerin ortaya çıkması bazen zaman alır. 13. Yüzyıl da bu mahalle baskısı yüzünden cılız bir sesle duruma karşı çıkanlara günümüzden bir destek niteliğindedir bu oyun.

- *MS, üretimleriyle toplum barışına, aydınlanmasına, maddi-manevi gelişimine katkı sağlamayı amaç edinir.*

Şems ile Mevlana gibi son derece çetrefilli bir konuyu işleyen bu oyun kullanmış olduğu yapıcı diliyle bu konu üzerinden bir ayrıştırma değil toplum barışı hedefler mahiyettedir.

- *MS, özgürlüğün ve özgür ortamların her sanatçı için kaçınılmaz olduğunu ön şart kabul eder. Ancak sanat adına yapılmış bayağılığa, kalitesizliğe ve ayrımcılığa karşı çıkar.*

Şems ile Mevlana gibi netameli bir konuyu sahneleme isteği başlı başına özgürce ve korkusuzca bir çıkıştır buna rağmen özellikle gerdek sahnesinde

tercih edilen dil sanat yapılan lüzumsuz müstehcen sahnelere “bakın böyle de olabiliyor” dercesine bir cevaptır.

- *MS, sivildir; devlet eliyle kontrole karşı çıkar, devletin patron değil sponsor olarak katkı sağlamasından yanadır.*

Oyun İstanbul'daki çeşitli belediyelerin sponsorluğunda sahnelenmiştir, ilçe belediyelerden biri Şems ile Mevlana ismini duyunca önceden oyunun metnini istemiş ve kurula sokacağını söylemiştir, oyununun yazarı oyuna bir sansür uygulanacağını düşünerek o belediye de oynamaktan vazgeçmiş ve maddi katkısını da reddetmiştir. Bu yönüyle devleti patron olarak değil de sadece sponsor olarak görmesine güzel bir örnektir.

- *MS, din eksenli bir sanat değildir, ama dini duyarlıkları mutlaka dikkate alır.*

Oyun aslında din eksenli bir oyundur ancak yanlış bilinen doğruları anlatmaktadır.

- *MS, halk ile kavga etmez. Bu bakımdan İngiltere'deki muhafazakâr sanat ortamını destekler ve mesela nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan bir toplumda İslami değerlere küfredilmesinden rahatsızlık duyar.*

Oyun halk ile kavga etmez ancak oyunun baş kahramanı olan Şems'in halkla sürekli bir kavgası vardır. İslami değerlere bir hakaret olması şöyle dursun hakaret edenlerle kavga halindedir.

- *MS, Batı'yı reddetmez, metodoloji ve üretimlerini kabul eder, ama ruhuna mesafeli yaklaşır.*

Yazar söylemek istediklerini tiyatro sanatını kullanarak söylemek istemesiyle zaten batının metodolojisini reddetmediğini göstermektedir çünkü aynı şeyleri cami de vaaz esnasında söyleme imkanı da varken sahneden söylemeyi tercih etmek zaten batı metodolojisinin kabulünün bir göstergesidir.

- *. MS, söz gelimi Fuzuli veya Dede Efendi'yi, Şekspir yahut Molier'i, Brahms veya Vivaldi'yi, Kurosawa yahut Coppola'yı bilir ama onların bilmem kaçınıcı taklit versiyonunu üretmek yerine bir Fuzuli, bir Molier, bir Vivaldi yahut Coppola olma idealiyle kendi eserini üretir.*

Bu eser için bunu söylemek iddialı olur ama etkileyici bir üslubu olduğu gerçektir.

- *MS, Mehmet Akif veya Necip Fazıl'a kapılanıp kalmadan Nazım Hikmet veya Orhan Kemal'i, Karacaoğlan veya Şeyh Galib'i, Dostoyevski veya Dante'yi vb. harmanlayarak üretim yapma idealini taşır.*

Şems ve Mevlana gibi iki büyük tasavvuf büyüğünü işleme son derece ufku açık bir zihne sahip olduğunu gösterir.

- *MS, -klasik olanın her daim yoruma açık oluşu ilkesinden hareketle- klasik anlayış, sanat ve kültürü aynen tekrar veya taklit yerine, yeniden yorumlayıp üretme azmindedir*

Daha önceki maddelerde de belirttiğim üzere Şems ile Mevlana meselesi netameli bir konudur. Yazar konuyu işlerken bu güne kadar ki taklitlere düşmeden yeni bir yorumla meseleyi ele alarak sahneleme çabasındadır.

- *MS, kendi kültürel coğrafyasının farkında olup, kabuğunu beğenmeyen civciv kompleksinden varestedir.*

Yazar popülist yaklaşarak dünya üzerinde yaşamış bir çok tarihi karakteri sahneye taşımak varken kendi kültürel coğrafyasından çıkmış iki önemli insanın hayatından bir kesiti sahneye uyarlamıştır.

- *MS, kendi dinamiklerini tükettiği için bizim coğrafyamızın ürünlerini keşfetmeye çabalayan Batı sanatçısından evvel davranıp kendisine ait olanı aynı kalitede üretmekten yanadır.*

Batı medeniyeti ve uzak doğu medeniyeti Mevlana'yı tanır bilir hatta binlerce kilometrelik mesafelerden Mevlana'nın kabrini ziyarete gelirler. Bugüne kadar kendisiyle ilgili çok çalışma yapılmıştır ancak bildiğimiz kadarıyla Şems ve Mevlana ile ilgili Türkiye'nin dışında tiyatro eseri yapılmamıştır. Bu yönüyle henüz keşfedilmeden Türk tiyatro yazarlarının bu konuyu ele alması son derece değerlidir.

- *MS, -kendisi muhafazakâr olmayan sanat platformlarında hep yok sayılsa ve dışlansa da- muhafazakâr olmayan sanat ürünlerini eleştiren ama asla dışlamayan sanattır.*

Bu oyunda böyle bir durum bulunmamaktadır.

- *MS, Tanpınar'ın ifadesiyle değişerek devam eden ve devam ederek değişen tabii bir organizmanın Yahya Kemal dilinden kökü mazide olan atisidir.*

13. Yüzyılda yaşanmış bazı hataları yine o günün perspektifinde fakat bugünün sanat anlayışıyla tiyatro sahnesinden cevaplaması açısından güzel bir örnektir.

- *MS, bir medeniyet bakış açısıdır ve zengin tarih/kültür mirasından dengeli bir madde-mana medeniyetini en gelişmiş biçimiyle üretme çabası taşır.*

Geçmişten gelen tarih kültür mirasını da kullanarak yeni bir medeniyet inşasında kullanılabilir eserler arasındadır.

- *MS, geleneği sorgular ve yorumlayarak çağdaş birikime katar.*

Oyunun baş kahramanı olan Şems sürekli gelenekle kavga edip sorguladığı için oyunun bütünü de doğal olarak geleneği sorgulayarak günümüz yorumlanma biçimiyle sahneye taşır.

- *MS, medeniyetin ve modern çağın bütün imkân ve tekniklerini, bilgi ve enstrümanlarını kullanarak eser üretir ama o esere ruh üflerken kendi geçmişinden ilham alır.*

Oyun yazılırken sahnelenme esnasında kullanılabilir her türlü teknik araç-gereç düşünülerek kaleme alınmıştır. Özellikle ışık oyunları ile sahne geçişleri, haşhaşilerin kılıç kullandıkları sahnelerde kullanılan ışık teknikleri, finalde ki ölüm sahnesinde kullanılan sis uygulaması gibi örnekler her türlü modern teknik kullanılabilir şekilde yazılmış olmasına güzel bir örnektir.

- *MS, her fırsatta dile dolanan "Muhafazakârların doğru dürüst bir sanat anlayışı ve gelişmiş bir estetik seviyeleri yoktur" yavesinin, bir şeyleri yok saymak adına uydurulmuş ucuz ve haksız bir kasıt eseri olduğunu bilir.*

Sanırım yazar böyle bir endişe taşısa veya bunu ciddiye alsa böyle bir eser yazamazdı. Bu tür olası eleştirilere verilecek en güzel cevap ortaya konan eserdir.

Sonuç: Muhafazkar sanat tartışmaları esnasında ortaya çıkan kriterlerin çoğunu ve muhafazakarlık göstergelerinin çoğunu Şems ile Mevlana – Meracel Bahreyn oyununda görmek mümkündür.

5.6 Osman Doğan/Ziyafet Sofrası Oyunu İncelemesi

5.6.1 Künyesi

Ziyafet Sofrası oyunu Osman Nuri Topbaş'ın aynı adlı eserinden oyunlaştırılarak Tiyatro Külliyyen tarafından sahneye taşınmıştır. Osman Nuri Topbaş halk arasında Hüdai Cemaati veya Topbaş Cemaati olarak bilinen dini ve tasavvufi bir yapının başındaki lideridir. Kuran-ı Kerim referans alınarak yazılan bu eser daha sonra Tiyatro Külliyyen'in kurucusu olan Osman Doğan'ın oyunlaştırması sonucu komedi oyunu olarak sahnelenmiştir. Tiyatro hayatına amatör olarak başlayan Osman Doğan zamanla bu işi profesyonel olarak yapmaya başlamış ardından Tiyatro Külliyyen'i kurmuş ve Kulis Tiyatro isimli bir tiyatro dergisinin imtiyaz sahibidir. Oyun yurt içi ve yurt dışında yüzlerce defa sahnelenmiştir ve hala sahnelenmeye devam etmektedir. Muhafazakar yapıda olup tiyatroya ilgi duyan hemen hemen herkesin en az bir defa seyretmişliği vardır çünkü oyun her defasında kapalı gişe oynamayı başarmış ve seyirciden büyük ilgi görmüştür.

Oyun açık biçim şeklinde komedi türünde yazılmıştır, 2 perde süresi 90 dakikadır. 25 sayfalık oyun metni ilk olarak 2014 yılında kaleme alınmış, 2015 yılında ise sahnelenmeye başlamıştır. Yurt içinde ve yurt dışında 500 den fazla sahnelenmiştir.

5.6.2 Özeti

Ahmet ve Mehmet sarhoş, sokaklarda yaşayan, her hangi bir işte çalışmayan iki arkadaştır. Soğuk bir kış gününde Ramazan ayında sokakta karşılıklı diyalogları ile başlar oyun. Her zaman ki gibi sarhoşurlar ve çok acıkmışlardır. Ahmet Mehmet'e Ramazan ayında olduklarını hatırlatır ve "Ramazan ayındayız, insanların çokça cömert oldukları bir aydayız, şu karşıdaki lokantaya girip oruçlu olduğumuzu ve paramız olmadığını söylersek bedava yemek verebilirler" der ve lokantaya girerler ancak her hallerinden sarhoş oldukları belli olan bu iki arkadaş lokantadan kovulurlar. Lokantacının "burası tekke mi kardeşim" sözü Ahmet'in aklına yeni bir fikir getirir. Eğer bir tekke bulup oraya giderlerse orada bedava yemek bulabileceklerini söyler ve bir tekke aramaya başlarlar.

Bir tekke bulurlar bu sırada da akşam ezanı okunmaya başlamıştır, tam içeri gireceklerken kapıda ki görevli onların sarhoş olduğunu fark eder ve içeri almak istemez kapıda münakaşa ederlerken içeriden bir başkası gelir ve Ahmet ile

Mehmet'i içeri davet eder ve kapıda onları almayan kişiye de sitem eder "burası bir tekke, bu kapıdan insanları nasıl kovarsın" der.

İçeri girer sofraya otururlar, kılık-kıyafet ve davranışları oranın yabancısı ve acemisi olduklarını fazlasıyla ele verir ama içeridekiler bu durumu sorun etmezler.

Yemek sonrası tekkenin şeyhinin sohbetini dinlerler ve oradan ayrılırlar yine geceyi sokakta geçirirler o gece bir rüya görürler, ikisi de aynı rüyayı görmüştür ve rüyalarında akşam gittiklerini tekkenin uzun yıllar önce şeyhi olan ve Hüda-i Cemaatinin şeyhi kabul edilen rahmetli Aziz Mahmut Hüda'i'yi görürler. Rüya da onları ertesi akşam yine tekkeye davet etmektedir. Sabah uyandıklarında bir birlerine rüyalarına anlatırlar aynı rüyayı görmüş olmaktan çok etkilenirler ve akşam yine aynı yere giderler.

Artık tekkede kalmaya başlamışlardır, oradakilere ayak uydurarak yanıšta olsa namaz kılmaya başlarlar. Buldukları ortamdan ve dinledikleri sohbetlerden çok etkilenmişlerdir.

Ahmet ve Mehmet dergahta büyük bir dönüşüm yaşarlar ve eski arkadaşlarını da kumardan-alkolden kurtarabilmek için onları tekkeye davet etmek üzere yanlarına giderler ama işler başka türlü ilerler, onlar kumarhanedeyken polis kumarhaneyi basar nezarete düşerler.

Birkaç gün sonra nezaret çıkışı tekkeye dönerler ve olan biteni oradaki şeyhe anlatırlar şeyh ise kendilerine bu başarılarına geleni hayra yormak gerektiğini, zorlu bir yola girdikleri için musibetlerin onları bulmaya başladığı söyler ve onlara nefis terbiyesi noktasında başka zorlu bir görev verir bu görev tuvalet temizliğidir önce bunu kabul etmek istemeseler de sonra ikna olurlar.

Tuvalet temizliğine başladıkları ilk gün gelen müşterileri eskilerden tanıdıkları bir eroin bağımlısı arkadaşlarıdır ve tuvalette eroin komasına girerek bayılır. Onu dergaha götürürler ayılmasını beklerler ayıldığında da onu bu yanlıştan vazgeçirmeye çalışırlar. Bu genç aslında akli başında iyi bir insandır ama ne yazık ki uyuşturucu illetine müptela olmuştur. Ahmet ve Mehmet genci ikna etmeye çalıştıkları sırada yaradılış hakikati üzerine diyaloglar gelişir. Genç ateist olduğunu bunların anlattığı hiçbir şeye inanmadığı söyler Ahmet ve Mehmet'te Allah'ın varlığını ona anlatmaya ve ispatlamaya çalışırlar.

Uyuşturucu bağımlısı genç tekrar nöbet geçirmeye başlar ve yanında bulunan uyuşturucuyu kullanmak ister ama Ahmet buna müsaade etmez aralarında boğuşma yaşanır genç Ahmet'i bıçaklar.

Ahmet şehadet getirerek ölür ve final olur.

5.6.3 Tema ve yan temalar

Oyunun ana teması; Hiç kimseye kılık-kıyafet ve davranışlarından dolayı ön yargılı yaklaşılmaması gerektiği.

Yan teması; Her insanın İslam inancı yatkın olduğu, önemli olanın o kişiye bunun doğru anlatılması gerektiği

Yan teması; İslam hakikatlerini anlatma yolunun sadece cami kürsüleri olmadığı, tiyatro sahnelerinden de komedi unsurları olarak anlatılabileceği.

5.6.4 Çatışması

Oyunun en büyük çatışması sarhoş halleriyle sadece karınlarını doyurmak için girdikleri dergahta nasıl karşılanacakları ve içeride bir dönüşüm yaşayıp yaşamayacaklarıdır.

Sarhoş olarak girdikleri yerde dönüşüm yaşamaya başladıklarında bu durumun samimi bir değişim mi yoksa oranın imkanlarından istifade etmek için göstermelik olup olmadığı bir başka çatışmadır.

Arkadaşlarını da kötü alışkanlıklardan kurtarabilmek için verdikleri mücadele samimi olduklarını göstermiştir ancak oraya tekrar döndüklerinde eski günlerini özleyip orada kalma ihtimalleri ve ikna sürecinde yaşadıkları sıkıntılar bir başka çatışmadır.

Son sahne de eski arkadaşlarından birini uyuşturucudan kurtarabilmek için gösterdikleri çaba ve bu uğurda Ahmet'in hayatını kaybetmesi bir başka çatışma unsurudur.

5.6.5 Muhafazakar göstergeler

Oyun günümüzde, İstanbul'da geçmektedir ancak her hangi bir zaman diliminde her hangi bir yer için de uyarlanmaya müsaittir. Kullanılan dil günümüz İstanbul Türkçesidir. Tekke içindeki diyaloglar İslami jargonun, jest ve

mimiklerin ağırlıkta kullanıldığı mekandır, onun dışında geçen diyaloglar da sıradan bir dil kullanılmıştır.

Komedi oyunlarında sık karşılaştığımız argo esprilere kesinlikle yer verilmemiş olmasına rağmen son derece komedi unsurları barındıran kaliteli espriler ve kelime şakaları mevcuttur.

Oyun yazarının kendi ifadesine göre özellikle kadın karakter kullanılmaması muhafazakar hassasiyetleriyle alakalıdır.

Dini bir cemaatin liderine ait aynı adlı eserin oyunlaştırılması en önemli muhafazakar göstergedir.

Oyun da İslam'dan bi-haber yaşayan iki ayyaşın bir dini toplulukla tesadüfen karşılaşarak dönüşme ve kötü alışkanlıkları bırakarak İslama yönelmesi yine muhafazakar bir göstergedir.

Ana kahramanlar olan Ahmet ve Mehmet ismi İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in diğer isimlerindedir, yazarın karakterlere özellikle bu ismi vermesi son derece önemli bir göstergedir ve burada verilmek istenen mesaj Hz. Muhammed'in ismini taşıdığı halde O'nun öğretilerine dair hiçbir bilgiye sahip olmamaları ve maalesef bu durumun toplumda çok yaygın olması durumuna dikkat çekme isteğidir.

Oyun kahramanları Ahmet ile Mehmet'in değişiminin kendileri gibi giyinen insanların olduğu bir mekandan kovulmaları sonucu kendilerine göre çok aykırı giyimli insanların olduğu dergahta gerçekleşmesi, oradan kovulmamaları aksine şefkatle oraya kabul edilmeleri bir nevi bu tarz dini gruplar için bir propaganda aracıdır ve bu da önemli bir muhafazakar göstergedir.

Tamamen iyi niyetle gitmiş oldukları kumarhanenin baskına uğraması sonucu nezarete düşen ana kahramanlar nezaret çıkışı tekrar dergaha dönerler ve dergahın şeyhine olanları anlatırlar. Şeyh'te onlara bu yaşananların onların dönüşüm ve tekamülünde birer zorlu basamak olduğunu anlatır. Tasavvuf'ta hapishanenin diğer ismi "Medrese-i Yusufiye" dir. Hz. Yusuf Peygamber suçsuz yere uzun yıllar hapis yatmış orada manevi tekamülünü tamamladıktan sonra çıktığında Mısır'a sultan olmuştur. İslam büyükleri hapishaneyi Medrese-i Yusufiye olarak tanımlarlar. Oyunda ki ayyaş karakterler de kısa süreli de olsa bu medreseye girip çıkmış olurlar. Bu da önemli bir muhafazakar göstergedir.

Tasavvuf öğretisinde nefsin katmanları olduğuna inanılır ve bireyin manevi yolculuğunda bunları tek tek aşabilmesi için bir takım nefse ağır gelecek durumları kabullenmesi gerekir. Şeyh onlara medrese (nezaret) tecrübesinden sonra başka zorlu bir görev verir bu da tuvalet temizlikçiliğidir. Buna tasavvuf literatüründe nefis terbiyesi denir ki oyunda ki en önemli muhafazakar göstergelerden biri de budur.

Oyunun ana kahramanı olan Ahmet'in oyunun başında İslam'dan habersiz ayyaş olarak yaşarken oyunun finalinde bir dergahta öldürülmesi ve hayatını kaybederken şehadet getirmesi onun şehit olarak öldüğü inancını getirir ki bu değişim de oyunun bir başka önemli muhafazakar göstergesidir.

5.6.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma

- *Muhafazakâr sanat (MS), geçmişiyile bağları travmatik biçimde koparılmış bir toplumun öz benliğiyle barışma çabasının estetik boyutudur.*

Ana karakterlere sahip çıkan, onları kovmayan ve şefkatle yaklaşan yer bir tarikata ait tekke-dergah adı verilen bir mekandır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kanunla kapatılan bu kurumların aslında topluma ne tür faydalar sağladığını göstermesi açısından tam da bu örneğe uygundur.

- *MS, toplumun kendi kimliğinden kaynaklanıp bağrında görünür kılınan sanattır.*

Yüzyıllardır devam eden tekke kültürüne ait bir dönüşüm hikayesinin tercih edilmesi bu toplumun kendi kimliğinden beslenerek sahnelenmiş bir oyun olması sebebiyle iyi bir örnektir.

- *MS, ekonomik gelişmişliği 16. sırada ama insani gelişmişliği 92. sırada olan bir milletin, yapısal değişikliğini tamamlayabileceği ve özgürce kendini ifade edebileceği bir estetik alandır. Irmağın tabii seyrini bulmasına engel olanlara ve yapay surette değiştirmek isteyenlere ürettikleriyle karşı çıkar.*

Yüzyıllardır bu topraklarda var olan ve bu coğrafyanın bir gerçeği olan tekke ve dergahların toplumun bu alandaki ihtiyacını hiçe sayarak bir kanunla kapatılması suretiyle yapay bir değişim isteyenlere karşı sanatın dilini kullanarak ihtiyacın hatırlatılması açısından güzel bir örnektir.

- *MS, üretimleriyle toplum barışına, aydınlanmasına, maddi-manevi gelişimine katkı sağlamayı amaç edinir.*

Oyunun komedi oluşu, son derece özenli bir dil kullanışı toplumun hem gelişimine hem de barışına katkı sağlaması açısından oldukça değerlidir.

- *MS, özgürlüğün ve özgür ortamların her sanatçı için kaçınılmaz olduğunu ön şart kabul eder. Ancak sanat adına yapılmış bayağılığa, kalitesizliğe ve ayrımcılığa karşı çıkar.*

Yazar bir çok seyirciyi rahatsız etme ihtimaline karşı korkusuzca yaratıcının varlığı ile ilgili (olup-olmadığının) tartışmaları korkusuzca sahneye aktarmıştır. Ana kahramanlar Ahmet ile Mehmet ve Abdülhadi isimli genç arkadaşları arasındaki tartışma buna güzel bir örnektir. Bu tartışma esnasında iki görüşe de mensup insanları incitmeyecek bir dil kullanmıştır.

- *MS, sivildir; devlet eliyle kontrole karşı çıkar, devletin patron değil sponsor olarak katkı sağlamasından yanadır.*

Bu oyun İstanbul'daki bir çok sahne de oynanmıştır. Kimi zaman gişe açmış kimi zaman belediyelerin sponsorluğunda oynanmıştır. Her şart altında oyunda hiçbir değişikliğe gidilmemiş olduğu gibi oynanmıştır yani belediyelerin sponsor olduğu durumlarda da belli ideolojik görüşler doğrultusunda her hangi bir değişikliğe gidilmemiş belediyeden emir ve direktif değil sadece oynanması için katkı alınmıştır.

- *MS, din eksenli bir sanat değildir, ama dini duyarlıkları mutlaka dikkate alır.*

Bu oyun gerek orijinal metni, gerek oyunlaştırılmış hali gerekse sahneleme biçimi olarak din eksenli bir oyundur.

- *MS, halk ile kavga etmez. Bu bakımdan İngiltere'deki muhafazakâr sanat ortamını destekler ve mesela nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan bir toplumda İslami değerlere küfredilmesinden rahatsızlık duyar.*

Oyunun dili asla kavgaya dönük bir dil değildir aksine komedi olması sebebiyle de her kesimden seyircinin yüzünü güldürmeyi başarmış bir oyundur.

- *MS, Batı'yı reddetmez, metodoloji ve üretimlerini kabul eder, ama ruhuna mesafeli yaklaşır.*

Oyun sahnelenme biçimi itibariyle İtalyan sahne diye adlandırdığımız tiyatro sahnesine uygun yazılmıştır. Batıdan aldığımız sahneleme kültürü, ışık ve ses oyunlarının tamamı oyunda kullanılmaktadır.

- *MS, söz gelimi Fuzuli veya Dede Efendi'yi, Şekspir yahut Molier'i, Brahms veya Vivaldi'yi, Kurosawa yahut Coppola'ya bilir ama onların bilmem kaçınıcı taklit versiyonunu üretmek yerine bir Fuzuli, bir Molier, bir Vivaldi yahut Coppola olma idealiyle kendi eserini üretir.*

Oyun gerek Türkiye'de gerekse Türkiye dışında 500 defadan fazla sahnelenmiş olsa da henüz bu iddanın gerisindedir.

- *MS, Mehmet Akif veya Necip Fazıl'a kapılanıp kalmadan Nazım Hikmet veya Orhan Kemal'i, Karacaoğlan veya Şeyh Galib'i, Dostoyevski veya Dante'yi vb. harmanlayarak üretim yapma idealini taşır.*

Oyun aynı adı taşıyan yazılı bir eserin uyarlaması olması sebebiyle bahsedilen türden bir harmanlama maalesef bulunmamaktadır.

- *MS, -klasik olanın her daim yoruma açık oluşu ilkesinden hareketle- klasik anlayış, sanat ve kültürü aynen tekrar veya taklit yerine, yeniden yorumlayıp üretme azmindedir.*

Tarikat, tekke ve tasavvuf gibi klasik sayılabilecek konuları yeniden yorumlayarak kültür ve sanatın argümanlarıyla birleştirip taklide düşmeden yazılmış bir eserdir.

- *MS, kendi kültürel coğrafyasının farkında olup, kabuğunu beğenmeyen civciv kompleksinden varestedir.*

Oyun tekke kültürünü ve oradaki insanların yaşam biçimini bir nebze de olsa bilmeyenlere gösteren bir oyundur. Toplumun belli bir kesimi tarafından sürekli aşağılanan ve ikinci sınıf insan muamelesine layık görülen bu insanları olumlu halleriyle anlatmayı tercih etmesi kompleksten uzak bir davranış olarak kabul edilebilir.

- *MS, kendi dinamiklerini tükettiği için bizim coğrafyamızın ürünlerini keşfetmeye çabalayan Batı sanatçısından evvel davranıp kendisine ait olanı aynı kalitede üretmekten yanadır.*

Ülkemizde kanunen yasaklı olan ve bir dönem fiilen de kapalı olan tekkeler bu coğrafyanın ürünleri arasında arasındadır. Batılı sanatçıların henüz tam olarak keşfedemediği bu alanla ilgili oyun yazılmış olması değerlidir.

- *MS, -kendisi muhafazakâr olmayan sanat platformlarında hep yok sayılsa ve dışlansa da- muhafazakâr olmayan sanat ürünlerini eleştiren ama asla dışlamayan sanattır.*

Oyunda tekke şeyhinin yaptığı sohbetlerde ve Ahmet ile Mehmet'le olan diyaloglarında vermiş olduğu bazı örneklerde batının sanat ürünlerinden örnekler olduğunu görürüz bazılarında eleştiri olsa da dışlamayan bir dille bahsetmektedir.

- *MS, Tanpınar'ın ifadesiyle değişerek devam eden ve devam ederek değişen tabii bir organizmanın Yahya Kemal dilinden kökü mazide olan atisidir.*

Bu coğrafyada en yenisi birkaç asırlık geçmişe sahip olan tekke kültürünü, günümüz sanat anlayışı estetiğiyle buluşturarak, komedi üslubuyla eleştirel bir dille aktarması açısından kökü mazi de olan bir meselenin oyunlaştırılmış halidir.

- *MS, bir medeniyet bakış açısıdır ve zengin tarih/kültür mirasından dengeli bir madde-mana medeniyetini en gelişmiş biçimiyle üretme çabası taşır.*

Bu topraklara ait zengin tarih/kültür mirası kabul edilen tasavvuf eğitim mekanlarından tekke ve dergah kültürünün günümüz yaşam biçimiyle mukayeseli olarak günümüz tiyatro sanat anlayışından istifade ederek sahnelenme biçimini görmekteyiz.

- *MS, geleneği sorgular ve yorumlayarak çağdaş birikime katar.*

Cumhuriyet sonrası gelenekselleşmiş hale gelen tekke ve dergahlara karşı olan ön yargılı bakış açısını sorgular ve yeniden yorumlayarak çağdaş birikime katar.

- *MS, medeniyetin ve modern çağın bütün imkân ve tekniklerini, bilgi ve enstrümanlarını kullanarak eser üretir ama o esere ruh üflerken kendi geçmişinden ilham alır.*

Bu oyun yazılırken sahnelenme esnasında kullanılabilecek her türlü teknik araç-gereç düşünülerek ama son derece yerli yerinde kullanılabilecek şekilde kaleme alınmıştır. Özellikle ışık oyunları, sahne geçişleri, teknik imkanlar kullanılarak verilmek istenen rüya sahnesi buna bir örnek olabilir.

- *MS, her fırsatta dile dolanan "Muhafazakârların doğru dürüst bir sanat anlayışı ve gelişmiş bir estetik seviyeleri yoktur" yavesinin, bir şeyleri yok saymak adına uydurulmuş ucuz ve haksız bir kasıt eseri olduğunu bilir.*

Yazar bu konuya oyun içinde de göndermeler yaparak esprili bir dille muhafazakar kesimle alakalı bu önyargıyla dalga geçmektedir.

Sonuç: Muhafazkar sanat tartışmaları esnasında ortaya çıkan kriterlerin çoğunu ve muhafazakarlık göstergelerinin çoğunu Ziyafet Sofrası oyununda görmek mümkündür.

5.7 Fahrettin Eren Dinler/Gün Son Kale Medine Oyunu İncelemesi

5.7.1 Künyesi

Oyun 2015 yılında Fahrettin Eren Dinler tarafından kaleme alınmıştır. Sosyoloji mezunu olan yazar daha sonra İstanbul Aydın Üniversitesinde Sahne Sanatları üzerine yüksek lisans yapmıştır. İlk okuldan beri sahnelerde olan Dinler oyunculuğa devam etmektedir.

Açık biçim yazılmış olan oyun trajedi türündedir. 2 perdeden oluşan oyunun metni 61 sayfadır.

Oyun Müslümanlar için kutsal kabul edilen Medine şehrinde geçmektedir. Oyun Osmanlı Devleti çökene kadar Osmanlı'nın kontrolünde bulunan, Hz. Muhammed'in de kabrinin (Ravza-i Mutahhara) bulunduğu Medine şehri isyancı Arap kabilelerinin İngilizlerle iş birliği yaparak Osmanlı'ya karşı ayaklanmasını, güçten düşen Osmanlı yönetiminin geri çekilme talebine karşılık hukümetin sözünü dinlemeyerek kutsal toprakları teslim etmeyen Fahrettin Paşa'nın hazin ve bir o kadar da kahramanca savunma hikayesini anlatmaktadır. Bu direniş 2 yıl kadar sürmüştür ama özellikle son 72 gün tarihte eşine az rastlanır bir direniş öyküsüdür.

Oyun son 72 günlük direniş öyküsünü anlatmaktadır. İki perde 120 dakika süren oyun 10 kişiliktir. Oyun da tarihi gerçeklikler perspektifinde kurgusal olaylara da yer verilmiştir.

5.7.2 Özeti

Tarihte Lawrence olarak bilinen meşhur İngiliz ajanı ile Cafer isimli Arap bir kabile reisinin ayaklanma planlarını yaptığı konuşma ile başlar oyun ve o esnada Fahrettin Paşa isimli bir Osmanlı Paşasının Medine'ye görevlendirildiği haberi gelir. Aralarındaki konuşmalardan Fahrettin Paşa'nın daha önce yapmış olduğu kahramanlıkları öğreniriz ve Fahrettin Paşa'nın gelişinin onları tedirgin ettiğini görürüz.

İkinci sahne de Fahrettin Paşa'nın odasını görürüz henüz makamına gelmemiştir ve Cemil tarafından hazırlık yapılmaktadır tam o esnada uzun zamandır haber alamadığı, Sarıkamış cephesinde öldüğünü zannettiği kardeşi Bilal içeri girer, o da bir askerdir. İlerleyen sahnelerdeki diyaloglardan anlaşılıyor ki Cemil'in yüzünde bir yanık izine benzer bir yara vardır ve buna kardeşi Bilal küçükken sebep olmuştur.

Fahrettin Paşa gelir, askerle tanışır. Sonrasında isyancıların lideri Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal Fahrettin Paşa ile tanışmak için içeri girer. Faysal karakteri gerçek hayatta da yaşamış bir insandır ve bölgede ki isyanı organize eden kişilerin başındadır. Bu sahne de Fahrettin Paşa ile Faysal'ın karşılıklı söz düellolarını izleriz.

Bir sonraki sahne de Bilal ve Zehra'nın yıllar sonra yeniden buluşmasını görürüz. Zehra Bilal'in nişanlısıdır ve ordu da hemşiredir. Bilal Sarıkamış cephesine giderken Zehra'yı orada bırakmak zorunda kalmıştır ve uzun zamandır bir birlerinden haber alamışlardır, Bilal'in dönüşüyle yeniden kavuşurlar. Zehra'nın abisi Cafer İngilizlerle iş birliği yapan isyancılardan biridir.

Bu arada Hükümetten bir telgraf gelir, gelen telgrafta Fahrettin Paşa'dan bir an evvel Medine'yi tahliye etmesi ve askerleriyle beraber İstanbul'a dönmesi istenmektedir. Fahrettin Paşa ise İstanbul'un son gelişmelerden habersiz olduğu için bu talepte bulunduğunu söyleyerek telgraftaki emre uymayacağını söyler.

Bir sonraki sahnede Fahrettin Paşa eşine bir mektup yazmaktadır, masa başında başlayan sahne Paşa'nın ayakta tiradı oynaması şekliyle devam eder. Paşa eşi karşısındaymış gibi mektupta yazacaklarını eşine karşı söylüyordur sanki

İngilizlerle iş birliği yapan Arap kabilelerin ve kale içinde onlara destek veren hainlerin faaliyetleri neticesinde Osmanlı Hükümetinden de destek alamayan Fahrettin Paşa 72 günlük kahramanca direnişine rağmen esir düşer.

5.7.3 Tema ve yan temalar

Oyunun ana teması; emanete sahip çıkma bilinci.

Yan teması; Beş parmağın beşinin de aynı olmadığı gerçeği (İngilizlerle iş birliği yapan Arap kabileler olduğu gibi bunu reddedip Osmanlı'nın yanında duran Arap kabileler de mevcuttur)

5.7.4 Çatışması

Oyunun en büyük çatışması Osmanlı Hükümetinden gelen desteğin kesilmesine ve etraflarının kuşatılmasına rağmen kaleyi teslim etmek istemeyen Fahrettin Paşa'nın başarılı olup olamayacağıdır.

Son ana kadar kale içindeki iş birlikçi hainin kim olduğunun anlaşılabilmesi oyunun bir başka çatışmasıdır.

İngiliz ajan Lawrence'nin yanına aldığı Arap kabilelerle kaleyi alıp alamayacakları bir başka çatışma unsurudur.

Uzun yıllar Sarıkamış cephesinde savaştıktan sonra Medine'ye dönen Bilal'in aşkını mı yoksa Medine Müdafasına destek vermeyi mi tercih edeceği bir başka çatışma unsurudur.

Bilal'in nişanlısı ile İngilizlerle iş birliği yapan nişanlısının arasında kalması bir başka çatışma unsurudur.

Fahrettin Paşa'nın gidişatın iyi olmadığını gördüğünde Kutsal Emanetler olarak bilinen emanetleri İstanbul'a sorunsuz bir şekilde ulaştırıp ulaştıramayacağı bir başka çatışma unsurudur.

5.7.5 Muhafazakar göstergeler

Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizlerle iş birliği yapan Arap kabilelere karşı Medine şehrinin muhafaza edilmeye çalışılmasının hikayesini anlatan oyun konusu itibarıyla muhafazakar yapıya ait bir oyundur. Yazarın aynı temayı başka konular üzerinden anlatma imkanı varken özellikle Müslümanlar için kutsal sayılan o beldenin korunma hikayesini tercih etmesi muhafazakar yapı da bir yazar olduğunun göstergesidir.

Oyun boyunca sık sık şehrin kutsallığına atıfta bulunulması ve Hz. Muhammed'in kabrinin o şehirde bulunduğu hatırlatılması yine muhafazakar öğeler arasındadır.

Özellikle Fahrettin Paşa'nın zaman zaman tiratları esnasında Hz. Muhammed'in kabrine dönerek sanki O'nunla canlı konuşuyormuş gibi bir tavır içinde olması ve son derece saygılı üslubu bir başka muhafazakar/dindar göstergedir.

Müslümanlar için manevi değeri çok yüksek olan Kutsal Emanetler diye adlandırılan bazı tarihi eserlerin İstanbul'da daha iyi muhafaza edileceği düşüncesiyle şehirden İstanbul'a nakli yine çok önemli bir muhafazakar göstergedir.

İngiliz ajan Lawrence'nin Arap kabileleri yanına alabilmek için Arap milliyetçiliğinin muhafazası ile ilgili kullandığı argümanlar bir başka muhafazakar öge olarak görülmektedir.

Oyun 1. Dünya Savaşı yıllarında Medine'de geçiyor olmasına rağmen günümüz Türkçe'si oyunda kullanılır. Fahrettin Paşa'nın tavır ve konuşmalarında hem kendisinden emin bir komutan hem de kutsal şehri koruma uğruna canını hiçe sayacak kadar cesur bir asker hem de şehrin manen ne anlama geldiğini bilecek kadar dindar bir insan görmekteyiz.

Hz. Muhammed'den her bahsedisinde elini kalbine götürerek salavat getirmesi, dua sahneleri, eşine yazdığı mektupta kullandığı dil Fahrettin Paşa'nın askeri kimliğinin yanında son derece dindar bir insan oluşunun önemli bir göstergesidir.

Uzun zaman sonra yeniden buluşan Bilal ve nişanlısının fiziksel yakınlaşmasının sahnede gösterilmemesi oyunun bir başka muhafazakar göstergesidir.

5.7.6 Muhafazakarın sanat manifestosu kıstasları ile karşılaştırma

- *Muhafazakâr sanat (MS), geçmişiyle bağları travmatik biçimde koparılmış bir toplumun öz benliğiyle barışma çabasının estetik boyutudur.*

Oyunda konu edilen Medine şehri geçmişte Türk idaresinde olan bir şehirdi, 1. Dünya Savaşı sırasında İngilizlerin kışkırtmaları sonucu Osmanlı himayesinden ayrıldı ancak ayrılış topluma hep Arapların bizi arkadan vurduğu hikayeleriyle anlatıldı. Bu oyun bir yönüyle kendi öz benliğiyle hesaplaşma oyunudur ancak kullanılan dil itibarıyla barışma çabasının bir göstergesidir.

- *MS, toplumun kendi kimliğinden kaynaklanıp bağrında görünür kılınan sanattır.*

Yazar anlatmak istediğini her hangi bir zaman diliminde ve her hangi bir yer de betimleyerek de anlatabilecekken özellikle içinden geldiği toplumun

kaynaklarından beslenerek yaşanmış bir hikayeyi sahneye taşınması ve Fahrettin Paşa'nın gerek Hz. Muhammed'in kabrine dönerek oynadığı tiratlar gerekse eşine yazdığı mektupta kullandığı şairane dil buna güzel bir örnektir.

- *MS, ekonomik gelişmişliği 16. sırada ama insani gelişmişliği 92. sırada olan bir milletin, yapısal değişikliğini tamamlayabileceği ve özgürce kendini ifade edebileceği bir estetik alandır. Irmağın tabii seyrini bulmasına engel olanlara ve yapay surette değiştirmek isteyenlere ürettikleriyle karşı çıkar.*

Uzun yıllar Osmanlı himayesinde bulunan ve sorunsuz bir şekilde geçinen iki milletin (Türkler ve Araplar) yapay şekilde bir birinden kopartılarak araya sokulan fitneye sahneden karşı çıkış öyküsüdür.

- *MS, üretimleriyle toplum barışına, aydınlanmasına, maddi-manevi gelişimine katkı sağlamayı amaç edinir.*

Bu oyun toplum barışına, Türkler ile Araplar arasına giren mesafenin kapanmasına hizmet ederken aynı zamanda yanlış bilinen bazı tarihi gerçekleri aktarması nedeniyle manevi gelişime katkı sağlamaktadır.

- *MS, özgürlüğün ve özgür ortamların her sanatçı için kaçınılmaz olduğunu ön şart kabul eder. Ancak sanat adına yapılmış bayağılığa, kalitesizliğe ve ayrımcılığa karşı çıkar.*

Yazar bu konuyu sahneye taşırken aslında çok netameli bir konuyu da ele almıştır bu yüzden sanatın özgürlüğünü korkusuzca sonuna kadar kullanmıştır denilebilir.

- *MS, sivildir; devlet eliyle kontrole karşı çıkar, devletin patron değil sponsor olarak katkı sağlamasından yanadır.*

Oyun bir çok devlet kurumunun himayesinde oynanmasına rağmen içeriğine hiçbir şekilde müdahale ettirmemesi sebebiyle sadece sponsorluk desteği aldığını göstermiştir.

- *MS, din eksenli bir sanat değildir, ama dini duyarlıkları mutlaka dikkate alır.*

Oyun din eksenli bir oyun değildir yani seyirciye tebliğ amaçlı yazılmamıştır, dini argümanlar çok fazla olsa da asıl anlatılmak istenen İngilizlerin kışkırtmaları sonucu yıllarca beraber yaşamış iki milletin bir birine düşman edilmesi ve Medine şehrinin kaybedilmesi.

- *MS, halk ile kavga etmez. Bu bakımdan İngiltere'deki muhafazakâr sanat ortamını destekler ve mesela nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan bir toplumda İslami değerlere küfredilmesinden rahatsızlık duyar.*

Oyun dili ve anlatımı itibariyle halk ile kavga etmez, İslami değerler noktasında son derece hassastır. Yanlış aktarılan tarihi kurgusal bazı olaylarla destekleyerek aktarmaktan ibarettir.

- *MS, Batı'ya reddetmez, metodoloji ve üretimlerini kabul eder, ama ruhuna mesafeli yaklaşır.*

Oyun sahnelenme biçimi itibariyle İtalyan sahne diye adlandırdığımız tiyatro sahnesine uygun yazılmıştır. Batıdan aldığımız sahneleme kültürü, ışık ve ses oyunlarının tamamı oyunda kullanılmaktadır.

- *MS, söz gelimi Fuzuli veya Dede Efendi'yi, Şekspir yahut Molier'i, Brahms veya Vivaldi'yi, Kurosawa yahut Coppola'yı bilir ama onların bilmem kaçınıcı taklit versiyonunu üretmek yerine bir Fuzuli, bir Molier, bir Vivaldi yahut Coppola olma idealiyle kendi eserini üretir.*

Bu eser için bunu söyleyemeyiz.

- *MS, Mehmet Akif veya Necip Fazıl'a kapılanıp kalmadan Nazım Hikmet veya Orhan Kemal'i, Karacaoğlan veya Şeyh Galib'i, Dostoyevski veya Dante'yi vb. harmanlayarak üretim yapma idealini taşır.*

Bu oyunda ön plana çıkmış dünyaca ünlü her hangi bir sanatçıdan esinlenme veya harmanlama bulunmamaktadır ancak yazarın kendi eğitim hayatında bu isimlerden veya benzer değerlerde sanatçılardan etkilendiği muhakkaktır.

- *MS, -klasik olanın her daim yoruma açık oluşu ilkesinden hareketle- klasik anlayış, sanat ve kültürü aynen tekrar veya taklit yerine, yeniden yorumlayıp üretme azmindedir.*

Müslümanlar için kutsal kabul edilen bazı değerlerin yeniden yorumlanarak kültür-sanat argümanlarıyla birleştirilmesi sonucu ortaya çıkmış bir eserdir.

- *MS, kendi kültürel coğrafyasının farkında olup, kabuğunu beğenmeyen civciv kompleksinden varestedir.*

Tarihimizde bir çok kahramanlık öyküsü varken Fahrettin Paşa gibi sonu hüsrarla biten bir kahramanlık öyküsünü sahneye taşıması kabuğunu beğenmeyen civciv kompleksinden uzak oluşunu göstermektedir.

- *MS, kendi dinamiklerini tükettiği için bizim coğrafyamızın ürünlerini keşfetmeye çabalayan Batı sanatçısından evvel davranıp kendisine ait olanı aynı kalitede üretmekten yanadır.*

Batılı sanatçılar tarafından daha önce bu konu da bir çalışmaya rastlamamakla beraber bir Türk yazarın bu tarihi olayı oyunlaştırarak sahneye taşıması son derece değerlidir.

- *MS, -kendisi muhafazakâr olmayan sanat platformlarında hep yok sayılsa ve dışlansa da- muhafazakâr olmayan sanat ürünlerini eleştiren ama asla dışlamayan sanattır.*

Oyunda buna denk gelen bir sahne bulunmamaktadır.

- *MS, Tanpınar'ın ifadesiyle değişerek devam eden ve devam ederek değişen tabii bir organizmanın Yahya Kemal dilinden kökü mazide olan atisidir.*

Oyun 1. Dünya Savaşı döneminde yaşanmış bir olayın anlatıldığı bir dönem oyunudur. O dönemin hikayesini bugünün tiyatro anlayışıyla birleştirerek ve günümüzün imkanlarını kullanarak harmanlaması bu madde için güzel bir örnektir.

- *MS, bir medeniyet bakış açısıdır ve zengin tarih/kültür mirasından dengeli bir madde-mana medeniyetini en gelişmiş biçimiyle üretme çabası taşır.*

Oyun zengin tarih kültür mirasımız içinde önemli bir yere sahip olan Medine Müdafası konusunu yeni medeniyetin inşası noktasında yeniden yorumlayarak sahneye aktarmıştır.

- *MS, geleneği sorgular ve yorumlayarak çağdaş birikime katar.*

Cumhuriyet tarihi boyunca öğretilen gelmiş ve neredeyse gelenekselleşmiş bazı bilgileri sorgulayarak yeniden yorumlayıp çağdaş birikime katan bir oyundur.

- *MS, medeniyetin ve modern çağın bütün imkân ve tekniklerini, bilgi ve enstrümanlarını kullanarak eser üretir ama o esere ruh üflerken kendi geçmişinden ilham alır.*

Bu oyun yazılırken sahnelenme esnasında kullanılacak her türlü teknik araç-gereç düşünülerek ama son derece yerli yerinde kullanılacak şekilde kaleme alınmıştır. Özellikle ışık oyunları, sahne geçişleri, teknik imkanlar kullanılarak verilmek istenen rüya sahnesi buna bir örnek olabilir. Her türlü modern teknik kullanılacak şekilde yazılmış olmasına rağmen esere verilen ruh bu topraklarda yaşanmış acı olaylardan geçmektedir yani teknik imkanlarla şov yapma hatasına düşülmemiş herpsi ihtiyaç dahilinde kullanılmıştır.

20. MS, her fırsatta dile dolanan "Muhafazakârların doğru dürüst bir sanat anlayışı ve gelişmiş bir estetik seviyeleri yoktur" yavesinin, bir şeyleri yok saymak adına uydurulmuş ucuz ve haksız bir kasıt eseri olduğunu bilir.

Sanırım yazar böyle bir endişe taşısa veya bunu ciddiye alsa böyle bir eser yazamazdı. Bu tür olası eleştirilere verilecek en güzel cevap ortaya konan eserdir.

Sonuç: Muhafazkar sanat tartışmaları esnasında ortaya çıkan kriterlerin çoğunu ve muhafazakarlık göstergelerinin çoğunu Ziyafet Sofrası oyununda görmek mümkündür.

Çizelge 5.1: Eserlerin Genel imcelenmesi

ESER ADI	GELENEKSEL OLANIN ÖNEMİNİ VURGULAMA	AHLAK KAVRAMININ ÖNEMİNİ VURGULAMA	DİNİ DEĞERLERİN ÖNEMİNİ VURGULAMA	DİNE AYKIRI DAVRANIŞLARDAN UZAKLAŞTIRMA	OYUNDA KADIN KARAKTER KULLANIMI
REİS BEY	VAR	VAR	YOK	VAR	VAR
MOSKOF SEHPASI	VAR	VAR	VAR	VAR	YOK
YUNUS EMRE	VAR	VAR	VAR	VAR	SADECE SES
FELAH	VAR	VAR	VAR	VAR	YOK
ŞEMS İLE MEVLANA	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
ZİYAFET SOFRASI	VAR	VAR	VAR	VAR	YOK
MEDİNE MÜDAFİİ	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

“Türkiye’de Muhafazakar Sanat Tartışmaları Perspektifinde Oyun İncelemesi” başlığı altında yapılan bu araştırmada muhafazakarlık kavramının doğuşu, Dünya da ve Türkiye’deki karşılığı, Türkiye’de Cumhuriyet öncesi ve sonrası gelişim süreci incelenmiştir ayrıca son dönemde yapılan Muhafazakar Sanat Tartışmaları ve sonrasında kendisini muhafazakar olarak tanımlayan yazarların oyunlarından örneklerle incelemelerde bulunulmuştur.

Türkiye’de muhafazakarlık kavramı dindarlık ve geleneklere bağlılık olarak tanımlanır.

Muhafazakarlık kavramı ile ilgili Prof Bekir Berat Özipek’in tanımı şöyledir. “Keskin değişime karşı derece derece değişimi savunan; aile, gelenek, din gibi kurumlara saygı duyan ve önemseyen, siyasete de bu duyarlılıklar çerçevesinde sınırlı bir işlev yükleyen bir fikir geleneği ve siyasi bir ideolojidir.”

Muhafazakarlık anlayışına göre geçmişten günümüze gelebilmiş gelenekler ve alışkanlıklar insanlığın süzgecinden geçerek günümüze ulaşabildiğine göre değerlidir ve korunmalıdır. Bir nevi bunlar birer tecrübedir ve insanlığın gelişimi için muhafaza edilmelidir.

Muhafazakarlık değişime tamamen karşı çıkan bir anlayışa sahip değildir, değişimin o toplumun dinamikleri dikkate alınarak, kademe kademe, zamana yayarak, doğal sürecinde ve gelenekleri mümkün olduğunca koruyarak gerçekleşmesini sağlamayı savunmaktadır. Yani değişim kaçınılmazdır ancak bunun kontrollü şekilde yapılması sağlıklı olanıdır.

Cumhuriyetin kurucuları yeni yönetimi ve bu değişimi tüm topluma kabul ettirebilmek için dayatmacı ve bir o kadar da sert bir yöntem uygulamışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında tıpkı Osmanlı’nın son dönemlerinde olduğu gibi Muhafazakarlar gericilikle yaftalanmışlardır. Kendilerine yapıştırılmak istenen bu algıdan kurtulabilmek için her fırsatta eskiye takılıp kalmadıklarını, yenilikten yana olduklarını dile getirmeye çalışsalar da bu konu da çok etkili

olamamışlardır. Cumhuriyet rejiminden yana olanlar eskiye dair ne varsa silmeyi tercih ederken muhafazakar kesim değişime karşı çıkmamakla beraber geçmişin tümünden silinemeyeceğini, tarihten kaçınılamayacağını, dinin toplum için son derece elzem olduğunu savunmuşlardır.

1950 yılına gelindiğinde ve çok partili sisteme geçildiğinde Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle muhafazakarlık siyasette ve yönetimde karşılık bulmaya başlamış ve Cumhuriyet rejiminin nispeten yumuşatılmış dayatmaları sonrası bazı değişimler gerçekleşmiştir. Haftanın belli günlerinde devlet radyosundan Kuran-ı Kerim okunmaya başlanması, ilk okul müfredatına din dersinin eklenmesi, Fatih Sultan Mehmet'in türbesinin ziyarete açılması, müze olarak kullanılan Dolmabahçe Camisinin tekrar ibadete açılması ve en önemlisi ezanın tekrar aslına döndürülerek Arapça okutulması en önemli muhafazakar adımlar arasında sayılabilir.

Demokrat Parti'den sonra Türkiye'de hızlı bir çıkış yapan bir diğer hareket dönem dönem iktidar ortağı olan sonraki yıllarda da yeni kurulacak partilere ilham kaynağı olan Milli Görüş Hareketidir. Bu hareketin ilk ve en çok kullanılan sloganı "önce ahlak ve maneviyat" sloganıdır. Siyasi manifestosunun temelinde bu ilkeyi koyarak ilerlemiştir. Milli Görüş Hareketinin siyasi partisi olan Milli Nizam Partisi kültürel alanda muhafazakar, ekonomik alanda devlet teşebbüsü ile sanayileşme söylemini benimsemiştir.

12 Eylül sonrasında kurulan ve iktidara gelen Anavatan Partisi'nin kurucusu olan Turgut Özal'da Milli Görüş Hareketi içinden gelen bir siyasi liderdir. Anavatan Partisini tanımlarken şu ifadeleri kullanmıştır. "Milliyetçi, muhafazakar, serbest rekabet ekonomisini destekleyen, sosyal adaleti savunan, aynı zamanda yenilikçi bir parti olduğumuz meydandadır."

Gerek Demokrat Partinin seçimlerde ezici bir çoğunlukla galip gelmesi gerekse Anavatan Partisinin aynı başarıyı göstermesinden anlaşılmaktadır ki bu coğrafyada yaşayan insanların temayülü muhafazakar söylemlerde karşılık bulmaktadır. Bu iki seçim sonucu göstermektedir ki Cumhuriyetin kurulduğu ilk dönemde devlet eliyle zorla yapılmak istenen değişim belli bir oranda karşılık bulsa da bu toplumun kodlarında bulunan milli ve manevi değerleri silip atamamıştır.

Aynı şekilde kendisini Muhafazakar Demokrat olarak tanımlayan Adalet ve Kalkınma Partisi de 2002 yılında tek başına iktidara gelmiş ve 2019 yılı itibariyle 17 yıldır Türkiye’yi yönetmiştir.

Adalet ve Kalkınma Partisi bu zaman zarfında bir çok alanda köklü değişimlere imza atmıştır. Hiç şüphesiz bu kadar uzun süre ülkeyi yöneten bir partinin hayata bakış açısı kültür sanat politikalarına da yansımaktadır.

Partinin kurulduğu dönemde yazılan parti programında kültür-sanat alanına ayrı bir başlık açıldığını ve nelerin hedeflendiğini görmek mümkündür ancak partinin kurucu Genel Başkanı ve hali hazırda ki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın itiraf niteliğinde sarf ettiği sözlerden kültür-sanat alanında istenilen gelişmenin sağlanamadığı anlaşılmaktadır.

2012 yılında İbb Şehir Tiyatrolarında oynanan “Günlük Müstehcen Sırlar” isimli oyuna iktidarın dünya görüşüne yakınlığıyla bilinen Edebiyatçı Prof İskender Pala tarafından sert bir eleştiri yazısı yazılmış akabinde dönemin Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Prof Mustafa İsen bir çağrıda bulunmuştur. Mustafa İsen "Muhafazakar kesimin nasıl bir demokrasi anlayışı varsa, muhafazakar demokrasi diye bir şeyden bahsedebiliyorsak, o zaman 'muhafazakar estetik' ve 'muhafazakar sanat' diye bir şeyden de bahsetmek, bunun normlarını ve yapısını oluşturmak gibi bir yükümlülük içindeyiz” şeklinde bir çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı ile beraber Türkiye’de “Muhafazakar Sanat Tartışmaları”başlamış ve bir çok gazeteci/akademisyen fikirlerini beyan etmiştir.

Bu tartışmalar neticesinde somut bir gelişmeye varılmamış olsa da sanatın tartışılabilir bir seviyeye gelmiş olması ülkemiz adına sevindirici bir gelişmedir.

İskender Pala, Mustafa İsen’in bu çağrısı sonrası 20 maddelik “Muhafazakarın Sanat Manifestosu” isimli bir bildiri yayınlamıştır.

Daha önce benzeri bir çalışma olmaması nedeniyle yenisi yapılan kadar bu manifesto üzerinden muhafazakarların sanat anlayışı değerlendirilebilir.

İskender Pala’nın “Muhafazakarın Sanat Manifestosu” başlıklı bu yazısına gerek muhafazakar kesimden gerek karşı kesimden lehte ve aleyhte eleştiriler gelmiştir. Bir kısmı sanatın muhafazakar çerçeveye sınırlandırılmayacağını bir

kısmı da gayet tabi sınırlandırmaya tabi tutulabileceğini söylemektedir ancak gözden kaçırılmaması gereken bir husus vardır ki Sayın Pala yazısının başlığında özellikle “Muhafazakar Sanat Manifestosu” ifadesini kullanmak yerine “Muhafazakarın Sanat Manifestosu” ifadesini kullanmıştır bu da şu anlama gelmektedir ki İskender Pala’da sanatın alanının bir çerçeveye sınırlandırılmasını doğru bulmamaktadır. Sanata muhafazakarlık gibi bir sınırlandırma getirmek yerine bir muhafazakarın sanat anlayışından bahsedebileceğimizi belirtmektedir.

Din (Türkiye özelinde değerlendirirsek İslam Dini) bireyin ve toplumun tüm alanlarına bir ölçüt ve nizam getiren hayat sistemidir. Sanatın ve özelde de tiyatronun özgür ve sınırlandırılmaz özelliğini göz önünde bulundurduğumuzda din ve tiyatro çok sık karşı karşıya gelmektedir. Bu karşı karşıya geliş şüphesiz dindar insanları uzun yıllar tiyatro sanatından uzaklaştırmıştır buna karşılık tiyatroculara sahneye taşıdıkları işlerinde sık sık dini öğelerle ve dindarlarla alay etmekte bir sakınca görmemişlerdir.

% 98 inin Müslüman olduğunu kabul ettiğimiz ve çoğunluğun kendisini muhafazakar olarak tanımladığı ülkemizde tiyatronun da insanın tekamülü için gerekli olduğunu düşündüğümüzde din ile tiyatroyu ya da başka bir deyişle dindarlar ile tiyatrocuları barıştırmak bu ülkeye yapılacak en büyük iyiliklerden olacaktır.

Bu çalışmada Cumhuriyet sonrası muhafazakar camianın önemli fikir adamlarının başında gelen yazar Necip Fazıl Kısakürek’ten ve kendisinden çok etkilendiğini her fırsatta dile getiren yazar aynı zamanda oyuncu ve yönetmen olan Hasan Nail Canat’tan, günümüz genç kuşak yazarlarına kadar farklı tarihlerde yazılmış tiyatro eserleri “Muhafazakarın Sanat Manifestosu”nda bulunan maddeler ışığında ve muhafazakar göstergeler ışığında incelenmiş ve benzer yönler ortaya koyulmuştur.

Bu oyunların incelenmesi sonrası da görülmüştür ki sanatı özellikle de tiyatro sanatını “Muhafazakar Sanat” tanımlamasına sıkıştırmak mümkün değildir. Böyle bir tanıma sıkıştırılmaya kalkışıldığında bir çok yönüyle eksik kalacaktır ki bu da her şeyden önce eser sahibinin yansıtmaya çalıştığı duygularını sınırlayacak ve ortaya koyulan işe “sanat” demek pek mümkün olmayacaktır.

Muhafazakar insanların ortaya koyacakları sanat eserlerine “Muhafazakar Sanat” tanımı yapmak yerine “Muhafazakarın Sanat Anlayışı” tanımı daha doğru bir tanım olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akkır, R.** (2015) Türkiye’de Muhafazakarlık. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları
- And, M.** (1983) Türk Tiyatrosunun Evreleri. Ankara
- Beneton, P.** (1991) Mufazakarlık (1. Baskı) İstanbul: İletişim Yayınları (Çeviren: Cüneyt Akalın)
- Canat, H.N.** (1973) Moskof Sehпасı İstanbul: Nida Yayınları
- Çetin, Y.** (2016) Felah. İstanbul
- Dinler, F.E.** (2015) 72 Gün Son Kale Medine/Fahrettin Paşa. İstanbul
- Doğan, O.** (2014) Ziyafet Sofrası. İstanbul
- Gündoğdu, S.** (2013) Çağdaş Türkiye’de Muhafazakar Sanat Sorunu/Perspektifler&Diyaloglar (1. Baskı). İstanbul: Granada Yayınları
- Karaaslan, S.** (2010) Tiyatro ve Din:Türk Tiyatrosu Örneği/Yüksek Lisans Tezi
- Kısakürek, N.F.** (1960) Reis Bey. Ankara: Büyük Doğu Yayınları
- Kısakürek, N.F.** (1969) Yunus Emre. Ankara: Büyük Doğu Yayınları
- Nutku, Ö.** (2011) Dünya Tiyatro Tarihi (4. Baskı). İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları
- Örs, H.B.** (2008) 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler. (2.Baskı) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Özipek, B.B.** (2017) Muhafazakarlık Nedir (1. Baskı) Ankara: Liberte Yayınları
- Özipek, B.B.** (2004) Muhafazakarlık Akıl Toplum Siyaset. Ankara: Liberte Yayınları
- Şener, S.** (2008) Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi. Ankara: Dost Kitapevi
- Tok, Ş.** (2010) Şems ile Mevlana. İstanbul
- Vural, M.** (2007) Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakarlık (2. Baskı) Ankara:Elis Yayınları

ÖZGEÇMİŞ

Ad : Burak
Soyad : Haktanır
Doğum Yeri/ Tarihi : Erciş/ 12.01.1981
İletişim : 0506 852 04 04
:Burak-Haktanir@Hotmail.Com
Öğrenim Durumu : Lisans : İstanbul Aydın Üni. Güzel Sanatlar Fakültesi
Drama Ve Oyunculuk Bölümü
Yüksek Lisans : Tiyatro Yönetmenliği (Tez Aşamasında)

- Atv’de Kimse Bilmez “Ekrem” Karakteri
- Trt 1’de Kut’ül Amare Dizisi “Vahap” Karakteri
- Trt 1’de “Sevda Kuşun Kanadında” Dizisi “Remzi” Karakteri

Tiyatro

Onlar Ki, Çanakkale Geçilmez (İstanbul Devlet Tiyatroları)
Aşk Ve Hüzündür İstanbul , Kurban, O. Henrry, Barut Fıçısı (Tiyatro Aydın)
Nüzul (Aden Sanat)
Felah (Tekâmül Tiyatrosu)
Şems İle Mevlana -Meracel Bahreyn - (Rabarba Performans Sanatları)
İstanbul’un Şuurudur Şiirler

Seslendirme

Dublaj, Şiir Okumaları, Trt’de Seslendirme, Sunuculuk

Sinema

Recep İvedik 3 (Cd’osman)
<https://www.youtube.com/watch?v=71la8lq52w8>

Trt Tv Filmleri

Miraç
Sonkuşlar
Kırıntılar

Diziler

Babam Sağolsun
<https://drive.google.com/file/d/0byppgyebtzqyyvflyutrc0psmfk/edit?usp=sharing>
Kayıp Aranıyor
<https://docs.google.com/file/d/0byppgyebtzqyv3lnwluzquczdk0/edit>
Sen De Gitme
<https://drive.google.com/file/d/0byppgyebtzqycxf2v3lpqloyy0e/edit?usp=sharing>
Şen Yuva
<https://drive.google.com/file/d/0byppgyebtzqyck1fatffstjvnws/edit?usp=sharing>
Çırağan Baskını

<https://www.facebook.com/video.php?v=10152594298803480&set=vb.658713479&type=2&theater>

Gönül İşleri

https://drive.google.com/file/d/0b_Umngi8eomysHg3vg53clrmoxc/view?pli=1

Böyle Bitmesin, Çınar

Showreel

<https://www.youtube.com/watch?v=Ygzoj-2vvx4&t=5s>

Yetenekler

- At Binme
- Profesyonel Araç Kullanma (Aksiyon Sahneleri İçin)
- Seslendirme Ve Dublaj
- Türkü Söyleyebilme